

LIETUVOS KARIUOMENĖS ISTORIJA

Artūras Katilius

LIETUVOS KARIUOMENĖS

ŠALTIEJI GINKLAI XX–XXI a.

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA

Artūras Katilius

**LIETUVOS KARIUOMENĖS
ŠALTIEJI GINKLAI
XX–XXI a.**

2019 Vilnius

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Leidinio autorius – ats. kpt. Artūras Katilius

Atsakingasis redaktorius – ats. plk. lt. dr. Gintautas Surgailis, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Mokslo centro vyr. mokslo darbuotojas

Recenzentai:

Vidmantas Airini, Vytauto Didžiojo karo muziejaus
Rinkinių apskaitos ir saugojimo skyriaus fondų saugotojas;
prof. dr. Jonas Vaičenonis, Vytauto Didžiojo universiteto profesorius;
plk. lt. Tomas Yla, Lietuvos kariuomenės Specialiųjų operacijų pajėgų Mokymo ir kovinės paramos centro viršininkas

Konsultantai:

Alvydas Vakauskas, šaltųjų ginklų ekspertas;
Dainius Mikalauskas, šaltųjų ginklų ekspertas

Nuotraukos:

Alfredo Pliadžio;
Kęstučio Dijoko;
Tado Dambrausko;
Giedrės Maksimovicz;
Artūro Užgalio;
Roberto Dačkaus;
Džojos Gundos Barysaitės

© Artūras Katilius, 2019

© Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2019

ISSN 2669–090X

ISBN 978-609-8074-95-6

TURINYS

IŽANGA	7
---------------------	----------

I dalis. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARDAI, DURTUVAI IR DURKLAI	
1919–1940 m.....	11
LIETUVOS KARIUOMENĖS KARDAI.....	12
Lietuviškas kardas (1922 m., Vokietija).....	28
Lietuviškas kardas (1922 m.) be apsauginių lankelių.....	30
Lietuviškas kardas su odine makštimi (1931 m., Lietuva).....	33
Dragūno kardas (1881 m.)	37
Kazoko kardas (1881 m.).....	40
Kavaleristo kardas (1927 m.)	42
LIETUVOS KARIUOMENĖS KARDŲ SIMBOLIKA IR ŽENKLINIMAS.....	46
LIETUVOS KARIUOMENĖS PARADINIAI KARDAI IR ŠPAGOS	54
Dailininkų sukurtų Lietuvos kariuomenės kardų ir kardų kutų eskizai (1918–1920 m.).....	60
Lietuvos kariuomenės paradinio kardo ir jo atributikos nešiojimo 1919–1940 m. ypatumai	64
Paradinė karininko špaga (1923 m., D. Britanija)	74
Paradinė karininko špaga (D. Britanija), II variantas	78
Paradinė karininko špaga (1923–1926 m., Vokietija)	80
Paradinis karininko kardas	84
Paradinis karininko kardas (1931 m.)	86
Paradinis generolo kardas (1922 m.)	89
Paradinis generolo kardas (1922 m.) be apsauginių lankelių.....	92
Paradinių kardų kutai	94
Kardasaičiai (1931 m.)	95

LIETUVOS KARIUOMENĖS VADUI GEN. S. ŽUKAUSKUI	
DOVANOTI KARDAI	96
Šv. Jurgio kardas „Už drąsą“, dovanotas 1916 m.	96
JAV kariuomenės paradinis kavaleristo kardas, dovanotas 1927 m.	98
Carinės Rusijos dragūnų karininko kardas (1881 m.), dovanotas 1884 m.	102
Vokiški kardai Lietuvos kariuomenėje (1919–1922 m.)	104
LIETUVOS KARO AVIACIJOS IR KARO LAIVYNO PARADINIS DURKLAS	106
LIETUVOS KARIUOMENĖS DURTUVAI	112
Šautuvo „Ross-Enfield“ durtuvas (1913 m., JAV)	118
Šautuvo „Ross-Enfield“ durtuvas	120
Šautuvo „Mauser vz. 24“ durtuvas (Čekoslovakija)	122
Šautuvo „Mauser 24“ durtuvas (Belgija)	124
KAVALERIJOS IETYS.....	128
 II dalis. ATKURTOS LIETUVOS KARIUOMENĖS PARADINIAI KARDAI,	
DURKLAI, KOVINIAI PEILIAI IR DURTUVAI-PEILIAI 1991–2015 m.	131
ATKURTOS LIETUVOS KARIUOMENĖS PARADINIAI KARDAI	132
Lietuvos kariuomenės generolo kardas (1996 m.).....	164
Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos paradinis kardas (1996 m.)	172
Garbės sargybos kuopos karininko paradinis kardas (1997 m.)	178
Garbės sargybos kuopos karininko paradinis kardas (2012 m.)	180
Karinių jūrų pajėgų karininko paradinis kardas (2009 m.)	184
LIETUVOS KARIUOMENĖS GARBĖS SARGYBOS KUOPOS KARININKŲ	
KARDŲ KARDASAIČIAI IR KUTAI	190
LIETUVOS KARIUOMENĖS PARADINIAI DURKLAI.....	196
Lietuvos kariuomenės vado garbės durklas (2007 m.)	202
Jėgerio garbės durklas (2008 m.).....	206
Jėgerio karininko durklas (1998 m.)	212
Krašto apsaugos savanorių pajėgų savanorio durklas (2010 m.)	216
LIETUVOS KARIUOMENĖS KOVINIAI PEILIAI	220
LIETUVOS KARIUOMENĖS DURTUVAI-PEILIAI.....	230
KOVINIS PEILIS IR DURTUVAS-PEILIS	236
Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos kovinis peilis (1993 m.)	236
Automatinio šautuvo AKM durtuvas-peilis (6 x 4).....	238
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	242
SERIJOS „LIETUVOS KARIUOMENĖS ISTORIJA“ LEIDINIAI.....	245

SUTRUMPINIMAI

AD – Aprūpinimo departamentas
ap. – apyrašas
ats. – atsargos
b. – byla
brg. gen. – brigados generolas
CSD – Civilinės saugos departamentas
f. – fondas
fl. adm. – flotilės admirolas
gen. – generolas
gen. ltn. – generolas leitenantas
gen. mjr. – generolas majoras
GSK – Garbės sargybos kuopa
KA – krašto apsauga
KAA – Krašto apsaugos archyvas
KAD – Krašto apsaugos departamentas
KAM – Krašto apsaugos ministerija
KAS – krašto apsaugos sistema
KASP – Krašto apsaugos savanorių pajėgos
KJP – Karinės jūrų pajėgos
KOP – Karinės oro pajėgos
kmdr. – komandoras
kpt. – kapitonas
l. – lapas
LITPOLBAT – Lietuvos ir Lenkijos batalionas
LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas
LK – Lietuvos kariuomenė
LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus
MAD – Materialinio aprūpinimo departamentas
mjr. – majoras

MPB – Motorizuotoji (mechanizuotoji) pėstininkų brigada

NATO – Šiaurės Atlanto sutarties organizacija

plk. – pulkininkas

plk. ltn. – pulkininkas leitenantas

RA (rus. РККА – Рабоче-Крестьянская Красная Армия – Darbininkų ir valstiečių raudonoji armija) – Raudonoji armija

SKAT – Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba

SOP – Specialiųjų operacijų pajėgos

VDKM – Vytauto Didžiojo karo muziejus

vyr. ltn. – vyresnysis leitenantas

ĮŽANGA

Jau praėjo beveik šimtas metų, kai 1918 m. buvo atkurta Lietuvos kariuomenė. 1940 m. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, buvo likviduota ir jos kariuomenė. Valstybingumas ir kariuomenė buvo prarasti. Tik 1990 m. vėl buvo atkurta Lietuvos valstybė ir pradėta kurti kariuomenė. Per šį nepriklausomybės laikotarpį šalies ginkluotosios pajėgos labai išaugo, sustiprėjo, o Lietuva 2004 m. tapo NATO nare. Lietuvos kariuomenės kariai, laikantis istorinių tradicijų, buvo aprenkti šiuolaikiškais uniformomis, apginkluoti nauja, pažangia ginkluote, aprūpinti modernia karo technika.

Kardas yra Lietuvos kariuomenės istorijos ir dvasinės stiprybės simbolis: „Per amžius kardas Lietuvos kario rankose reiškė, jog mūsų Tėvynė laisva ir nepriklausoma, o tauta – saugi ir tvirta. Kad šiandien mes esame lietuviai, turime savo žemę, kalbą ir kultūrą, yra mūsų tėvų ir protėvių – Tėvynės gynėjų nuopelnas.“¹ Pokario metais nemažai partizanų rinkosi slapyvardį *Kardas* kaip galios ir tvirtybės simbolį.

Šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje šis ginklas įgijo dar didesnę simbolinę reikšmę. Iki 1940 m. karių aprangos reformos visi karininkai prie išeiginės uniformos nešiojo paradinius kardus. Kartais ginkluoti kavalerijos pulkų kariai rikiuotėje jais atiduodavo pagarbą. Kardas ir dabar yra Lietuvos kariuomenės Garbės sargybos kuopos karininko reprezentacinės uniformos sudedamoji dalis.

Nuo 1923 m. prieškarinio Lietuvos Karo mokykloje gyvavo savita ir prasminga tradicija iškilmingai suteikti kariūnams absolventams pirmąjį karininko laipsnį. Per šią ceremoniją Respublikos Prezidentas Antanas Smetona Karo mokyklos absolventams įteikdavo kardus. Šį simbolinį ritualą perėmė ir šiuolaikinės Lietuvos kariuomenė. 1923 m. vaizdžiai pirmojo karininko laipsnio suteikimo ceremoniją aprašė P. Biržys², o mūsų laikais – kariūnai A. Morkūnas ir M. Šinkūnaitė³.

Natūralu, kad vis dar vyksta istorikų ir karybos specialistų, šaltųjų ginklų ekspertų diskusijos, kokiais kardais, durklais ir durtuvais buvo ginkluota Lietuvos kariuomenė. Dauguma netgi nežino, kaip atrodė tarpukario kariuomenės karininkų paradiniai kardai

¹ Iš KASP vado plk. A. Plieskio kalbos (2008 m.).

² Biržys P., Karo mokyklos išleistuvės, *Lietuva*, Nr. 244 (1361).

³ Morkūnas A., Šinkūnaitė M., Siekis prikelti tarpukario Lietuvos Karo mokyklos kardų įteikimo tradicijas, *Kariūnas*, 2014 m., Nr. 3 (122).

ir špagos. Publikacijų apie šiuolaikinės Lietuvos kariuomenės paradigmus kardus ir durklus nėra. Tai ir paskatino autorių parengti knygą-albumą „Lietuvos kariuomenės šaltieji ginklai XX–XXI a.“.

Leidinio „Lietuvos kariuomenės šaltieji ginklai XX–XXI a.“ autoriaus tikslas – susisteminti, aprašyti ir parodyti 1919–1940 ir 1990–2015 m. Lietuvos kariuomenėje naudotus kardus, durtuvus ir durklus, taip pat ir paradigmus, nustatyti, kada jie atsirado, pradėti, o kai kuriais atvejais ir iki kada buvo naudoti. Autorius siekė skaitytojams ir tiems, kurie domisi Lietuvos kariuomenės istorija, pateikti daugiau vaizdinės medžiagos. Leidinyje gausu šaltųjų ginklų nuotraukų, kartu atspindinčių Lietuvos kariuomenės karių aprangos istoriją.

Knygą-albumą sudaro dvi dalys. Pirmojoje dalyje aptariama Lietuvos kariuomenės kavalerijos, paradinių karininkų kardų, durklų ir durtuvų raida 1919–1940 m. Taip pat apžvelgiama kardų, špagų ir durtuvų puošyba – simbolika ir ženklinimas, paradinio kardo ir jo atributikos (karininko juostos, kardo kuto, kardasaičio ir t. t.) nešiojimo, vilkint išeigine uniforma, ypatumai, aprašomos Lietuvos kariuomenės kavalerijos ietys.

Antrojoje dalyje aprašomi 1991 m. atkurtos Lietuvos kariuomenės generolų, KASP, KJP ir GSK paradiniai kardai, aptariama jų raida. Galima susipažinti su Lietuvos kariuomenės pajėgų ir dalinių paradiniais durklais, koviniais peiliais ir durtuvais-peiliais. Šioje dalyje taip pat aprašyti karininkų diržai, kardasaičiai (kartu ir kardų kutai), kuriuos nešiojo Lietuvos kariai 1991–2015 m. Dauguma iliustracijų – tai kardų ir kitų šaltųjų ginklų, saugomų Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcijoje, nuotraukos.

Čia verta paminėti ir leidinius, skirtus Lietuvos kariuomenei ir Nepriklausomybės kovų istorijai.

JAV išleistą knygą apie kovas dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920 m. seriją parengė tarpukario kariuomenės plk. lt. K. Ališauskas⁴ ir dr. A. Rukša⁵. Lietuvoje apie tarpukario kariuomenę rašė V. Lesčius⁶. Labai vertinga ir išsamė Vytenio Statkaus 1986 m. Čikagoje išleista knyga „Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.“⁷, kuria iki šiol remiasi visi tarpukario Lietuvos kariuomenės istorijos tyrėjai. Itin reikšminga originali Vidmanto Jankausko monografija „Kario kelias: generolas Kazimieras Ladiga Nepriklausomybės kovose“, skirta šiam generolui ir Lietuvos kariuomenės kovoms dėl Lietuvos nepriklausomybės atminti.

Konceptualiai ypač svarbi Vytauto Jokubausko monografija apie mažųjų valstybių kariuomenių vaidmenį globalaus pasaulio saugumo sistemoje⁸. Reikia pripažinti, kad autorius faktiškai parašė tarpukario Lietuvos kariuomenės istoriją.

⁴ Ališauskas K., *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1919–1920*, I t., Čikaga, 1972.

⁵ Rukša A., *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės*, I t., Cleveland, 1981; *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės*, II t., Cleveland, 1982.

⁶ Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920 m.*, Vilnius, 2004; *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius, 1998.

⁷ Statkus V., *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, 1986.

⁸ Jokubauskas V., „*Mažųjų kariuomenių galia ir paramilitarizmas. Tarpukario Lietuvos atvejis*“, Klaipėda, 2014 (toliau – Jokubauskas V.).

Apie kariuomenės kavaleriją yra rašę kpt. I. Kraunaitis⁹, mjr. V. Steponaitis¹⁰, J. V. Žukas¹¹, V. Jokubauskas¹². Reikšmingus darbus apie kariuomenės ginkluotę ir aprūpinimą išleido V. Liubinas¹³, V. Lesčius¹⁴, Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotojas karo istorikas Vidmantas Airini¹⁵, apie kardų kutus ir kardasaičius – Liudas Šulinskas¹⁶. Čia galima paminėti ir Gintauto Surgailio knygas, skirtas Lietuvos karinei istoriografijai¹⁷, taip pat Gintauto Jakščio originalų straipsnį apie Lietuvos karo mokyklos tradicijas (1919–1940 m.)¹⁸. Verta priminti, kad 2002 m. Lietuvos Respublikos garbės konsulas Kanadoje ponas Juras Kristoferis perdavė nemažai rašytinės ir ikonografinės medžiagos apie Lietuvos, Latvijos ir Estijos karo laivynus (kurią sudaro rašytiniai šaltiniai, iliustracijos, jūreivių ir laivų nuotraukos, karo laivų brėžiniai). Ši surinkta informacija labai vertinga, nes praturtina Lietuvos karinę istoriografiją¹⁹.

Dim. plk. dr. Stasys Knezys domėjosi 1940 m. Lietuvos kariuomenės likvidavimo problemomis. 1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjungai okupavus savarankišką Lietuvos valstybę, buvo sunaikintos ir jos ginkluotosios pajėgos. Visas kariuomenės materialusis turtas, taip pat jos kardai ir durtuvai, buvo Raudonosios armijos konfiskuotas.

Vienintelis karo istorikas, šią temą nagrinėjęs naujausių laikų kontekste, – Vytauto Didžiojo universiteto prof. Jonas Vaičenonis. Knygoje „Lietuvos karių uniformos ir lengvieji ginklai XX amžiuje“ (išleista 2004 m.) jis aprašė Lietuvos kariuomenės 1919–1940 ir 1990–2004 m. turėtą ginkluotę²⁰. 2014 m. pirmą kartą istorikai A. Katilius ir V. Tininis parengė knygą apie pastarųjų dešimtmečių Lietuvos kariuomenės uniformas. Šio leidinio autorių tikslas buvo aprašyti ir pristatyti skaitytojams 1990–2010 m. dėvėtas ir

⁹ Kraunaitis I., Kavalerija nepriklausomybės 10 m. sukaktuvių šviesoje, *Kardas*, 1928 m. vasaris, Nr. 4–5, p. 100–101.

¹⁰ Mūsų kavalerijos organizavimas ir jos veikimas pirmame nepriklausomybės dešimtmetyje, *Mūsų žinynas*, t. XV, Nr. 349–378, 1928, p. 761–778.

¹¹ Žukas J. V., Balnoja broliai žirgus. Lietuvos kavalerija (1918–1940 m.). Paskutinis raitosios kariuomenės etapas, *Karys*, Nr. 8, 1991, p. 8–9.

¹² Jokubauskas V. Lietuvos kariuomenės kavalerija tarpukariu: reguliarieji pulkai, šauliai dragūnai ir teritorinių dragūnų tarnyba, *Karo archyvas*, t. XXX, 2015, p. 238–289.

¹³ Adm. mjr. Liubinas V., Mūsų ginklai 1919–1920 metais, *Mūsų žinynas*, t. XXXIV, Nr. 7–12 (161–166), 1938, p. 761–778.

¹⁴ Lesčius V., Lietuvos kariuomenės ginklavimosi aspektai (1919–1937), *Karo archyvas*, t. XXIX, 2014.

¹⁵ Airini V., Karabinas „Mauser 98AZ“, *Vytauto Didžiojo karo muziejus 2011 m.*, Kaunas, 2012.

¹⁶ Šulinskas L., *Pakelti užmaršties garbės ženklai*, Kaunas, 2015.

¹⁷ Surgailis G., Pirmasis pėstininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino pulkas, 1920–1940 m. *Karo archyvas*, 2009, t. XXIV, p. 55–115; Surgailis G. *Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas*. Vilnius, 2011, 305 p.; Surgailis G., *Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas*, Vilnius, 2013, 192 p.; Surgailis G., *Antrasis Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo pėstininkų pulkas*, Vilnius, 2014, 292 p.; Surgailis G., *Ketvirtasis pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas*, Vilnius, 2016, 276 p.

¹⁸ Jakšys G., Lietuvos karo mokyklos tradicijos (1919–1940), *Karo archyvas*, t. XXX, 2015, p. 289–316.

¹⁹ Šią labai vertingą Lietuvos karinei istoriografijai medžiagą surinko Kanados pilietis p. Robertas Braitonas (Robert K. Bryan), gyvenantis Vankuverio mieste. R. Braitonas domėjosi Baltijos šalių (Lietuvos, Latvijos ir Estijos) kariniais jūrų laivynais, rašė apie laivus, kolekcionavo jūreivių ir laivų nuotraukas. Jo surinkta medžiaga per Lietuvos Respublikos konsulą Kanadoje p. J. Kristoferį 2002 m. buvo perduota Lietuvos krašto apsaugos ministerijai. 2002 m. plk. lt. G. Surgailis tris jos dėžes perdavė Krašto apsaugos archyviui.

²⁰ Vaičenonis J., *Lietuvos karių uniformos ir lengvieji ginklai XX amžiuje*, Vilnius, 2004.

šiuo metu dėvimas karių uniformas, naudojamas vėliavas, krašto apsaugos sistemos apdovanojimus ir ženklus²¹.

Lietuvos kariuomenės paradinius kardus ir durklus, nešiotus 1990–2012 m. krašto apsaugos sistemos karių, sukūrė žymūs šalies dailininkai, dizaineriai, heraldikos specialistai Nerijus Treinys, Vytautas Lavrencas, Liudas Gedminas, Algirdas Stonkus, Mindaugas Stonkus, Antanas Vaičekas, Rimutis Petras Pūras ir kiti.

Autoriui, bandant atkurti kardų ir durklų Lietuvos kariuomenėje istoriją, išsiaiškinti jų paskirtį, nešiojimo tvarką, labai pravertė archyviniai šaltiniai. Pristatomi paradiniai karininko ir kavaleristo kardai saugomi muziejuose²² ir šaltųjų ginklų kolekcionierių rinkiniuose²³, nuotraukos ir eskizai – archyvuose²⁴, muziejuose²⁵ ir privačiose kolekcijose²⁶.

Knygos-albumo autorius už suteiktą paramą, žinias, istorinę informaciją ir kritišką požiūrį dėkingas šiems žmonėms: LK vadui gen. lt. Jonui Vytautui Žukui, ats. brg. gen. Česlovui Jezerskui, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos viršininkui plk. Juozui Kačergiui, ats. plk. lt. dr. Gintautui Surgailiui, Redakcinio skyriaus vedėjai Jolantai Budreikienei, buvusiam LKA fotografui Kęstučiui Dijokui, dr. Vytautui Tininiui; Krašto apsaugos ministerijos Leidybos skyriaus vedėjai Vaivai Šimonienei, KAM bendrųjų reikalų departamento direktoriaus pavaduotojai Birutei Dubinskienei, KAM fotografams Alfredui Pliadžiui, Giedrei Maksimovicz, Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotojams Janinai Karasevičiūtei, Vidmantui Airini, Laurynui Tamulynei, Danguolei Graibuvienei, Solveigai Lukminaitėi, Eglei Aleknaitei, Linai Urbonienei, Zigfridui Jankauskui, Eugenijui Preikšteniui, Vytautui Kučinskui, Martynui Tininiui; šiuolaikinės Lietuvos kariuomenės kardų ir durklų kūrėjams Vytautui Lavrencui, Liudui Gedminui, Antanui Vaičekas, dailininkui Nerijui Treiniui, šaltųjų ginklų ekspertams Alvydui Vakauskui, Dainiui Mikalauskui, Žilvinui Pastarnokui, ats. kpt. Aurimui Martinkėnui, Dariui Railai, dr. Birutei Railienei; karinės atributikos ir nuotraukų kolekcininkams Valdui, Giedriui ir Pauliui Sakalauskams, Liudui Šulinskui, Anatolijui Procenkai, Edvardui Shabatinui, Mindaugui Sereičikui, Nerijui Mitkevičiui, Arvydui Sutkui, Vytautui Mičiuliui; kariuomenės karininkams kpt. Aidiui Dikšai, Edvardui Vasiliauskui, mjr. Vincui Ališauskui, plk. Aleksejui Gaiževskiui, plk. lt. Dariui Baronui, plk. Gyčiui Kazokui, KJP kpt. lt. Antanui Brenčiui, vyr. srž. Audriui Vitkauskui ir daugeliui kitų, padėjusių parengti ir išleisti šį leidinį.

²¹ Katilius A., Tininis V., *Lietuvos kariuomenės karių uniformos, ženklai ir vėliavos 1990–2010 m.*, Vilnius, 2014.

²² Vytauto Didžiojo karo muziejuje (VDKM).

²³ Tai Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų ir Valdo Sakalausko ginklų kolekcijų eksponatai.

²⁴ Lietuvos centriniame valstybės archyve (LCVA), f. 1, 3, 393, 394, 524, 526, 832, 929, 1373; Krašto apsaugos archyve (KAA) prie KAM, f. 1; Materialinių resursų departamento (MRD) archyve, f. 56.

²⁵ Vytauto Didžiojo karo muziejuje (VDKM).

²⁶ Alvydo Vakausko, Žilvino Pastarnoko, Valdo, Giedriaus ir Pauliaus Sakalauskų, Liudo Šulinsko, Anatolijaus Procenkos, Mindaugo Sereičio nuotraukų archyvuose.

I DALIS

*Lietuvos kariuomenės
kardai, durtuvai ir
durklai 1919–1940 m.*

3-iojo kavalerijos „Geležinio Vilko“ pulko kariai, ginkluoti lietuviškais kardais. 1922 m.
Mindaugo Sereičiko asmeninio rinkinio nuotrauka

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARDAI

Atkūrus Lietuvos valstybę, 1918 m. pabaigoje susiklostė nepalanki geopolitinė padėtis – iškilo reali grėsmė jos valstybingumui, reikėjo kuo skubiau kurti kariuomenę ir apginti nepriklausomybę. 1919 m. sausio pradžioje buvo pradėti formuoti pirmieji kavalerijos eskadronai – husarų eskadronas Kaune ir gudų eskadronas Gardine. Pirmasis raitųjų žvalgų būrys atsirado Pirmajame pėstininkų pulke²⁷.

Lietuvos kariuomenės kavalerijos daliniai Nepriklausomybės kovų laikotarpiu taip pat buvo kuriami, nors trūko karių, žirgų ir ginkluotės. Dauguma eskadronų buvo priskirti prie pėstininkų divizijų, jie sėkmingai atlikdavo dalinių priedangos uždavinius, taip pat pagalbines žvalgybos funkcijas. Kavaleristai buvo mokomi kautis ne tik raiti, bet ir pėsti, o žirgai naudojami kaip susisiekimo ir transporto priemonė, kad kariai galėtų greitai įveikti didelius atstumus. Lietuvos raitelių ginkluotė daugiausia sudarė lengvieji ginklai – kardai, karabinai, šautuvai su durtuvais, lengvieji ir sunkieji kulkosvaidžiai, pistoletai ir granatos. Iš jų kardai ir ietys buvo naudojami tik kariams mokytis. Apskritai kardai jau tada neteko savo tiesioginių funkcijų, jų paskirtis iš esmės tapo reprezentacinė.

Kovose su Raudonąja armija įsitikinta, kad būtina stambinti kavalerijos dalinius. 1919 m. gegužės 12 d. iš visų raitelių dalių buvo suformuotas 1-asis lietuvių raitelių pulkas²⁸. Raiteliai buvo apginkluoti vokiškais „Mauser 88“ ir „Mauser 98 AZ“ karabinais ir įvairių tipų kardais. Jau gegužės 19 d. iš inžinerijos, artilerijos ir intendantūros dalių jiems aprūpinti buvo gauta 50 kardų²⁹. Raitelių pulkas dar tik kūrėsi, bet tuo pat metu dalyvavo karo veiksmuose – kovose su bolševikais ir bermontininkais. 1919 m. spalio 25 d. 1-asis lietuvių raitelių pulkas buvo pavadintas 1-uoju raitelių pulku³⁰. 1919 m. gruodžio 12 d. pulkas buvo apginkluotas „Mauser 98“ sistemos karabinais (500 vnt.), turėjo 461 kardą raiteliams, 34 kardus karininkams ir 100 iečių³¹. 1920 m. balandžio 12 d.

²⁷ Kraunaitis I., Kavalerija nepriklausomybės 10 metų sukaktuvių šviesoje, *Kardas*, 1928 m. vasaris, Nr. 4–5 (100–101), p. 61.

²⁸ Statkus V., *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, 1986, p. 144.

²⁹ Įsakymas 1-ajam lietuvių raitelių pulkui, 1919 m. gegužės 19 d., Kaunas, Ūkio skyrius, § 4, *LCVA*, f. 524, ap. 1, b. 1. l. 8.

³⁰ Įsakymas Lietuvos kariuomenei, 1919 m., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3. l. 197.

³¹ Įsakymas Nr. 2V3, § 6, 1919 m. gruodžio 12 d., „Dėl pirmininko karininko Kalinos ir narių karininkų Griniaus ir Šilo ginklų ir inventoriaus perėmimo iš ūkio vedėjo karininko Gužo ir perdavimo naujam ūkio vedėjui karininkui Lymantavičiui“, *LCVA*, f. 524, ap. 1, b. 20. l. 93–94.

3-iojo kavalerijos „Geležinio Vilko“ pulko neatpažinti kariai, ginkluoti lietuviškais kardais.
Apie 1922 m. Vytauto Mičiulio asmeninio rinkinio nuotrauka

apžiūrėjęs 1-ąjį raitelių pulką, teikiantis išvadas kariuomenės inspektorius rašė, kad kariai vilki JAV karių milinėmis, angliškomis uniformomis ir ginkluoti vokiškais šautuvais. Kartais buvo aprūpinti trys eskadronai, mokomoji komanda ir dauguma ketvirtojo eskadrono karių³².

1920 m. spalio 30 d. Kaune buvo pradėtas formuoti 2-asis raitelių pulkas. 1920 m. lapkričio mėn. jis jau turėjo du eskadronus. 1920 m. gruodžio 1 d. buvo pradėti kurti 3-iasis ir 4-asis eskadronai. Pulkas buvo apginkluotas „Mauser 98“ sistemos karabinais ir turėjo 33 kardus raiteliams.

1920 m. spalio 1 d. buvo pradėta kurti atskiroji raitelių „Geležinio Vilko“ šimtinė, o iš jos 1920 m. lapkričio 1 d. suformuotas 3-iasis raitelių „Geležinio Vilko“ pulkas. 1921 m. viduryje pulką sudarė keturi eskadronai, ginkluoti vokiškais „Mauser 88“ ir „Mauser 98“ šautuvais ir karabinais. Pulkas turėjo 60 vokiškų kardų raiteliams, 12 kardų karininkams, 53 vokiškas metalines ir 8 medines ietis³³. 1919–1920 m. kavalerijos pulkai buvo aprūpinti britiškais, vokiškais ir kanadietiškais balnais.

1919 m. pradžioje kariuomenė turėjo 930 kardų³⁴. Kavalerijos pulkai buvo ginkluoti vokiškais³⁵ (daugiausia prūsiškais) M-1848 n/A modelio, carinės Rusijos gamybos 1881 m. dragūnų ir kazokų kardais. Nagrinėjamoje ikonografinėje medžiagoje pasitaikė ir kavaleristų, ginkluotų angliškais tiesiais kavaleristų kardais (palašais), nuotraukų.

1920 m. Lietuvos kariuomenės kavalerijos pulkams ypač trūko kardų. Remiantis artilerijos dalies veiklos apskaitos duomenimis, 1919–1920 m. Lietuvos kariuomenė įvairiais būdais jų įsigijo papildomai ir iš viso turėjo 976³⁶. Dalis jų buvo paimti kaip karo grobis iš bolševikų, bermontininkų, lenkų dalinių karių Nepriklausomybės kovų laikotarpiu. O jau 1921 m. liepos 25 d. duomenimis, kariuomenė turėjo 1237 kardus, iš jų kavalerijos pulkai – 413³⁷, Karo mokykla – 288³⁸. Pagal Krašto apsaugos ministerijos Artilerijos tiekimo skyriaus parengtą išlaidų sąmatą, 1922 m. kariuomenė už 2 400 000 auksinų planavo įsigyti 8000 kardų³⁹.

1921 m. pabaigoje buvo sukurti specialiai Lietuvos kariuomenei skirti kardai. Jie buvo pagaminti Vokietijoje, Solingenio firmos *E. & F. Hörster* gamykloje. Iš viso buvo nupirkta 3000 kardų⁴⁰. Nuo 1922 m. Lietuvos kariuomenės kavalerijos daliniai pradėti ginkluoti naujais kardais. Pirmoji partija – 2076 kardai – buvo pristatyta metų pradžioje. Tačiau

³² Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 314, 1920 m. balandžio 29 d., Kaunas, Rikiuotės skyrius.

³³ Ginklų būklė 3-iajame raitelių „Geležinio Vilko“ pulke 1921 m. liepos 13 d., *LCVA*, f. 526, ap. 1, b. 10. l. 52–57.

³⁴ Lietuvos kariuomenei reikalingų ginklų 1919 m. pradžioje sąrašas, *LCVA*, f. 1, ap. 1, b. 22. l. 23.

³⁵ Daiktų, gautų iš Vokietijos iki 1919 m. rugpjūčio 20 d., sąrašas (34 kardai – karininkams, 814 kardų su metalinėmis makštimis – kareiviams), *LCVA*, f. 1, ap. 1, b. 25. l. 278.

³⁶ Lesčius V., Lietuvos kariuomenės ginklavimosi aspektai (1919–1937), *Karo archyvas*, t. XXIX, 2014, p. 42.

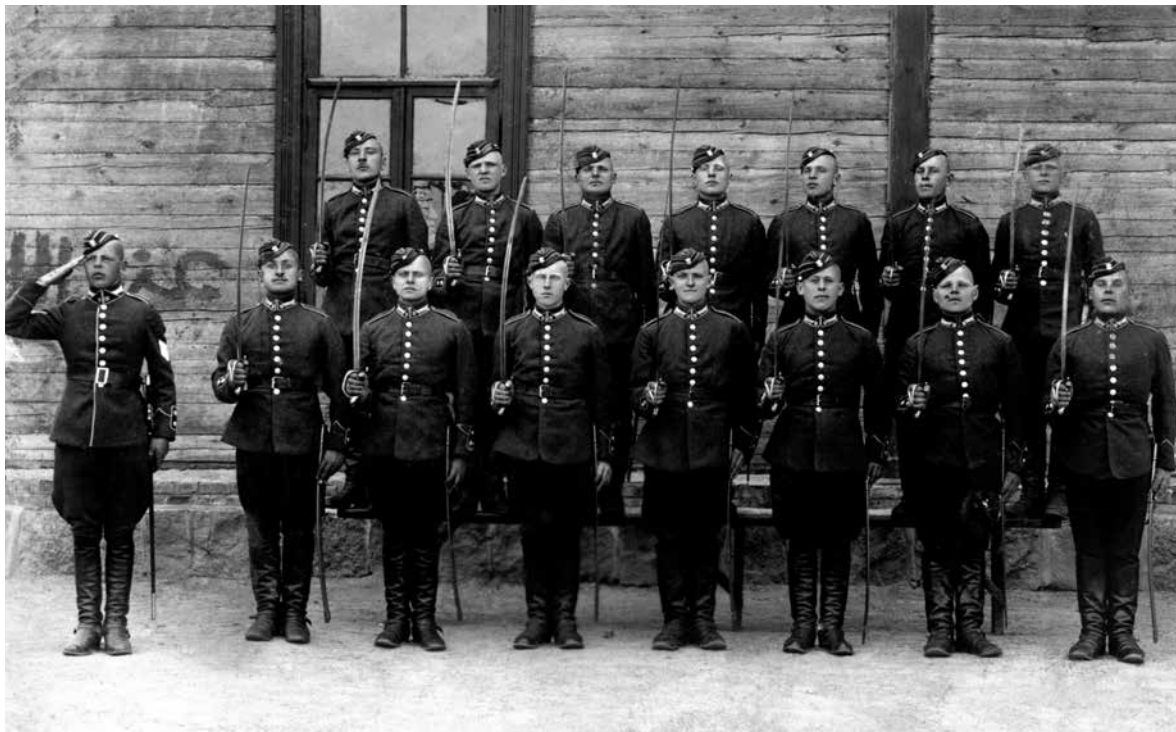
³⁷ 1-asis raitelių pulkas turėjo 310 kardų, 2-asis – 31 kardą, 3-iasis – 72 kardus.

³⁸ Artilerijos viršininko žinios apie įvairius ginklus kariuomenės dalyse 1921 m. liepos 25 d., *LCVA*, f. 1373, ap. 1, b. 8. l. 22–24.

³⁹ Lesčius V., Lietuvos kariuomenės ginklavimosi aspektai (1919–1937), *Karo archyvas*, t. XXIX, 2014, p. 48.

⁴⁰ Tarpukario Lietuvos kariuomenės pranešimuose apie ginkluotę ir jos skaičių daliniuose šie kardai vadinami lietuviškais kardais.

2-ojo ulonų
pulko karių
rikiuotė.
Pagarbos
atidavimas
kardu.
Ulonai
ginkluoti
lietuviškais
kardais.
Vilkaviškis,
apie 1923 m.
VDKM.
Inv. Nr.
Fa-16075-115

1-ojo husarų
pulko husarų
būrys pagarbą
atiduoda kardais.
Husarai ginkluoti
lietuviškais
kardais. Kaunas,
apie 1924 m.
Anatolijaus
Procenkos
asmeninio
rinkinio
nuotrauka

vėliau dėl padidėjusių kainų *E.&F. Hörster* už likusius 924 kardus paprašė sumokėti 25 % didesnę sumą, ir šis reikalavimas buvo patenkintas⁴¹. 1922 m. balandžio 21 d. užsakyti kardai iš Vokietijos buvo gauti. Vienas kardas kainavo 181 auksiną⁴².

1922 m. pabaigoje Vokietijoje buvo nupirkta 500 kardų su nikeliuotomis makštimis.

Artilerijos tiekimo skyriaus pranešime nenurodytas jų modelis. Pranešime vieno kardo kaina nurodyta auksiniais ir litais – 1032 auksinai, 5 litai, tačiau visų kardų kaina tik litais – už juos buvo sumokėta 2580 litų⁴³.

1922–1923 m. Lietuvos kariuomenė intensyviai pirkė ir supirkinėjo ginklus. Kardų kariuomenėje taip pat sparčiai daugėjo. Jų pagaminti buvo užsakyta Vokietijoje ir Didžiojoje Britanijoje. 1922 m. įsakyme kariuomenei Nr. 208 paminėtas lietuviškas kardas⁴⁴. Tuo metu nustatytomis artilerijos turto ir ginklų kainomis šis kardas kainavo 1500 auksinų (kardo perpetė – 500, diržas – 300 auksinų). 1922–1926 m. Lietuvos kariuomenei iš Vokietijos buvo nupirkti 6483 lietuviški kardai (žr. 1 lentelę).

3-iojo kavalerijos „Geležinio Vilko“ pulko 1-ojo eskadrono du eiliniai kariai: vienas (kairėje) ginkluotas dragūno 1881 m. modelio eilinio kareivio kardu, antras – Vokietijos kariuomenės paradiniu karininko kardu. 1921 m. Mindaugo Sereičiko asmeninio rinkinio nuotrauka

⁴¹ 1922 m. vasario 20 d. karo prekybos Vokietijoje atstovo raštas Nr.142, *LCVA*, f. 3, ap. 1, b. 23, l. 188.

⁴² Byla Nr.14 apie įsigytus 1922 m. ginklus, *LCVA*, f. 1373, ap. 1, b. 30. l. 14–15.

⁴³ Ten pat, l. 25–26.

⁴⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 208, 1922 m. rugsėjo 25 d., Artilerijos skyrius.

3-iojo kavalerijos „Geležinio Vilko“ pulko kariai, ginkluoti lietuviškais kardais: iš kairės pirmas – Vincas Ringys, antras – neatpažintas. Apie 1922 m. Kpt. Edvardo Vasiliausko asmeninio rinkinio nuotrauka

1923 m. pradžioje kariuomenė turėjo 4077 kardus, iš jų kavalerijos divizijos štabas – 166, 1-asis husarų pulkas – 619, 2-asis ulonų pulkas – 703, 3-iasis dragūnų pulkas – 609⁴⁵. 1923 m. pabaigoje kariuomenei jau priklausė 4642 kardai, iš jų 675 galėjo būti paradiniai karininkų kardai⁴⁶. Papildomai planuota įsigyti 4853.

Artillerijos dirbtuvės Kaune išsiplėtė, 1922 m. jas perkėlus į naujas patalpas, sparčiau buvo atliekamas turimų ginklų remontas. Sulūžusios ir susidėvėjusios jų dalys buvo keičiamos naujomis. Šiose dirbtuvėse daugiausia buvo taisoma lengvoji ginkluotė – šautuvai, karabinai, kulkosvaidžiai ir kardai. Antai 1923 m., patikrinęs 1-ojo husarų pulko ginklus, kariuomenės ginklų tikrintojas nustatė, kad apie 70 % kardų makščių reikėtų sutaisyti⁴⁷.

Remiantis Artillerijos tiekimo skyriaus viršininko 1926 m. kovo 12 d. slapto pranešimu Nr. 268 sl. artillerijos inspektoriui apie turimos ginkluotės skaičių Lietuvos kariuomenės

daliniuose 1924 m., Lietuvos kariuomenė turėjo 3818 kardų⁴⁸:

1. I karo apygardos štabas – 9;
2. II karo apygardos štabas – 28;
3. III karo apygardos štabas – 17;
4. Aukštieji karininkų kursai – 19;
5. Karo mokykla – 337;

⁴⁵ Žinios apie turto sudėtį 1923 m. sausio 1 d., *LCVA*, f. 384, ap. 3, b. 126. l. 4.

⁴⁶ *LCVA*, f. 1373, ap. 1, b. 48. l. 13–15.

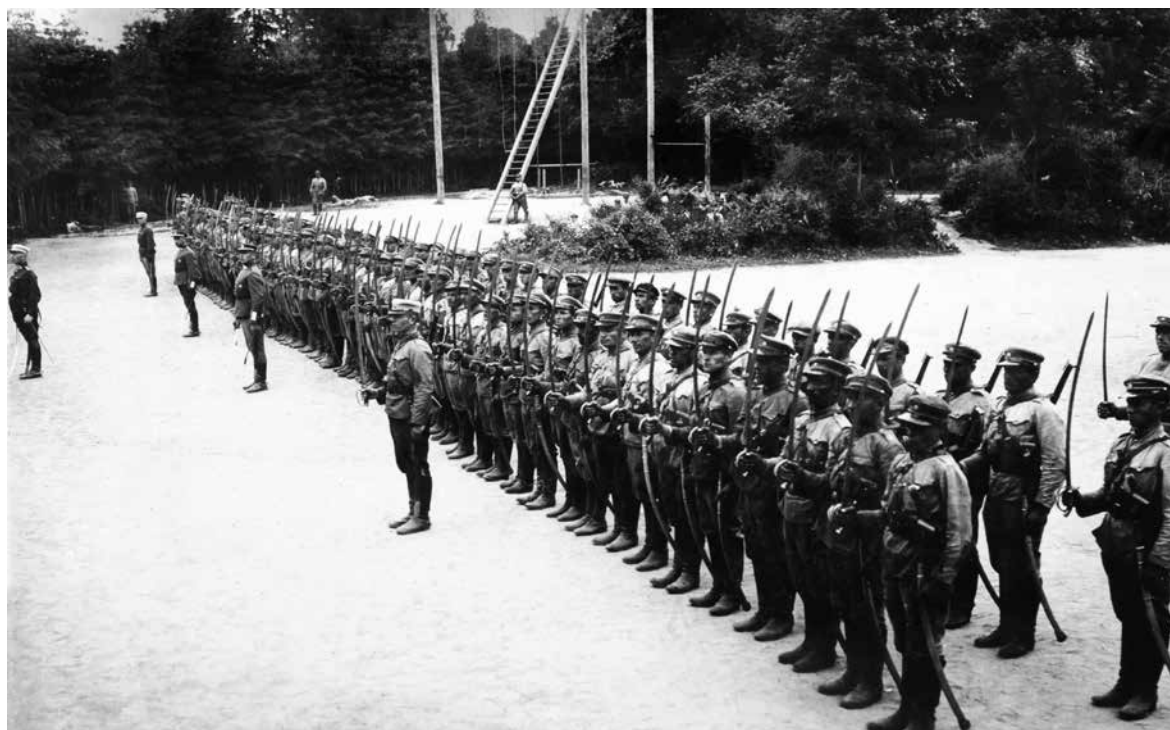
⁴⁷ Įsakymas kariuomenei Nr. 95, 1923 m. gegužės 22 d., Kaunas, Artillerijos skyrius, § 3.

⁴⁸ Kardų skaičius Lietuvos kariuomenės daliniuose 1924 m., *LCVA*, f. 1373, ap. 1, b. 128. p. 103.

6. 1-asis pėstininkų pulkas – 104;
7. 2-asis pėstininkų pulkas – 114;
8. 3-iasis pėstininkų pulkas – 96;
9. 4-asis pėstininkų pulkas – 83;
10. 5-asis pėstininkų pulkas – 121;
11. 6-asis pėstininkų pulkas – 126;
12. 7-asis pėstininkų pulkas – 128;
13. 8-asis pėstininkų pulkas – 122;
14. 9-asis pėstininkų pulkas – 94;
15. Atskirosios kavalerijos brigados štabas – 48;
16. 1-asis husarų pulkas – 853;
17. 2-asis ulonų pulkas – 883;
18. Mokomoji baterija – 59;
19. 1-asis artilerijos pulkas – 103;
20. 2-asis artilerijos pulkas – 96;
21. 3-iasis artilerijos pulkas – 100;
22. 4-asis artilerijos pulkas – 96;
23. Minosvaidžių batalionas – 26;
24. Inžinerijos pulkas – 36;
25. Aviacijos dalis – 2;
26. Šarvuočių rinktinė – 24;
27. Geležinkelių batalionas – 16;
28. Automobilių batalionas – 17;
29. Elektrotechnikos batalionas – 32;
30. Transporto batalionas – 11;
31. Artilerijos sandėlių kuopa – 2;
32. Kauno įgulos komendantūra – 8;
33. Vyriausiojo štabo Raštinės kuopa – 1;
34. Karo policijos mokykla – 3;
35. Drausmės kuopa – 4;
36. Karo kalėjimas – 0.

1926 m. Artilerijos tiekimo skyriaus viršininkas pranešime Lietuvos kariuomenės vyriausiojo štabo viršininkui informavo apie turimos ginkluotės kiekį kariuomenės daliniuose ir artilerijos sandėliuose 1926 m. sausio 1 d. Nors šiame pranešime pateikti pagrindiniai duomenys apie visų rūšių kariuomenei priklausančius kardus, bet nenurodyta jų modifikacija, todėl sunku nustatyti, kiek 1926 m. Lietuvos kariuomenė turėjo kovinių ir paradinių karininkų kardų.

1-ojo husarų
Didžiojo
Lietuvos etmono
Jonušo Radvilos
pulko kariai,
ginkluoti
karabinais
„Mauser 98 AZ“
ir carinės Rusijos
kariuomenės
dragūnų 1881 m.
modelio kareivių
kardais. Kaunas,
apie 1934 m.
Liudo Šulinsko
asmeninio
rinkinio
nuotrauka

„Mirties husarų“
rikiuotė atiduoda
pagarbą
(kavaleristai
pagarbą
atiduodavo
kardais).
Vaitkuškis,
Ukmergės apskr.,
1930 06 18.
Andrikonio
nuotrauka.
VDKM. Inv. Nr.
Fa-16969-623

1 lentelė. Kardų skaičius Lietuvos kariuomenės daliniuose ir artilerijos sandėliuose 1926 m.

Turėta šaltųjų ginklų	Lietuvos kariuomenės daliniuose	Artilerijos sandėliuose		Taisomų	Iš viso
		Geros būklės	Taisytinų		
Lietuviškų kardų	3113	2954	370	–	6483
Vokiškų kardų	303	285	439	–	1027
Rusiškų kardų	557	–	141	–	698
Anglišių kardų	118	57	–	–	175
Iš viso					8383
Kavalerijos iečių	639	224	172	–	1035

Sudaryta pagal: Žinios apie padėtį Lietuvos kariuomenės daliniuose ir artilerijos sandėliuose 1926 m. sausio 1 d., LCVA, f. 929, ap. 3, b. 545, l. 2–8.

1926 m. pabaigoje generalinio štabo mjr. Povilas Plechavičius buvo paskirtas Vyriausiojo štabo kavalerijos inspektoriumi. 1927 m. jis tapo kavalerijos viršininku, o Kavalerijos štabo viršininku buvo paskirtas kpt. I. Kraunaitis, baigęs Prancūzijos aukštąją kavalerijos mokyklą. Naujoji kavalerijos vadovybė energingai pradėjo rūpintis šių pajėgų reforma, lietuviškomis jų mokymo priemonėmis ir programomis⁴⁹. Buvo parengtos kavalerijos pulkų organizavimo ir ginklavimo lentelės ir pagal naujus etatus jie perorganizuoti, tobulinama karių ginkluotė ir žirgų šarvuotė, sukurti naujo tipo balnai⁵⁰. Kavalerijos pulkams ir eskadronams žirgai buvo parinkti pagal plauką. Nuo 1922 m. Lietuvos kariuomenės kavalerijos pulkai dažniausiai ginkluoti Vokietijoje pagamintais lietuviškais kardais. Kavalerijoje buvo naudojami ir carinės Rusijos gamybos 1881 m. modelio dragūnų ir kazokų kardai (rus. шашки). Pulkų eskadronams kardai buvo parinkti pagal modelį. Kavalerijos pulkų kavaleristai buvo mokomi ir džigitavimo meno⁵¹. Kardais buvo ginkluojami ir kariuomenės dalinių raitieji žvalgai⁵². Durtuvus prie diržo raitieji žvalgai ir kavaleristai nešiojo tik per karinius mokymus ir kautynes. Kardai buvo segami prie pabalnio užpakalinio lankelio kairėje pusėje. Kasdieniame gyvenime kardas buvo nešiojamas prie kairiojo šono, prikabinamas prie kardasaičio⁵³.

⁴⁹ Statkus V., Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m., Chicago, 1986, p. 154.

⁵⁰ Ten pat, p. 154.

⁵¹ Plk. Povilas Plechavičius buvo baigęs Orenburgo kavalerijos mokyklą. Jo iniciatyva kavalerijos pulkuose buvo mokoma kazokiško džigitavimo. Džigitavimas – tai jojimo menas: gebėjimas, žirgui greitai šuoliuojant, nuo jo nušokti ir vėl užšokti, pakelti nuo žemės kokį nors daiktą, kyboti prie žirgo šono ar po jo papilve, daryti akrobatikos pratimus, taikliai šaudyti į taikinį; paplitęs Kaukaze, Vidurinėje Azijoje, tarp Dono kazokų.

⁵² Pėstininkų aprangos dėvėjimo taisyklės, Kaunas, 1935, p. 35–36.

⁵³ Statkus V., Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m., Chicago, 1986, p. 170.

Ulonas,
ginkluotas
kaukazietiško
modelio kardu.
Alytus, apie
1933 m. LCVA

2-ojo ulonų Didžiosios Lietuvos
kunigaikštienės Birutės kavalerijos pulko
karys Pranas Juškauskas, ginkluotas lietuvišku
koviniu kardu. Apie 1936 m. Arvydo Sutkaus
asmeninio rinkinio nuotrauka

Viršila
V. Damkauskas,
ginkluotas
carinės Rusijos
kariuomenės
dragūnų 1881 m.
modelio kareivio
kardu. Kaunas,
1932 m. Vytauto
Kučinsko
asmeninio
rinkinio
nuotrauka

3-iojo dragūnų „Geležinio Vilko“ pulko
karys Jonas Žemaitis, ginkluotas 1927 m.
modelio SSRS kavaleristo kardu. Kardo
rankenos galvutėje išgraviruoti lietuviški
simboliai. Vilnius, 1940. LCVA

Lietuvos kariuomenės 1-ojo husarų Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos pulko kariai, ginkluoti 1927 m. modelio SSRS kavaleristų kardais. Kaunas, apie 1938 m. Liudo Šulinsko asmeninio rinkinio nuotrauka

Tenka pripažinti, kad iki 1925 m. pagrindinė kavalerijos karių mokymo priemonė buvo instrukcijos. 1925 m. Kaune buvo išleista 1-oji Kavalerijos statuto dalis „Vieno mokymas“. Pirmasis Lietuvos kariuomenės Kavalerijos statutas buvo kritikuojamas dėl to, kad kariai nebuvo mokomi kautis kardais ir ietimis⁵⁴. Kaip jau minėta, pradėjus reformą buvo atkreiptas dėmesys į lietuviškų kavalerijos mokomųjų leidinių trūkumą.

1928 m. buvo išleistas statutinis kavalerijos leidinys „Jojų [raitininkų, kavaleristų] tarnyba, divizijos eskadronas ir mišri žvalgomoji rinktinė“. Ši knyga su atitinkamais priedais tapo pirmuoju Lietuvos kavalerijos karybos vadovu ir buvo naudinga ne tik raiteliams, bet ir pėstininkams⁵⁵. Pirmoje šios knygos dalyje smulkiai nagrinėjama ginkluotų raitininkų tarnyba, duodama daug praktinių patarimų žvalgomiesiems kavalerijos pulko daliniams. Joje nurodyta, kad svarbiausia judriosios kavalerijos paskirtis – žvalgomieji veiksmai, o ne tiesioginis šiuolaikiniais šaunamaisiais ginklais ginkluoto priešo puolimas. Antroje dalyje aprašomi divizijos eskadrono ir mišrios žvalgomosios rinktinės veiksmai prieš kautynes, kautynėse ir po jų, pateikti kavalerijos sutartiniai ženklai.

1930 m. buvo išleisti „Kavalerijos lauko tarnybos pagrindai“⁵⁶, o 1933 m. – pagrindinė kavalerijos pulkų mokomoji knyga „Raitininkų mokymas“. Kardų eskadrono jaunų karių baziniam rengimui per metus buvo numatyta skirti 1200 val., iš jų – 230 val. jojimo įgūdžiams įgyti ir tik 27 val. mokytis kautis kardų⁵⁷.

Prieškario Lietuvos kariuomenės kavalerijos pulkai (ulonų, husarų, dragūnų) buvo pavaldūs pėstininkų divizijų vadams, todėl galėjo vykdyti tik dalinių priedangos užduotis ir pagalbines žvalgomosio pobūdžio funkcijas. Tad kavaleristai daugiausia buvo mokomi kautis pėsti. Apskritai kardai jau tada dažniausiai buvo naudojami ne pagal savo tiesioginę paskirtį, t. y. kovos lauke, o reprezentacinėms funkcijoms, pvz., parodomuosiuose mokymuose ir paraduose, atlikti.

Nesirengta kavalerijos naudoti ir kovos veiksmuose su karo technika. 1938 m. Kavalerijos statute išvardyti šie kavaleristų ginklai: kardai, karabinai, šautuvai su durtuvais, lengvieji ir sunkieji kulkosvaidžiai, pistoletai, granatos, automatiniai pabūklai. Vis dėlto Kavalerijos statuto II dalyje „Kautynės“ nurodyta, kad „kardas – asmeninis raitininko ginklas. Prityrusioje ir miklioje rankoje jis yra lemiamos vertės ginklas raitųjų atakoje ir visur ten, kur aplinkybės neleidžia greitai bei patogiai pavartoti šaunamojo ginklo“⁵⁸. Turint omenyje to meto kovos veiksmų sampratą ir gana neseną kovų su bolševikais, lenkais ir bermontininkais patirtį, toks kardo ir jo paskirties apibūdinimas rodo, kad šis šaltasis ginklas vis dar buvo reikalingas.

1935 m. reorganizavus Lietuvos kavaleriją, buvo atkurtas 3-iasis dragūnų „Geležinio Vilko“ kavalerijos pulkas, iš trijų baterijų, kurių kiekviena turėjo po keturias 76,2 mm patrankas, suformuota raitosios artilerijos grupė. Numatyta, kad su kiekvienu kavalerijos pul-

⁵⁴ Plk. Petrulis, Kavalerijos statutas (I. d. „Vieno mokymo reikalu“), *Kardas*, Nr. 21 (81), Kaunas, 1927 m. liepos 30 d.

⁵⁵ *Jojų tarnyba: divizijos eskadronas ir mišri žvalgomoji rikiuotė*, Kaunas, 1928.

⁵⁶ Gen. št. plk. lt. Grinius K., *Kavalerijos lauko tarnybos pagrindai*, Kaunas, 1930.

⁵⁷ *Raitininkų mokymas*, Kaunas, 1933, p. 24.

⁵⁸ *Kavalerijos statutas, II dalis, Kautynės*, Kaunas, 1938, p. 21.

ku veiks viena raitosios artilerijos baterija. Kiekvienam pulkui buvo priskirti du „Landsverk 181-29/34“ šarvuočiai ir dviratininkų būrys. Sunkiųjų kulkosvaidžių eskadronai buvo papildyti automatinių pabūklų būriu⁵⁹. 1-asis husarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos kavalerijos pulkas ir 1-oji raitoji baterija buvo dislokuoti Kaune, 2-asis ulonų Didžiosios Lietuvos kunigaikštienės Birutės kavalerijos pulkas ir 2-oji raitoji baterija – Alytuje, 3-iasis dragūnų „Geležinio Vilko“ kavalerijos pulkas ir 3-ioji raitoji baterija – Tauragėje, remonto eskadronas – Alytuje, kavalerijos viršininkas įsikūrė Kaune.

1928 m. Lietuvoje pradėta kurti teritorinės kavalerijos struktūra, ketinta įsteigti „Mirties husarų“ tarnybą. Tačiau faktiškai sėkmingai veikė tik raitųjų šaulių ir šaulių dragūnų daliniai. 1934 m. buvo įkurta Teritorinė dragūnų tarnyba. 1939 m. vasarą Lietuvoje buvo tik 211 vadinamųjų teritorinių dragūnų. Kiekvienas dragūnas buvo visiškai aprūpintas: gavo uniformą ir numatytus ginklus, žirgą ir jam skirtą šarvuotę. 1939 m. Lietuvos kariuomenė turėjo 1628 teritorinės kavalerijos raitelius (dragūnus ir šaulius dragūnus), kurie mobilizacijos atveju turėjo papildyti kavalerijos rezervą⁶⁰. Teritorinės kavalerijos raiteliai patikėtus žirgus, šautuvus ir kardus laikė namuose.

Vytenis Statkus savo knygoje „Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.“ rašo, kad Sovietų Sąjungoje buvo nupirkta 3000 kardų⁶¹. Vadovaudamasi kariuomenės septynerių metų ginklavimo planu, 1935–1941 m. Lietuva planavo už 150 000 litų pirkti 3000 kavalerijos kardų⁶², tačiau, kaip rodo archyviniai duomenys, 1936 m. iš SSRS jų įsigijo tik 2000. Šiuos kavalerijos kardus pagal patvirtintą ginkluotės gavimo planą Lietuvos kariuomenė turėjo gauti 1937 m. gegužės mėn.⁶³ Taigi, kaip matyti iš Lietuvos kariuomenės ginkluotės įsigijimo dokumentų, 1938 m. Lietuva už 107 000 litų SSRS įsigijo 2000 kavalerijos kardų⁶⁴.

Pagal planus 1939 m. Lietuvos kariuomenė turėjo turėti 10 000 kardų, tačiau faktiškai turėjo 8800, iš jų kavalerijos pulkai – 2500⁶⁵. Karo atveju iš mobilizacinio rezervo buvo galima paimti 6300 lietuviškų kardų⁶⁶, iš jų Lietuvos šaulių sąjungai buvo skirta 900⁶⁷. Nuo 1937 m. kavalerijos pulkai buvo ginkluojami Sovietų Sąjungos 1927 m. modelio kavalerijos kardais. Jų skaičius nesikeitė iki 1940 m. birželio 15 d., kai Sovietų Sąjunga okupavo Lietuvą.

1939 m. rugsėjį iš internuotų Lenkijos kariuomenės dalinių buvo perimta nemažai įvairių ginklų, tarp jų ir kavalerijos kardų: 44 kardai karininkams, iš kurių 9 tiko tik muziejui, 1 karininko špada ir 39 kavaleristo kardai⁶⁸.

⁵⁹ Jokubauskas V., Lietuvos kariuomenės kavalerija tarpukariu: regulieji pulkai, šauliai dragūnai ir teritorinių dragūnų tarnyba, *Karo archyvas*, t. XXX, 2015, p. 249–252.

⁶⁰ Ten pat, p. 287.

⁶¹ Statkus V., *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, 1986, p. 174.

⁶² Ginklavimo planas, 1935–1941 m., *LCVA*, f. 929, ap. 9, b. 163, l. 4.

⁶³ Ginklavimo valdybos 1936 m. užsakytų ir gautų ginklų bei amunicijos sąrašas, *LCVA*, f. 1, ap. 1, b. 447, l. 8.

⁶⁴ Tiekimo viršininko pranešimas, *LCVA*, f. 929, ap. 9, b. 163, l. 20–21.

⁶⁵ Kavalerijos pulkai buvo apginkluoti carinės Rusijos kazokų, dragūnų ir Sovietų Sąjungoje pagamintais 1927 m. modelio kardais.

⁶⁶ Archyvuose dokumentuose šie ginklai vadinami lietuviškais kardais su metalinėmis makštimis.

⁶⁷ Ginklavimo turto kiekybinė būklė 1939 m. balandžio 1 d., *LCVA*, f. 3, ap. 1, b. 256, l. 30.

⁶⁸ Internuotų ginklų apžiūrėjimo aktas, 1940 m. balandis, *LCVA*, f. 3, ap. 1, b. 433, l. 221.

3-iojo dragūnų „Geležinio Vilko“ pulko neatpažinti kariai, ginkluoti 1927 m. modelio SSRS kavaleristų kardais, kurių rankenų galvutėse buvo išgraviruoti lietuviški simboliai. Vilnius, 1940 m. Aido Dikšo asmeninio rinkinio nuotrauka

Remiantis dr. dim. plk. dr. Stasio Knezio pateiktais duomenimis, 1940 m. birželio 1 d. Lietuvos kariuomenės kavalerijoje tarnavo 3305 kariai⁶⁹, o kavalerijos rezervą sudarė 171 kavalerijos karininkas ir 10 762 parengti pirmos rūšies (iki 35 m.) kavalerijos atsargos kariai⁷⁰. Tuo metu Lietuvos kariuomenė turėjo 8800 kardų, pagal etatus numatyta turėti 6927, perteklius – 1873 kardai⁷¹.

2 lentelė. Lietuvos kariuomenės kavalerijos pulkų ginkluotė 1940 m.

Dalinio pavadinimas	7,92 mm šautuvai	Kardai	7,92 mm lengvieji kulkosvaidžiai	7,92 mm sunkieji kulkosvaidžiai	20 mm prieštankiniai pabūklai	76,2 mm pabūklai	Kulkosvaidžių vežimėliai
1-asis husarų pulkas	1887	826	60	13	4	–	16
2-asis ulonų pulkas	1545	706	39	12	4	–	17
3-iasis dragūnų pulkas	1447	817	58	13	4	–	16
1-oji raitoji baterija	130	68	3	–	–	4	
2-oji raitoji baterija	130	3	2	–	–	4	
3-ioji raitoji baterija	130	80	3	–	–	4	
Remonto eskadronas	–	–	–	–	–	–	–
Iš viso	5169	2500	165	38	12	12	49

Sudaryta pagal: Žinios apie ginklavimo turtą 1940 m. liepos 1 d., *LCVA*, f. 3, ap. 1, b. 256, l. 1–3.

1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, o vėliau ją ir aneksavus, buvo likviduota Lietuvos kariuomenė. Raudonajai armijai atiteko 6688 kardai⁷². Vadinasi, „trūks-ta“ 2112 kardų. Remiantis turimais archyviniais duomenimis kol kas neįmanoma tiksliai pasakyti, kur šie kardai. 1941 m. prasidėjus karui, dalis likviduotos Lietuvos kariuomenės kardų atiteko Vokietijos (vermacht) kariuomenei. Karo metais Vokietijos pusėje su Sovietų Sąjunga kovojo kazokai, iš jų buvo sudaromi ir kavalerijos daliniai. Kai kurie daliniai apginkluoti kavalerijos kardais, kuriuose įspausti lietuviški simboliai. Antai Dono kazokų artilerijos divizionas, kuriame tarnavo apie 600 karių, buvo apginkluotas šiais kardais. 1945 m. šis artilerijos divizionas buvo anglų internuotas ir išformuotas. Taip lietuviški kardai, kurių rankenų viršutinėje galvutėje įspausas Lietuvos Respublikos herbas Vytis, pateko į Vakarų Europą. Šiuo metu šių kavalerijos kardų galima aptikti užsienyje, privačiose kolekcijose⁷³.

⁶⁹ Knezys S., *Lietuvos kariuomenės likvidavimas 1940–1941 metais. Okupacija ir aneksija, pirmoji sovietinė okupacija 1940–1941*, Vilnius, 2006, p. 200.

⁷⁰ Jokubauskas V., p. 574.

⁷¹ Ginklavimo turto būklės žinios, 1940 m. liepos 1 d., *LCVA*, f. 3, ap. 1, b. 256, l. 10–11.

⁷² Knezys S., *Lietuvos kariuomenės likvidavimas 1940–1941 metais. Okupacija ir aneksija, pirmoji sovietinė okupacija 1940–1941*, Vilnius, 2006, p. 198.

⁷³ Bilnik T., Gaponik T., *Kawaleryjskie szaski radziesckie w Wojsku Polskim, Katowice*, 2015, p. 111.

Lietuviškas kardas (1922 m., Vokietija)

2-ojo ulonų
kavalerijos pulko
4-ojo eskadrono
neatpažinti
kariai. Alytus,
1924 m.
Anatolijaus
Procenkos
asmeninio
rinkinio
nuotrauka

Šio kardo geležtė yra plieninė, lenkta, su išilginiu griove-
liu abiejose pusėse, vienašmenė. Per trečdalį nuo smaigalio
ašmenys suformuoti ir penties pusėje. Vidinėje geležtės pu-
sėje, prie kryžmos, yra gamintojo įrašas: E.&F. HÖRSTER/
SOLINGEN. Kardo rankena uždara. Rankos apsaugą sudaro
kryžma, pereinanti į apsauginį lankelį, ir du papildomi apsai-
giniai lankeliai išorinėje pusėje. Rankena medinė, aptraukta
juodos spalvos oda, su dvylika skersinių griovelių. Per griove-
lius ji apvyniota žalvarine vielos pyne. Rankenos nugarėlėje –
Vytis ovalo formos rėmelyje. Rankeną užbaigia ovalo formos
dekoratyvinė veržlė. Visos efeso metalinės dalys žalvarinės.
Kardo makštis plieninė, nikeluota, su dviem pakabinimo žie-
dais ir antgaliu⁷⁴.

⁷⁴ Pokalbis su VDKM kolekcijų saugotoju Vidmantu Airini (2016 m.).

Alvydo Vakausko šaltųjų
ginklų kolekcija

Lietuvos kariuomenės 4-ojo artilerijos pulko liktiniai psk. Ignas Račiūnas (kairėje) ir j. psk. Juozas Mickus. 1935 m.

Pagrindiniai šio kavalerijos kardo matmenys: bendras ilgis – 970 mm, geležtės ilgis – 820 mm, geležtės plotis – 30 mm, geležtės storis – 4,5 mm. VDKM. Inv. Nr. G-1749

Lietuviškas kardas (1922 m.) be apsauginių lankelių

Lietuvos kariuomenės 1-ojo husarų Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos pulko eiliniai kariai, ginkluoti lietuviškais kardais su metalinėmis makštimis. 1936 m. VDKM. Inv. Nr. Fa-15828

XX a. 4-ajame dešimtmetyje nuo lietuviško kardo rankenos buvo nuimti du papildomi apsauginiai lankeliai. Kardo geležtė lenkta, plieninė, su išilginiu grioveliu abiejose pusėse, vienašmenė. Per trečdalį nuo smaigalio ašmenys nesuformuoti ir penties pusėje. Vidinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, yra gamintojo įrašas: E.&F. HÖRSTER / SOLINGEN. Geležtės išorinėje pusėje išpaustas numeris. Kardo rankena uždara. Apsaugą sudaro kryžma, pereinanti į apsauginį lankelį. Rankenos nugarėlėje įkomponuotas Vytis ovalo formos rėmelyje. Ją užbaigia ovalo formos dekoratyvinė veržlė. Bakelitinė rankena per griovelius apvyniota pinta žalvarine vielos pyne.

Lietuviški kardai su metalinėmis makštimis kavalerijoje buvo naudojami iki 1937 m. Teko matyti šios rūšies kardų su skirtingų tipų geležtėmis. Palyginę šiuos kardus pamatysime, kad jų matmenys, geležtės plotis ir storis skiriasi. Kardai kavalerijai buvo gaminami ir su odinėmis makštimis⁷⁵. Šių kardų makštys buvo medinės, aptrauktos juodos spalvos oda.

⁷⁵ Šis Lietuvos kariuomenės kavalerijos karininko kardas saugomas Zigfrido Jankausko šaltųjų ginklų rinkinyje.

2-ojo ulonų Didžiosios Lietuvos kunigaikštienės Birutės kavalerijos pulko neatpažintas karys, ginkluotas lietuvišku kardu. Alytus, 1932 m. Vytauto Mičiulio asmeninio rinkinio nuotrauka

2-ojo ulonų Didžiosios Lietuvos kunigaikštienės Birutės kavalerijos pulko karys, ginkluotas lietuvišku kardu su metaline makštimi. 1937 m. Arvydo Sutkaus asmeninio rinkinio nuotrauka

Lietuviškas kardas. Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 998 mm, geležtės ilgis – 845 mm, geležtės plotis – 30 mm, geležtės storis – 4,5 mm. 1931 m. VDKM. Inv. Nr. G-1750

Lietuviškas kardas. 1931 m. Manoma, kad šio kardo (Nr. 50) efesas ir geležtė buvo pagaminti Lietuvoje. Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 1025 mm, geležtės ilgis – 875 mm, geležtės plotis – 31 mm, geležtės storis – 8 mm. 1931 m. Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcija

Lietuviškas kardas su odine makštimi (1931 m., Lietuva)

2-ojo ulonų Didžiosios kunigaikštienės Birutės pulko 2-ojo eskadrono būrio vadas j. lt. Leonardas Kasparynas (Kasperskis), ginkluotas lietuvišku kardu. Alytus, 1934–1936 m. Mindaugo Sereičiko asmeninio rinkinio nuotrauka

Zigfrido Jankausko
šaltųjų ginklų kolekcija

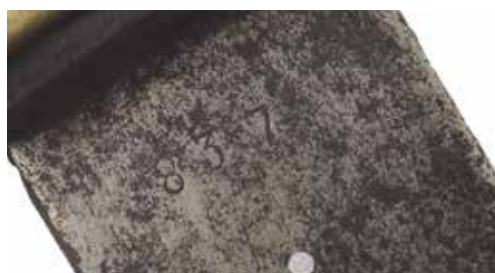

2-ojo ulonų Didžiosios Lietuvos kunigaikštienės Birutės pulko karys Petras Bernatonis, ginkluotas lietuvišku kardu su odine makštimi. Kaunas, 1932 m. Arvydo Sutkaus asmeninio rinkinio nuotrauka

2-ojo ulonų Didžiosios Lietuvos kunigaikštienės Birutės pulko karys Juozas Businas, ginkluotas lietuvišku kardu su odine makštimi. Kaunas, apie 1935 m. Arvydo Sutkaus asmeninio rinkinio nuotrauka

1931 m. modelio kavalerijai skirtas kardas su odine makštimi.
Zigfrido Jankausko šaltųjų ginklų kolekcija

Dragūno kardas (1881 m.)

2-ojo ulonų pulko neatpažintas jaunesnysis puskarininkis, ginkluotas carinės Rusijos kariuomenės dragūnų 1881 m. modelio kareivio kardu. Liudo Šulinsko asmeninio rinkinio nuotrauka

1-ojo raitelių pulko neatpažintas karys, ginkluotas carinės Rusijos kariuomenės dragūnų 1881 m. modelio kareivio kardu. Kaunas, apie 1920 m. Alvydo Vakausko asmeninio rinkinio nuotrauka

Kardo geležtė pagaminta iš plieno, lengvai lenkta, vienašmenė, su išilginiu plačiu grioveliu abiejose jos pusėse. Prie smaigalio ašmenys suformuoti abiejose pusėse. Vidinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, yra gamintojo žymuo ir įrašas. Efesas, rankenos apsauga, su vienu apsauginiu lankeliu. Medinė rankena raižyta įstrižais grioveliais. Visos efeso dalys, rankenos apsauga ir galvutė žalvarinės. Kryžmos gale įtaisyta kilpelė odiniam kutui pritvirtinti. Medinė makštis aptraukta oda, jos žiotys žalvarinės, apkaustas su vienu pakabinimo žiedu ir antgaliu. Taip pat buvo pagamintos makštys, pritaikytos ir durtuvams nešioti išorinėje pusėje. Jas sudarė žalvarinės žiotys, apkaustai su žiedais durtuvui tvirtinti ir antgalis. Durtuvai buvo įstatomi į žiedus, pritaikytus jam laikyti. Šio tipo kardus su durtuvais daugiausia nešiojo carinės Rusijos dragūnų pulkų žemesniojo rango kariai 1881–1889 m.⁷⁶

⁷⁶ Кулинский А. Н., *Русское холодное оружие XVIII–XX вв.*, том II, Санкт-Петербург, 2001, с. 157.

Carinės Rusijos 1881 m. modelio dragūno kardas. Iš kairės į dešinę: Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcija ir VDKM. Inv. Nr. G-1342

1-ojo husarų Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos pulko karys, ginkluotas carinės Rusijos kariuomenės dragūnų 1881 m. modelio karininko kardų. Kardo makštys žalvarinės žiotys puoštos Vychio ženklų. Kaunas, apie 1931 m. Alvydo Vakausko asmeninio rinkinio nuotrauka

Carinės Rusijos kariuomenės dragūnų karininko 1881 m. modelio kardas. Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcija

Kazoko kardas (1881 m.)

1-ojo husarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulko karys, ginkluotas carinės Rusijos 1881 m. modelio kazoko kardu. Kaunas, apie 1937 m. Nerijaus Mitkevičiaus asmeninio rinkinio nuotrauka

Kardo geležtė pagaminta iš plieno, lengvai lenkta, vienašmenė, su plačiu išilginiu grioveliu abiejose jos pusėse. Prie smaigalio ašmenys suformuoti abiejose pusėse. Vidinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, yra gamintojo žymuo ir įrašas. Rankeną sudaro 2 žalvarinės dalys ir 1 medinė dalis, raižyta įstrižais grioveliais. Rankenos viršutinėje žalvarinėje galvutėje yra apvali skylutė odiniam kardo kutui pririšti. Medinė makštis, aptraukta juodos spalvos oda, su žalvarinėmis žiotimis, apkaustas – su vienu pakabinimo žiedu ir antgaliu.

Carinės Rusijos 1881 m. modelio kazoko kardas. Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcija

Kavaleristo kardas (1927 m.)

2-ojo ulonų Didžiosios Lietuvos kunigaikštienės Birutės kavalerijos pulko
lt. Polileika, ginkluotas 1927 m. modelio SSRS kavaleristo kardų. Kaunas, 1937 m.

2-ojo ulonų Didžiosios Lietuvos kunigaikštienės
Birutės kavalerijos pulko karys Stasys Žukas,
ginkluotas 1927 m. modelio SSRS kavaleristo
kardu. Simnas, 1939 m. balandžio 23 d. Nerijaus
Mitkevičiaus asmeninio rinkinio nuotrauka

1927 m. modelio SSRS kavaleristo
kardai. Kardo (kairėje) rankenos
viršutinėje galvutėje pavaizduotas
Lietuvos Respublikos herbas Vytis.
Kardo išorinėje geležtės pusėje
yra dvi bangelės. Manoma, kad
tai gali būti lietuviškas žymuo.
Kardo (dešinėje) rankenos viršutinė
žalvarinė galvutė dekoruota
smulkiais įkirčiais, jis priskiriamas
prie Lietuvos kariuomenės kardų
(lietuviška versija). Alvydo
Vakausko šaltųjų ginklų kolekcija

1936 m. SSRS buvo įsigyta Raudonosios armijos 1927 m. modelio kavalerijos kardų. Šio modelio kavalerijos kardo geležtė yra lengvai lenkta, vienašmenė, su plačiu išilginiu grioveliu abiejose jos pusėse. Geležtės vidinėje pusėje įspaustas numeris, išorinėje – žymuo (dvi bangelės). Rankeną sudaro 2 žalvarinės dalys ir 1 medinė dalis, raižyta įstrižais grioveliais. Rankenos viršutinėje žalvarinėje galvutėje yra apvali skylutė odiniam kardo kutui pririšti. Kardo rankenos viršutinėje galvutėje įspaustas Lietuvos Respublikos herbas Vytis. Medinė makštis aptraukta juodos spalvos oda, su žalvarinėmis žiotimis, apkaustas su vienu pakabinimo žiedu ir antgaliu.

Pagrindiniai kardo matmenys: bendras ilgis – 944 mm, geležtės ilgis – 809 mm, geležtės plotis – 32,5 mm, geležtės storis – 6 mm.

1927 m. modelio SSRS kavaleristo kardas (lietuviška versija). Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcija

1927 m. modelio SSRS kavaleristo kardas (lietuviška versija). Pagrindiniai jo matmenys: bendras ilgis – 940 mm, geležtės ilgis – 810 mm, geležtės storis – 6 mm, geležtės plotis – 30 mm. Valdo Sakalausko šaltųjų ginklų kolekcija

1927 m. modelio SSRS kavaleristo kardas. Kardo rankenos viršutinė žalvarinė galvutė dekoruota smulkiais įkirčiais, jis priskiriamas prie Lietuvos kariuomenės kardų (lietuviška versija). Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcija

Lietuvos kariuomenės Vyriausiojo štabo viršininkas plk. Povilas Plechavičius, vilkintis 1923 m. patvirtintą husaro paradinę uniformą ir ginkluotas Vokietijoje pagamintu 1922 m. modelio lietuvišku kardu su kutu. 1928 m. Mindaugo Sereičiko asmeninio rinkinio nuotrauka

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARDŲ SIMBOLIKA IR ŽENKLINIMAS

Nuo 1922 m. Lietuvos kariuomenės daliniai daugiausiai turėjo lietuviškų kardų, taip pat buvo naudojami ir carinės Rusijos 1881 m. modelio dragūnų ir kazokų (kareivių) kardai. Nuo 1937 m. kavalerijos pulkai buvo ginkluoti SSRS 1927 m. modelio kavaleristų kardais, skirtais Raudonosios armijos (rus. PKKA⁷⁷) kareiviams ir jaunesniesiems vadams. Visų įsigytų kardų rankenų viršutinėje galvutėje išpausti valstybės simboliai. Lietuviškų kardų efeso nugarėlėje įkomponuotas Lietuvos Respublikos herbas Vytis (vienas dažniausiai naudotų

Lietuvos kariuomenės 1-ojo husarų pulko karininkai, ginkluoti lietuviškais kardais. Kaunas, 1924 m. LCVA

⁷⁷ PKKA (rus. Рабоче-Крестьянская Красная Армия), RA (liet. Raudonoji armija).

2-ojo ulonų Didžiosios Lietuvos kunigaikštienės Birutės kavalerijos pulko karys, ginkluotas lietuvišku kardu, kurio efeso nugarėlėje nėra Vyčio ovalo formos rėmelyje. 1937 m. Arvydo Sutkaus asmeninio rinkinio nuotrauka

Lietuviško kardo efeso nugarėlėje ovalo formos rėmelyje įkomponuotas Lietuvos Respublikos herbas Vytis. VDKM. Inv. Nr. G-1749

prieškario kariuomenės tradicinių simbolių) ovalo formos rėmelyje. VDKM rinkiniuose saugomas vienas lietuviškas kardas, kurio rankenos nugarėlė nedekoruota tradiciniais simboliais. Jo vidinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, įspaustas gamintojo – Solingenio firmos *E. & F. Hörster* – žymuo. Visų šių kardų išorinėje geležtės pusėje numerių nėra. Tačiau šiuo metu sunku nustatyti, kurios geležtės seniausios, nes jos lūždavo, susidėvėdavo ir būdavo pakeičiamos naujomis. Šie kardai Lietuvos kariuomenės daliniuose buvo naudojami iki 1940 m. Tarpukario karių nuotraukose galima pamatyti, kad jie laiko kardus, kurių nupjautas vienas arba abu rankenos apsauginiai lankeliai. Taip buvo daroma, siekiant sumažinti jų svorį⁷⁸. Manoma, kad XX a. 4-ajame dešimtmetyje nuo lietuviško kardo rankenos buvo nuimti du papildomi apsauginiai lankeliai ir kardo geležtės vidinėje pusėje iškalti numeriai.

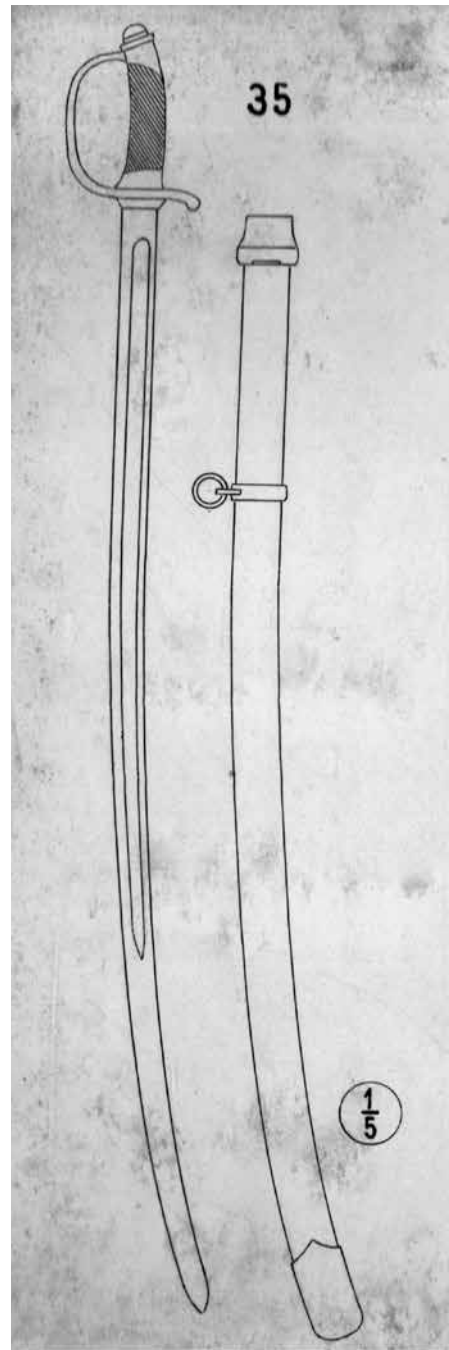
⁷⁸ Kai kurie Lenkijos kariuomenės kariai taip pat buvo ginkluoti kavalerijos kardais, kurių papildomi apsauginiai lankeliai buvo nupjauti. Šie kardai buvo gauti iš Prancūzijos kaip parama Lenkijos kariuomenei, kovojančiai su Raudonąja armija, 1920 m.

1931 m. antroje pusėje Lietuvos kariuomenei buvo pradėti gaminti nauji kardai. Tai patobulintas 1922 m. lietuviško kardo variantas. Pakeistas efesas. Kardo kryžma pereina į apsauginį lankelį, nuo rankenos išorinėje pusėje nuimti du papildomi apsauginiai lankeliai. Kardo rankena pagaminta iš bakelito. Taip pat teko matyti šių kardų ir su medinėmis rankenomis, aptrauktomis oda. Geležtė – iš plieno, lenkta, vienašmenė, abiejose jos pusėse išilgai eina griovelis. Prie smaigalio asmenys suformuoti ir penties pusėje. Visų šių kardų išorinėje geležtės pusėje įkalti numeriai, vidinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, – gamintojo įrašas: *E. & F. HÖRSTER / SOLINGEN*. Kardo makštis plieninė, nikeliuota, su dviem pakabinimo žiedais ir antgaliu (batuko formos).

Teško matyti kardų, kurių geležtės išorinėje pusėje, prie kryžmos, nėra numerio. Kaip tik toks kardas saugomas VDKM. Alvydo Vakausko ginklų kolekcijoje yra kardas, kurio efesas lietuviškas, o geležtė tikriausiai taip pat pagaminta Lietuvoje, tačiau be gamintojo žymens, kardo geležtės išorinėje pusėje iškaltas numeris 50⁷⁹.

Lietuvos kavalerijos daliniams 1931 m. antroje pusėje buvo pagamintos ir medinės kardų makštys, aptrauktos juodos spalvos oda. Toks kardas saugomas Zigfrido Jankausko šaltųjų ginklų kolekcijoje. Šio kardo makščių žiotys ir antgalis labai panašus į carinės Rusijos kariuomenės dragūno 1881 m. modelio karininko kardo makštis. Tačiau yra skirtumų: vidinėje makščių pusėje išilgai eina siūlė. Apkaustas uždėtas ant medinės makšties ir aptrauktas juodos spalvos oda.

Lietuvos kariuomenei kardai buvo surenkami ir taisomi artilerijos dirbtuvėse Kaune (Šančiuose)⁸⁰. Pavyzdžiui, 1936 m. buvo sutai-

Kavalerijos kardo projekto eskizas.
1931 m. LCVA

⁷⁹ Šis lietuviškas kardas, saugomas Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcijoje, įsigytas Italijoje.

⁸⁰ 1937 m. iš Kauno artilerijos dirbtuvės buvo perkeltos į Linkaičius ir pradėtos vadinti Linkaičių artilerijos dirbtuvėmis.

1-ojo husarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos kavalerijos pulko ltn. Antanas Lašas, ginkluotas 1927 m. modelio SSRS kavaleristo kardu. Kardo rankenos galvutėje matyti išgraviruoti lietuviški simboliai. Kaunas, apie 1937 m. Dariaus Railos asmeninio rinkinio nuotrauka

syti 394 kardai: 244 – karininkų ir 150 – kareivių, taip pat 57 geležtės⁸¹. Kardų geležtės ir metalinės makštytės buvo perkamos Vokietijoje, Solingeno firmoje. Visos metalinės efeso dalys ir rankenos gaminamos Lietuvoje. Visose kovinių ir paradinių kardų rankenų nugarėlėse įlietas Vytis ovalo formos rėmelyje. Kiekvieno sutaisyto kardo rankenos nugarėlėje, jei trūkdavo, visada būdavo įkomponuojami lietuviški simboliai. Teko matyti tos pačios modifikacijos kardų, kurių geležtės buvo pažymėtos skirtingų Solingeno firmų ženklais: *Weyersberg, Kirschbaum & Cie (WKC), E.&F. HÖRSTER. SOLINGEN, Weyersberg Kirschbaum & Co*. Kadangi šios geležtės pagamintos iš plieno, per karą jų asmenis buvo galima išgaląsti ir kardus naudoti kaip kovinius ginklus⁸².

Dažnai pasitaiko kavalerijos karių ir karininkų, seginčių šiuos kardus odinėse makštyse, nuotraukų⁸³. Šie sausumos kariuomenės ir kavalerijos karininkų kardai buvo nešiojami iki 1940 m.

Pasitaiko Lietuvos kariuomenės kavalerijos pulkų 1927 m. modelio rusiškų kavaleristo kardų su lietuviška simbolika ir kardo efese išpaustais svetimų kariuomenių dalinių ženklais (skaitmenimis, raidėmis). Neretai šis ženklavimas laikomas lietuvišku. Kiek žinoma, Lietuvos kariuomenės ir kavalerijos daliniai šaltųjų ginklų efeso ir geležtės neženklino. Lietuviško kardo rankenos nugarėlė ir kavaleristo kardo rankenos galvutė buvo puošiamos valstybės simboliais.

Apskritai visi kardai buvo vienaip ar kitaip ženklunami. Pagal tai galima nustatyti, kada jie buvo pagaminti ir kokiam daliniui priklausė. Daugiausia neaiškumų kyla dėl kardų, paimtų kaip karo grobis Nepriklausomybės kovų laikotarpiu. Per karą dažnai jie eidavo iš rankų į rankas. 1919 m. kovose su Raudonąja armija buvo paimta įvairių modifikacijų

⁸¹ Žinios apie ginklavimo turta, Ginklavimo valdybos įgytą pirkimo būdu, pagamintą ir suremontuotą Artilerijos dirbtuvėse 1936 m., *LCVA*, f. 1, ap. 1 b. 447, l. 160.

⁸² Pokalbis su Alvydu Vakausku (2016 m.).

⁸³ Šis Lietuvos kariuomenės kavalerijos karininko kardas saugomas Zigfrido Jankausko šaltųjų ginklų rinkinyje.

trofėjinių kardų, kurių efeso dalys pažymėtos raidėmis ir skaitmenimis. Visuose karduose, pagamintuose carinėse Rusijos ginklų gamylose, išpaustas gamyklinis (gaminio) žymuo, kiekviename karde – dar ir dalinio ženklas, pvz., Л.Г.ГР.Г.П. (Лейб-гвардии Гродненский гусарский полк – Leibgvardijos Gardino husarų pulkas).

Iki 1887 m. carinės Rusijos kariuomenė patvirtintų šaltųjų ginklų žymėjimo taisyklių neturėjo. Dauguma jos pulkų šiuos ginklus ženklino naudodami vidinę dalinio numeraciją. Dažnai dragūnų kardų efeso kryžmoje išpaustas tik dalinio (kuopos, bataliono, eskadrono ir pan.) numeris. 1887–1888 m. carinės Rusijos kariuomenėje buvo patvirtintos šaltųjų ginklų ženklavimo taisyklės. Pagal jas, dalinio žyma turėjo būti išpausta vidinėje ginklo pusėje, dragūno kardo – kryžmoje, kazoko – apatinėje rankenos žalvarinės galvutės dalyje. Šią žymą galėjo sudaryti dalinio pavadinimo santrumpa ir ginklo numeris. Iki 1907 m. perduodamo kitam daliniui ginklo numeris nesikeisdavo, vėliau – keičiamas nauju⁸⁴.

1927 m. modelio SSRS kavaleristų kardai. Iš kairės į dešinę kavalerijos kardo rankenos viršutinė žalvarinė galvutė, dekoruota smulkiais įkirtimais. Šių kavalerijos kardų rankenų galvutės nedekoruotos kariuomenėje naudotais lietuviškais simboliais. Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcijos nuotrauka

⁸⁴ Кулинский А. Н., *Русское холодное оружие XVIII–XX вв.*, том II, Санкт-Петербург, 2001, с. 257–260.

Pažymėtina, kad vis nesibaigia istorikų ir karybos specialistų diskusijos, kokiais kardais buvo ginkluota Lietuvos kariuomenė, ir koks buvo šių kardų ženklavimas. Reikia pripažinti, kad ypač daug dėmesio sulaukia Sovietų Sąjungos 1927 m. modelio kavaleristo kardas, kurio rankenos viršutinė žalvarinė galvutė dekoruota smulkiais įkirčiais, priskiriamas prie Lietuvos kariuomenės kavalerijos kardų, nors nepuoštas valstybės simboliais. Šių kardų turi Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos šaltųjų ginklų kolekcininkai.

Lenkijos istoriografijoje teigiama, kad XX a. 3-iajam dešimtmetyje Lietuvos kariuomenė, tarpininkaujant Anglijai, iš Sovietų Sąjungos pirko 1927 m. modelio eksportui skirtų kavaleristo kardų (lietuvišką versiją)⁸⁵. Šių ginklų rankenos viršutinė žalvarinė galvutė dekoruota mažais įkirčiais, o ne kariuomenėje populiariais lietuviškais simboliais.

Pagrindiniai 1927 m. modelio kavaleristo kardo (lietuviškos versijos) matmenys: bendras ilgis – 942 mm, geležtės ilgis – 805 mm, geležtės plotis – 31 mm, geležtės storis – 6 mm. Tačiau 1936 m. Lietuvos kariuomenės iš Sovietų Rusijos pirktų kavaleristų 1927 m. modelio kardų matmenys skiriasi: bendras ilgis – 944 mm, geležtės ilgis – 809 mm, geležtės plotis – 32,5 mm, geležtės storis – 6 mm, o rankenos viršutinėje galvutėje buvo įspausti valstybės simboliai. Palyginus šiuos abu kardus matyti, kad jų matmenys skiriasi.

Tačiau knygos autoriui nepavyko LCVA rasti duomenų, kurie leistų teigti, kad XX a. 3-iajame dešimtmetyje Lietuvos kariuomenė iš Didžiosios Britanijos ar jai tarpininkaujant pirko 1927 m. modelio Sovietų Sąjungos kavaleristo kardų.

1936–1940 m. iš SSRS Lietuvos kariuomenės kavalerijos pulkams buvo perkami 1927 m. modelio kavaleristų kardai. Šio kardo rankenos viršutinėje galvutėje pavaizduotas Lietuvos Respublikos herbas Vytis.

⁸⁵ Bilnik T., Gaponik T., *Kawalerijjskie szaski radziesckie w Wojsku Polskim*, Katowice, 2015, p. 114–115.

Kaip minėta, visų 1936 m. iš Sovietų Sąjungoje pirktų kavalerijos kardų rankenos viršutinėje galvutėje įspaustas Lietuvos Respublikos herbas Vytis, o vidinėje geležtės pusėje – numeriai. Daugelio jų išorinėje geležtės pusėje, prie efeso, įspaustos dvi bangelės, kurios rodo, kad tai – lietuviškos žymos. Valdo Sakalausko kolekcijoje saugomas šio modelio kardas, bet tokiu būdu nepažymėtas, o Alvydo Vakausko ginklų rinkinyje – du kardai, kurių rankenose įspausti valstybės simboliai ir išorinėje geležtės pusėje yra būdingos bangelės. VDKM ginklų saugykloje taip pat saugomas šio modelio kavalerijos kardas, dekoruotas lietuviška simbolika ir turintis šias žymas.

Kavalerijos kardo išorinėje geležtės pusėje, prie efeso, įspaustos dvi bangelės

Knygoje „Rusiški kavalerijos kardai Lenkijos kariuomenėje“ (*Kawaleryjskie szaski radziesckie w Wojsku Polskim*) aprašytas 1927 m. modelio Sovietų Sąjungos kavalerijos kardas, pažymėtas lietuviškais simboliais, kurio išorinėje geležtės pusėje, prie efeso, yra dvi bangelės. Tačiau šis žymuo Lenkijos istoriografijoje neminimas ir neaprašytas. Tačiau, kaimyninių valstybių kariuomenių kavalerijos daliniams priklausančių šio modelio kavaleristų kardų išorinėje geležtės pusėje dviejų bangelių nebuvo. Jomis paženklinoti tik 1927 m. modelio kavalerijos kardai, pažymėti valstybės simboliais. Vadinasi, galime konstatuoti, kad dvi bangelės kardo geležtėje gali būti lietuviams būdingas žymuo.

1939 m. Lietuvos kariuomenėje tarnavo 1628 teritorinės kavalerijos raiteliai (dragūnai ir šauliai dragūnai). Dauguma teritorinės kavalerijos raitelių buvo ginkluoti lietuviškais kardais, nešiojamais metalinėse makštyse⁸⁶. Tačiau dalis šaulių turėjo carinės Rusijos dragūnų ir kazokų 1881 m. modelio kardus, kurie dažniausiai nebuvo paženklinoti valstybės simboliais. Neretai šie teritorinės kavalerijos raiteliai savo dragūnų ir kazokų kardų rankenos viršutinę žalvarinę galvutę puošdavo ir Vyčio atvaizdu. Teko matyti kardų, kurių makščių žiočių išorinėje pusėje taip pat pavaizduotas Vytis. Kariai puošdavo dragūnų kardų rankenos apsauginius lankelius augaliniais motyvais, tarp kurių, centre, buvo išgraviruojami Gediminaičių stulpai apskritimo formos rėmelyje. Šiuos ornamentus kariai kardo rankenos apsauginiame lankelyje išraižydavo patys. Tačiau taip buvo daroma nedažnai.

⁸⁶ Lietuvos šaulių sąjungai buvo skirta 900 lietuviškų kardų. Žr.: Ginklavimo turto kiekybinė būklė 1939 m. balandžio 1d., LCVA, f. 3, ap. 1, b. 256, l. 30.

Neatpažintas leitenantas, vilkintis 1923 m. patvirtintą pėstininko paradinę uniformą, su paragine karininko špaga, pagaminta Vokietijoje 1922 m. Apie 1929 m. Alvydo Vakausko asmeninio rinkinio nuotrauka

LIETUVOS KARIUOMENĖS PARADINIAI KARDAI IR ŠPAGOS

Pasibaigus Nepriklausomybės kovoms, karininkai pradėjo lankytis visuomenės renginiuose, paraduose, kur turėjo dėvėti tvarkingas uniformas ir tinkamai atstovauti Lietuvos kariuomenei. Pirmosios karininkų uniformos buvo įvairiaspalvės ir skirtingų modelių. Karininkai prie uniformų nešiojo įvairių tipų kardus, todėl neatrodė nepriekaištingai. Kariuomenės vadovybė suskubo gerinti karių įvaizdį – paragino sukurti Lietuvos kariuomenei naujus paradinius kardus. Apie 1921 m. Vokietijoje buvo nupirkta įvairių modifikacijų vokiškų paradinių kardų su juodomis makštimis⁸⁷.

Lietuvos kariuomenės karininkų paradinės špagos buvo pagamintos Vokietijoje⁸⁸ ir D. Britanijoje⁸⁹. Šių špagų geležtėje iš abiejų pusių ėsdinimo būdu buvo įrašyti Lietuvos kariuomenės laimėtų mūšių pavadinimai ir datos. Pažymėtina, kad iš pirmo žvilgsnio jos atrodė vienodos, tačiau pagamintos D. Britanijoje buvo trumpesnės ir dėl storesnės geležtės sunkesnės, jų makštys – medinės, aptrauktos rudos spalvos oda, o pagamintos Vokietijoje, Solingeno firmoje WKC, – ilgesnės, geležtės – plonesnės, makštys – plieninės, nikeliuotos, su vienu pakabinimo žiedu. Vienos iš Vokietijos gautų partijos špagų vidinėje geležtės pusėje, kur nurodytos Lietuvos kariuomenės laimėtų mūšių vietos ir datos, klaidingai įrašyta: „1854 ŠKLOVAS“, o turėjo būti – „1654 ŠKLOVAS“⁹⁰. Ištaisius klaidą, kitos partijos špagų vidinėje geležtės pusėje jau buvo parašyta teisingai – „1654 ŠKLOVAS“⁹¹. Solingeno firmoje WKC pagamintos špagos buvo skirtingų matmenų.

VDKM yra dvi skirtingų matmenų špagos, pagamintos firmoje WKC, kuriose taip pat įrašyta klaidinga Šklovo mūšio data – 1854 m. Esančios ekspozicijoje bendras ilgis – 977 mm, geležtės ilgis – 826 mm. Saugomos saugykloje bendras ilgis – 979 mm, geležtės ilgis – 829 mm. Abiejų špagų geležtės vienodo pločio ir storio.

Labai įdomi šios modifikacijos karininko špaga saugoma Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcijoje. Ji taip pat pagaminta firmoje WKC. Šklovo mūšio data užrašyta teisingai (1654 m.). Bendras špagos ilgis – 1010 mm, geležtės ilgis – 830 mm. Tačiau jos makštis

Teisingai įrašyta data

Klaidingai įrašyta data

⁸⁷ Daug šių vokiškų karininkų paradinių kardų saugoma VDKM ginklų saugykloje. Teko matyti tarpukario karininkų, nešiojančių šiuos įvairių modifikacijų paradinius kardus, nuotraukų.

⁸⁸ Pokalbis su šaltųjų ginklų ekspertu Alvydu Vakausku (2016 m.).

⁸⁹ Remiantis P. Biržio straipsniu galima teigti, kad 1923 m. nupirkto karininkų špagos buvo pagamintos D. Britanijoje.

⁹⁰ Pokalbis su VDKM kolekcijų saugotoju Vidmantu Airini (2014 m.).

⁹¹ Šios modifikacijos karininko špaga saugoma Alvydo Vakausko ginklų kolekcijoje.

Pirmojo Lietuvos
Prezidento karo
mokyklos atsargos
jaunesniųjų leitenantų
(aspirantų) išleistuvės.
Lietuvos Respublikos
prezidentas Antanas
Smetona priima Karo
mokyklos parадą. Prie
prezidento stovi Karo
mokyklos viršininkas
gen. št. plk. Kazys
Musteikis. Už jų
(iš dešinės) – krašto
apsaugos ministras
plk. Stasys Dirmantas,
ginkluotas paradine
karininko špaga,
kariuomenės vadas
gen. št. plk. S. Raštikis,
ats. gen. Silvestras
Žukauskas. Kaunas,
1936 05 10. VDKM.
Inv. Nr. Fa-17333-886

Lietuvos Respublikos
prezidentas Antanas
Smetona kartu su
Lietuvos kariuomenės
vadovybe naujų
kareivinių atidaryme
Tauragėje. Centre –
ats. gen. S. Žukauskas,
dėvintis ulono
uniformą, su Šv.
Jurgio kardu
„Už drąsą“. Tauragė,
1937 m. Dariaus
Railos asmeninio
rinkinio nuotrauka

medinė, aptraukta rudos spalvos oda. Remiantis P. Biržio straipsniu galima teigti, kad 1923 m. Lietuvos prezidentas A. Stulginskis Karo mokyklos V laidos absolventams įteikė pirmąsias D. Britanijoje pagamintas špagas.

Manoma, kad apie 1928 m. Solingeno firmoje WKC Lietuvos kariuomenei buvo pagaminti ir nauji paradiniai karininkų kardai. Tačiau jie karininkams nepatiko, todėl kariuomenės vadovybė pasirūpino, kad būtų sukurtas naujas paradinis karininko kardas, o jau pagaminti kardai perduoti policijai⁹². Taigi kariuomenės karininkų paradiniai kardai buvo to paties modelio kaip ir policijos, skyrėsi tik kardo efesas. Visos karininko paradinio kardo metalinės dalys buvo žalvarinės, nenikeliuotos, o policijos paradinis kardas – nikeliuotas (naudotas iki 1940 m.).

1931 m. antroje pusėje karininkams buvo pagaminti nauji paradiniai kardai, remiantis 1922 m. lietuviško kardo modeliu. Pakeistas kardo efesas. Kryžma pereina į apsauginį lankelį, o išorinėje pusėje nuimti du papildomi apsauginiai lankeliai.

Kaip matyti iš ikonografinės medžiagos, jau 1932–1933 m. Karo mokyklos absolventams buvo teikiami šie kardai. Tačiau tik 1934 m. kovo 9 d. įsakymu kariuomenei minimas karininko paradinis kardas buvo patvirtintas. 1934 m. kovo 9 d. įsakyme kariuomenei Nr. 19 pateiktas jo piešinys (Nr. 44). Naujasis paradinis karininko kardas buvo ilgesnis, jo geležtė – plonesnė ir platesnė. Šis kardas atrodė kur kas solidesnis už pirmtaką. Kardo geležtė buvo pagaminta Solingeno *E. & F. Hörster* firmoje, efeso metalinės dalys ir rankena – Lietuvoje. Rankenos nugarėlėje įkomponuotas Vytis ovalo formos rėmelyje. Šis paradinis karininko kardas beveik niekuo nesiskyrė nuo kovinio, išskyrus tuo, kad jo ašmenys buvo nesuformuoti.

Lietuvos kariuomenės generolo ir karininko kardai skyrėsi tik tuo, kad generolo kardo rankena buvo aptraukta šaltakraujų gyvūno oda⁹³. Abiejose geležtės pusėse cheminio ėsdinimo būdu sukurta augalinių ornamentų kompozicija, o jos centre pavaizduotas Vytis⁹⁴. Aukšto rango karininkai dažnai paradinius kardus užsisakydavo pagaminti toje pačioje Solingeno firmos WKC gamykloje pagal 1922 m. lietuviško kardo modelį. Teko matyti tokių lietuviškų kardų, tik su pakeistomis geležtėmis ir nuo kardo rankenos apsaugos išorinės pusės nuimtais papildomais apsauginiais lankeliais. Aptariamų kardų geležtės ašmenys nebuvo suformuoti. Abiejose jos pusėse cheminio ėsdinimo būdu sukurta augalinių ornamentų kompozicija, o jos centre pavaizduotas Vytis⁹⁵.

Lietuvos kariuomenės karininkai, tarnavę Rusijos imperijos kariuomenėje ir baigę carinės Rusijos karo mokyklas, turėjo jiems įteiktus (dovanotus) įvairių modifikacijų rusiškus ir trofėjinius kardus. Pasitaikydavo, kad jie šiuos kardus perdarydavo Kauno artilerijos dirbtuvėse: pakeisdavo efesą, įtaisydavo 1934 m. modelio karininko paradinio kardo rankeną. Dažniausiai kardo rankenos nugarėlėje buvo įkomponuojamas Vytis ovalo formos rėmelyje⁹⁶.

⁹² Pokalbis su VDKM direktoriaus pavaduotoju Arvydu Pociūnu (2016 m.).

⁹³ Teigiama, kad šio kardo rankena buvo aptraukta jūrų velnio pilvo arba driežo oda.

⁹⁴ Šis generolo kardas yra šaltųjų ginklų eksperto Alvydo Vakausko kardų kolekcijoje.

⁹⁵ Šie abu kardai su pakeistomis paradinėmis geležtėmis saugomi šaltųjų ginklų eksperto Alvydo Vakausko kardų kolekcijoje.

⁹⁶ Šis kardas šiuo metu saugomas VDKM.

Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos jaunesniojo leitenanto laipsnio suteikimo ceremonijoje su kardų LR prezidentas A. Smetona. Alvydo Vakauskio asmeninio rinkinio nuotrauka. Kaunas, apie 1934 m.

Toks kardas yra ir Henriko L. Gaidžio kardų kolekcijoje (JAV). Jo geležtės vidinėje pusėje, arčiau efeso, išpauštas ginklo gamintojo – Solingenio firmos žymuo, toje pačioje pusėje pavaizduotas ir Rusijos imperijos herbas (dvigalvis erelis). Kardo rankena uždara. Ją sudaro kryžma, pereinanti į apsauginį lankelį. Rankenos nugarėlėje įkomponuotas Vytis ovalo formos rėmelyje. Vidinėje geležtės pusėje, arčiau efeso, po herbo skydu kaspine įrašytas devizas. Toje pačioje geležtės pusėje, centre, pavaizduotas Vytis stilizuotame skyde.⁹⁷ Panašus kardas buvo padovanotas tarpukario Lietuvos kariuomenės plk. ltn. Steponui Rusteikai Telšių bendruomenės ir bendradarbių 1925 m. gegužės 15 d.

Tarpukario Lietuvos Respublikos įstatymai draudė demonstruoti carinės Rusijos imperijos apdovanojimus. Išimties tvarka Lietuvos kariuomenės karininkams buvo leidžiama nešioti tik Šv. Jurgio kardą „Už drąsą“⁹⁸. Šiuo kardu už išskirtinius nuopelnus, pasižymėjimą Pirmojo pasaulinio karo mūšiuose buvo apdovanoti ir Lietuvos kariuomenės karininkai, tarnavę carinės Rusijos kariuomenėje⁹⁹. 1927 m. liepos 2–4 d. pavasarininkų

⁹⁷ Šis kardas yra Henriko L. Gaidžio kardų kolekcijoje JAV. Šio modelio kardai Rusijos imperijos valdžios užsakymu buvo gaminami Vokietijoje. Kardo rankenos nugarėlėje įkomponuoti, o geležtėje cheminio ėsdinimo būdu pavaizduoti lietuviški simboliai

⁹⁸ Stoliarovas A., Pečiulis M., Šv. Jurgio kardas „Už drąsą“, *Vytauto Didžiojo karo muziejus 2013 metais*, 2013, p. 14–15.

⁹⁹ Gen. Silvestras Žukauskas, gen. Leonas Radus-Zenkavičius, gen. Vincas Grigaliūnas-Glovackis, gen. ltn. Maksimas Katče, brg. gen. Kazys Tallat-Kelpša, plk. Oskaras Urbonas, plk. ltn. Julijonas Stankaitis, kpt. Nikolajus Rozanovas, krn. Mykolas (Mikas, Nikolajus) Glinckis. Apdovanoti šiuo kardu buvo teikiami dar keletas karininkų, tap jų gen. ltn. Juozas Stanaitis, gen. ltn. Jonas Jackus, plk. Ignas Musteikis ir kiti. Žr.: Ten pat, p. 14–15.

Kauno visuomenės dovana kariuomenės vadui brg. gen. S. Raštikiui – sidabrinis kardas, įteiktas kartu su aktu 1939 m. lapkričio 23 d. sostinėje Vilniuje

kongreso metu Kaune JAV lietuvių organizacijos „Vytis“ nariai už nuopelnus tautai ten viešinčiam Lietuvos kariuomenės vadui gen. Silvestrui Žukauskui padovanojo JAV kariuomenės paradinį kavaleristo kardą su makštimi ir kutu. Jo išorinėje geležtės pusėje buvo išgraviruotas užrašas: „LIETUVOS KARIUOMENĖS VADUI GEN. SILVESTRUI ŽUKAUSKUI LIETUVOS VYČIAI AN[M]ERIKOJE 1927“. Nemažai tarpukario nuotraukų užfiksuotas Lietuvos kariuomenės vadas gen. Silvestrą Žukauskas, segintis šį kardą. Šiuo metu kardas saugomas VDKM Kaune.

1939 m. Lietuvos kariuomenės dienos proga Vilniuje kariuomenės vadui brg. gen. Stasiui Raštikiui buvo įteiktas kalavijas. Jį padovanojo Lietuvos ginkluotosioms pajėgoms remti organizacijų sąjunga, nepartinė patriotinė visuomeninė organizacija, įsteigta 1935 m. ir ypač išpopuliarėjusi 1939 m. (pirmininkas plk. ltn. Petras Gužas). Šiuo kalaviju buvo apdovanotas tik brg. gen. S. Raštikis. Kaip teigė generolas, kalavijas pagamintas Šiauliuose. Jo rankena pagaminta iš sidabro, tiesi makštis – iš balto, lengvo, blizgančio metalo. Kardo geležtė tiesi, jos išorinėje pusėje yra užrašas, tačiau kas užrašyta, generolas neprisiminė¹⁰⁰. Traukiantis į Vakarus, 1944 m. kardas buvo užkastas Lietuvos žemėje.

¹⁰⁰ 1985 m. gegužės 20 d. laiške ponui Aleksandrui Radžiui gen. Stasys Raštikis aprašė kalavijo išvaizdą.

Dailininkų sukurtų Lietuvos kariuomenės kardų ir kardų kutų eskizai (1918–1920 m.)

Karininko uniformos su lietuvišku kardu eskizai. LCVA

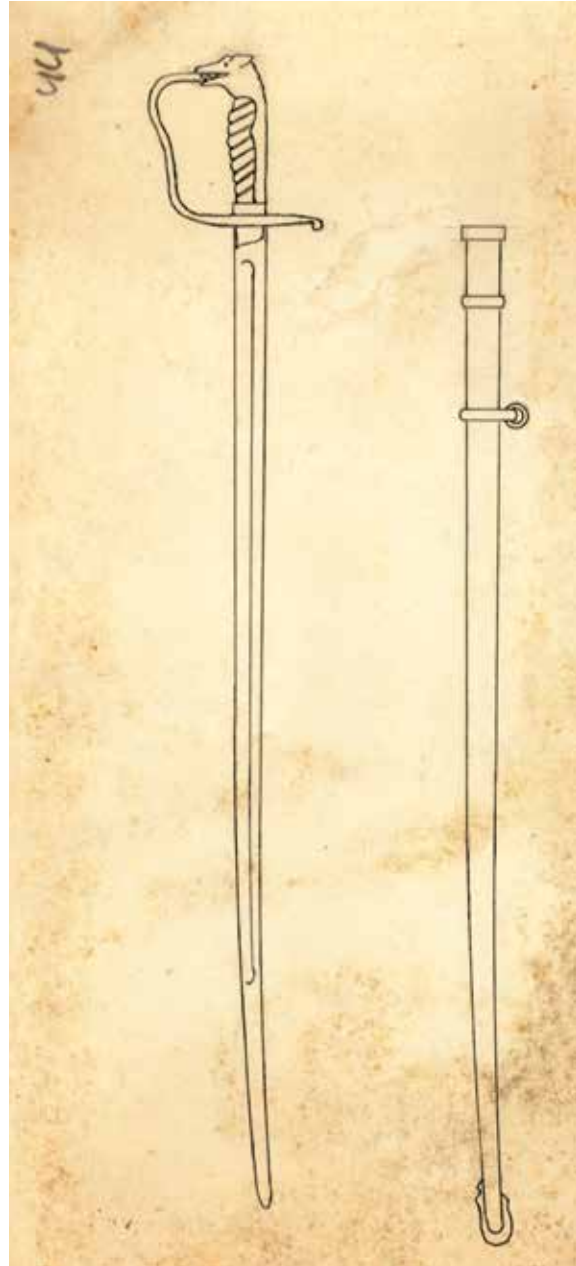

KAM 1919 m. gegužės mėnesį vykusiame konkurse ordinų projektams sukurti buvo pateiktas ir kardo kuto projektas (autorius nežinomas). LCVA

Lietuvos kariuomenės paradinių kardų projektų eskizai (1931 m.)

1931 m. paradinės karininko uniformos piešinys (prie karininko juostos prisegtas lietuviškas kardas, skirtas nešioti prie išeiginės uniformos. Tačiau šio modelio kardas nebuvo pagamintas). Kaunas, 1931 m.

Paradinio kardo projekto eskizas. 1931 m. LCVA

2-ojo ulonų Didžiosios Lietuvos kunigaikštienės Birutės pulko
paradinio kardo projekto eskizas. 1931 m. LCVA

Aukštųjų karininkų kursų klausytojai prie Vytauto Didžiojo paminklo Aukštojoje Panemunėje, ginkluoti lietuviškais kardais. Pirmoje eilėje (iš kairės): 3-ias – kpt. Antanas Svičiulis, 5-as – gen. ltn. Jonas Jackus, 6-as – gen. štabo plk. Vaclovas Žadeika, 8-as – kpt. Eduardas Požėla. Antroje eilėje (iš dešinės): 2-as – kpt. Antanas Maksimaitis, 6-as – ltn. Povilas Simonaitis. Kaunas, 1933 m. VDKM. Inv. Nr. Fa-17486

Lietuvos kariuomenės paradinio kardo ir jo atributikos nešiojimo 1919–1940 m. ypatumai

1919 m. pradžioje prasidėjo Lietuvos kariuomenės kūrimo darbas. Netrukus ji ėmė sparčiai didėti. 1919 m. dauguma į kariuomenę atėjusių karininkų ir į eskadronus paskirtų savanorių atsinešė savo asmeninius įvairių tipų kardus, daugiausia pagamintus Vokietijoje arba Rusijoje. Vokiški kardai buvo labiau lenkti, makštys – šviesaus metalo, su plačiu lankeliu – rankos apsauga. Rusiški kardai buvo tiesesni, makštis – medinė, aptraukta juodos arba rudos spalvos oda, su paprastu rankos apsaugos lankeliu arba be jo¹⁰¹.

1919 m. pradžioje buvo išleistas įsakymas, kad visi kariuomenės karininkai, kariai ir karo valdininkai nuo sausio 10 d. turi teisę nešioti kardą ir durtuvą¹⁰². O Krašto apsaugos ministerija savo ruožtu suskubo Lietuvos kariuomenę aprūpinti naujomis uniformomis ir ginklais. Buvo sudaryta komisija, kuri ministrui karininkui Mykolui Velykiui turėjo pateikti galutinį laikinosios uniformos projektą¹⁰³. 1919 m. vasario 21 d. buvo išleistas įsakymas Krašto apsaugos ministerijai Nr. 35 dėl laikinosios uniformos

Neatpažintas 3-iojo kavalerijos „Geležinio Vilko“ pulko karys, ginkluotas vokišku paradiniu kardu. 1921 m. lapkričio 11 d. Vytauto Kučinsko asmeninio rinkinio nuotrauka

¹⁰¹ Statkus V., *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, 1986, p. 174.

¹⁰² Įsakymas Krašto apsaugos ministerijai Nr. 13, 1919 m. sausio 8 d., Kaunas, § 1.

¹⁰³ Įsakymas Krašto apsaugos ministerijai Nr. 15, 1919 m. sausio 12 d., Kaunas, § 14.

3-iojo dragūnų „Geležinio Vilko“ pulko plk. ltn. Giedraitis, ginkluotas lietuvišku kardu. Apie 1922 m. Giedriaus Sakalausko asmeninio rinkinio nuotrauka

įvedimo Lietuvos kariuomenėje¹⁰⁴. Šiame įsakyme pirmą kartą paminėti ir kardų kutai – prie kardo rankenos rišama 16 cm ilgio tautinė juostelė su kokarda¹⁰⁵. 1919 m. spalio 15 d. įsakyme Lietuvos kariuomenei Nr. 168 dėl papildymo nurodytos daiktų, gautų iš Vokietijos, kainos, tarp jų paminėtas, bet neaprašytas tautinis kutas¹⁰⁶.

1920 m. rugsėjo 15 d. įsakymu buvo įvesta nauja nuolatinė uniforma. Įsakyta visiems karininkams nešioti kardą balto metalo makštyse, o neturintiems kardo – durtuvą. Uniformuotiems aviatoriams leista nešioti durtuvą ir durklą, jūrininkams – durklą ir jūreiviško tipo kardą, karo valdininkams – durtuvą¹⁰⁷.

Kadangi nebuvo patvirtintas nei kardo, nei durklo etalonas, dauguma karininkų nešiojo įvairių modifikacijų ir skirtingų kariuomenių (carinės Rusijos, Vokietijos, Lenkijos, D. Britanijos, Lietuvos ir t. t.) kardus¹⁰⁸.

1922 m. KAM operatyvinio štabo rugpjūčio 12 d. slaptame rašte divizijų vadams ir skyrių viršininkams buvo nurodyta užtikrinti, kad visi karininkai nešiotų vienodą nustatytos spalvos uniformą¹⁰⁹. 1922 m. įsakyme kariuomenei Nr. 208, nurodant artilerijos turto ir ginklų kainas¹¹⁰, pirmą kartą paminėtas ir lietuviškas kardas. Kadangi stokota paradinių kardų, karininkai nešiojo lietuviškus kardus ir tarnyboje, ir iškilmingomis progomis, ir per šventes.

1-ojo husarų pulko ltn. Kazys Gudelis, ginkluotas lietuvišku kardu. Apie 1923 m. Liudo Šulinsko asmeninio rinkinio nuotrauka

¹⁰⁴ Įsakymas Krašto apsaugos ministerijai Nr. 35, 1919 m. vasario 21 d., Kaunas, § 6.

¹⁰⁵ Ten pat: „Pastaba: II, S) Prie kardų nešiojamos tautiškos juostelės su kokarda. Juostelė nuo kardo kabo 16 centimetrų.“

¹⁰⁶ 1920 m. Lietuvos kariuomenės uniformos projekte parašyta, kad pėstininkų ir kitose dalyse prie vokiško durtuvo turi būti prikabinamas trijų spalvų kutas. Kokių spalvų – nenurodyta. Čia turbūt kalbama apie Lietuvos valstybės vėliavos spalvas.

¹⁰⁷ Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 436, 1920 m. rugpjūčio 15 d., Kaunas, § 1.

¹⁰⁸ Ten pat: „Pastaba. Leidžiama sunėšioti vokiškos ir rusiškos spalvos rūbus. Šiuo laiku, nesant nustatytos šarvuotos formos reikmenų (kalavijų, partupėjų), leidžiama nešioti tą, ką galima įsigyti.“

¹⁰⁹ Krašto apsaugos ministerijos operatyvinio štabo 1922 m. rugpjūčio 12 d. slaptas raštas, *LCVA*, f. 3, ap. 1, b. 23, l. 51.

¹¹⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 208, 1922 m. rugsėjo 25 d., Kaunas, Artilerijos skyrius, § 2.

1-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pėstininkų pulko neatpažintas leitenantas, vilkintis 1923 m. patvirtinta pėstininkų paradinę uniformą ir laikantis paradinę karininko špagą, pagamintą Vokietijoje 1922 m., su lietuvišku kutu. Marijampolė, 1930 m. Mindaugo Sereičiko asmeninio rinkinio nuotrauka

1923 m. buvo sukurta nauja Lietuvos kariuomenės uniforma, patvirtinti jos aprašymai, pavyzdžiai ir brėžiniai. Tačiau nebuvo pateiktas kardo aprašymas¹¹¹. Kaip matyti iš tarpukario kariuomenės karininkų nuotraukų, 1923–1927 m. jie su nauja uniforma nešiojo karininko špagas, pagamintas Vokietijoje ir D. Britanijoje, ir Lietuvos kariuomenės lietuviškus kardus. Karininkai ir viršilos kardus nešiojo makštyse, prie kairiojo šono, prikabinus prie diržo odiniu kardasaičiu arba prie juosmeninio kardasaičio. Kiekvieno modelio kardai buvo trijų dydžių, nes kariams jie buvo parenkami pagal ūgį. Prie rankenos kaip puošmena buvo rišamas kutas: prie karininkų ir viršilų kardų – baltos spalvos virvučių, juodos spalvos odiniu dirželiu. Pirmieji kutai buvo pagaminti Vokietijoje. Kavalerijos pulkų kariai kardus nešiojo prikabinus prie natūralios rudos odos diržų su perpečėmis. XX a. 3-iajame dešimtmetyje 1-ojo husarų kavalerijos pulko karių diržai ir perpečės, taip pat karabinų diržai buvo odiniai, baltos spalvos.

1923 m. spalio 22 d. Karo mokyklos V laidos absolventams buvo įteiktos naujos D. Britanijoje pagamintos karininkų špagos. Periodiniame leidinyje *Lietuva* P. Biržys straipsnyje „Karo mokyklos išleistuvės“ taip aprašė šios laidos absolventų išleistuves kardų ir paradinių špagų įteikimo ceremoniją:

„Erdvi salė kareivinėse išpuošta rudens gelsvų lapų vainikais, grindys išbertos sukarpytomis eglių šakelėmis. Stalas užtiestas raudona gelumbe, kur sudėti kardai: nikeliuoti, kokius jau karininkai nešioja, ir nauji, Anglijoj daryti. Tie nauji kardai atrodo labai gražiai ir yra

¹¹¹ Įsakymas kariuomenei Nr. 53, 1923 m. kovo 27 d., Kaunas: „Išsiskyrė atskirų kavalerijos pirmojo husarų, antrojo ulonų ir trečiojo „Geležinio Vilko“ pulkų karų uniformos. Tai buvo gražios ir spalvingos uniformos.“

kur kas patogesni ir praktiškesni, trumpesni, makštys aptrauktos oda, nežvanga ir nebarška, kaip nikeliuoti. Ant kardo įrašytos žymesnės kovų datos ir vietos: vienoj pusėj, *Vyties apacioje – 1236 Šiauliai, 1260 Durbė, 1410 Griunvaldas, 1506 Kleckas, 1514 Orša, 1564 Ula, 1605 Kircholmas, 1649 Lojovas, 1654 Šklovas*. Kitoj pusėje – *1919 Panevėžys-Dauguva, 1919 Radviliškis, 1920 Giedraičiai*. Ant kardo rankenos iškirptas *Vyties kryžius*.

Išleisdamas Karo mokyklos V absolventų laidą, 1923 m. Prezidentas Aleksandras Stulginskis pirmą kartą Karo mokyklos absolventams įteikė kardus ir paradines špagas. Cereemonijos metu Prezidentas savo rankomis įteikė kardus sakdamas: „Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk“ <...>¹¹².

Nuo 1923 m. šis ritualas buvo atliekamas kiekvienais metais. Kardų įteikimo ceremonijos tarpukariu pamažu keitėsi, tobulėjo. Respublikos Prezidentas Antanas Smetona, kaip Karo mokyklos šefas, nepraleisdavo šios iškilmingos progos ir kiekvienos Karo mokyklos laidos absolventams teikdavo kardus. Paėmęs kardą, jis tardavo: „Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk!“ ir juo paliesdavo dešinįjį priklaupusio karininko petį. Šis atsitiesdavo, pabučiuodavo kardą, atiduodavo pagarbą ir įkišdavo kardą į makštį¹¹³. 1927 m. Karo mokyklos absolventams, baigusiems pėstininkų kursą, dažniausiai buvo teikiamos karininkų špagos, kavalerijos kursą – 1922 m. modelio lietuviški kardai¹¹⁴.

1927 m., atsižvelgus į karininkų pastabas, vėl buvo patobulinta uniforma. 1927 m. įsakyme kariuomenei karininkams ir viršiloms prie uniformos buvo numatytas lengvas, tiesus kardas su metaline, nikeliuota makštimi. Pažymėtina, kad karininkų špagos, kurių geležtėje įrašytos istorinių laimėtų mūsų datos, nuo 1931 m. buvo teikiamos tik ypatingoms progoms. XX a. trečiojo dešimtmečio antroje pusėje Vokietijoje, Solingenio firmoje WKC, kariuomenei buvo pagaminti nauji paradiniai kardai. Jiems papuošti buvo sukurti ir nauji kardų kutai. Šie kardų kutai buvo iš sidabrinės spalvos metalizuotų virvučių, pritvirtų prie juodos spalvos odinio dirželio. Dirželis per visą ilgį nusiūtas trimis lygiagrečiomis tautinių spalvų siūlėmis¹¹⁵.

Karininkai iškilmių uniformą turėjo nešioti sujuostą geltonos spalvos austą juosta su rudos spalvos siūlų tautiniu raštu ir dviem kutais, susegamais kairiajame munduro šone¹¹⁶.

1931 m. sausio 28 d. buvo patvirtinta nauja kariuomenės uniforma ir karininko paradinis kardas. Prie naujos karininko ir viršilos uniformos buvo numatytas kardas balta ir juoda makštimis. Karininkai ir viršilos prie išeiginės uniformos turėjo nešioti kardus baltose makštyse, prie lauko ir kasdieninės uniformos kardo makštys turėjo būti medinės, aptrauktos juodos spalvos oda. Tačiau tai nebuvo įgyvendinta. Kariuomenei taupant

¹¹² Biržys P., Karo mokyklos išleistuvės, *Lietuva*, 1923 m. spalio 28 d., Nr. 244 (1361).

¹¹³ Morkūnas A., Šinkūnaitė M., Siekis prikelti tarpukario Lietuvos Karo mokyklos kardų įteikimo tradicijas, *Kariūnas*, 2014 m., Nr. 3 (122).

¹¹⁴ Jakštytė G. Lietuvos karo mokyklos tradicijos (1919–1940), Karo archyvas, t. XXX, 2015, p. 297.

¹¹⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 100, Kaunas, 1927 m. liepos 11 d., § 1.

¹¹⁶ Vaičėnaitė J., *Lietuvos karių uniformos ir lengvieji ginklai XX amžiuje*, Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 85 (toliau – Vaičėnaitė J.); Vaičėnaitė J., p. 230.

1-ojo husarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos kavalerijos pulko karininkai Antanas Svičiulis ir Klemensas Čeputis. Kaunas, 1927 m. Vytauto Kučinsko asmeninio rinkinio nuotrauka

1-ojo husarų Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos pulko ltn. Antanas Svičiulis, ginkluotas lietuvišku kardu. Mindaugo Sereičiko asmeninio rinkinio nuotrauka

3-iojo dragūnų „Geležinio Vilko“ pulko neatpažintas leitenantas, ginkluotas dragūno 1881 m. modelio karininko kardu. Apie 1923 m. Liudo Šulinsko asmeninio rinkinio nuotrauka

lėšas, šios medinės, aptrauktos juodos spalvos oda makštys buvo skirtos tik kavalerijos pulkų kardams. Karininkai ir viršilos nešiojo kardus nikeliuotose metalinėse makštyse.

Taigi, prie naujosios uniformos buvo numatytas ir naujas lietuviškas paradinis kardas. 1931 m. sausio 28 d. įsakyme kariuomenei Nr. 6 pateiktas šio kardo piešinys (Nr. 43).

Kardo rankenos apsaugą sudaro kryžma, pereinanti į apsauginį lankelį. Rankenos nugarėlę dengia lieta plieninė plokštelė, galvutėje pereinanti į stilizuotą liūto galvą, su vienu apsauginiu lankeliu. Geležtė – lengvai lenkta, vienašmenė, makštis – plieninė, su vienu pakabinimo žiedu ir antgaliu¹¹⁷. Tačiau šio pavyzdžio kardai taip ir nebuvo pagaminti.

Karininko kardui papuošti buvo sukurtas naujas kutas iš aukso spalvos virvučių, tvirtinamas odiniu dirželiu su trimis išsiūtomis tautinių spalvų siūlėmis. Patvirtinta nauja karininko juosta, austa, tautinio rašto, su užsegama apskrita auksuota sagtimi, kurios centre pavaizduotas Vytis, apjuostas ažuolo lapų vainiku.

1931 m. sausio 28 d. įsakyme kariuomenei patvirtintas naujas Vyčio Kryžiaus ordino kavaleriaus kardo kutas. Šis kutas pavaizduotas 1931 m. sausio 28 d. įsakyme kariuomenei Nr. 6, piešinyje Nr. 46. Tačiau uniformos dėvėjimo taisyklėse jis nepaminėtas, nėra ir jo aprašymo. Neaišku, kokios spalvos kuto virvutės. Manoma, kad pirmojo Vyčio Kryžiaus ordino kavaleriaus kardo kuto juostelė buvo Vyčio Kryžiaus ordino kaspino spalvos, o pats kutas pagamintas iš sidabrinės spalvos metalizuotų virvučių. Šiuo kutu puošti kardą turėjo teisę tik Vyčio Kryžiaus ordino kavalieriai.

1931 m. kardui prie diržo prisegti buvo numatyti naujo pavyzdžio kardasaičiai, skirti nešioti prie išeiginių uniformų. Jie buvo išsiuvinėti reljefiniu raštu metalizuotais aukso spalvos siūlais, su trimis išilgai einančiomis išgaubtomis geltonos spalvos juostelėmis. Kardasaičių šonai buvo persiūti žalios spalvos juoste.

1934 m. kovo 9 d. įsakymu kariuomenei nustatyta uniforma iš esmės buvo 1931 m. uniformos papildytas variantas. Taip pat buvo parengtos naujos jos dėvėjimo taisyklės, pateikti uniformų aprašymai ir eskizai. Paradinius kardus karininkai nešiojo prie išeiginės paprastos ir iškilmų uniformos, dalyvaudami paraduose ir panašiuose renginiuose, lankydami teatrą, per pokylius. Kavalerijos pulkų kariai prie išeiginių uniformų nešiojo lietuviškus ir rusiškus kardus, Karo mokyklos kariūnai ir pėstininkų dalinių kariai – durtuvus. Kavalerijos karininkai kovinius kardus segėjo dėvėdami rikiuotės ir lauko uniformas. Aviacijos liktiniai puskarininkiai lakūnai prie išeiginės uniformos durtuvų nenešiojo. Nuo 1934 m. aviacijos karininkai karininko juostų ir kardų nenešiojo¹¹⁸.

¹¹⁷ Įsakymas kariuomenei Nr. 6, Kaunas, 1931 m. sausio 28 d., § 1.

¹¹⁸ Įsakymas kariuomenei Nr. 19, 1934 m. kovo 9 d., Kaunas.

Karo laivyno
karininko ir
laivūno tiesaus
kardo piešinys.
1936 m. kovo 17 d.
įsakymas KAA

Nuo 1934 m. Vyčio Kryžiaus ordino kavalieriaus kardo kuto juostelės buvo gaminamos Vyčio Kryžiaus ordino kaspino spalvos, o spurgas – iš aukso spalvos metalizuotų virvučių. Karininko juosta ir kardo kutas liko tokie pat kaip po 1931 m. uniformos reformos ir nepakito iki 1940 m. birželio 15 d., t. y. iki Sovietų Sąjungos okupacijos.

1935 m. rugpjūčio 1 d. kariuomenės vado įsakymu kaip savarankiška ginkluotųjų pajėgų rūšis buvo sukurtas Lietuvos karinis laivynas. Pirmasis karo laivas buvo „Prezidentas Smetona“ (vadas – mjr. Antanas Kaškelis). Sukūrus laivyną, reikėjo lietuviškomis uniformomis apręgti jūrininkus. 1936 m. kovo 17 d. buvo patvirtinta karo laivyno karių uniforma ir jos dėvėjimo taisyklės, pateiktas uniformų aprašymas ir eskizai. Ši uniforma buvo klasikinio modelio, išsiskyrė tik lietuviškais simboliais. Prie paradinės uniformos buvo numatytas karininko ir laivūno tiesus kardas.

Šis kardas pavaizduotas 1936 m. kovo 17 d. įsakyme pateiktame piešinyje. Kardo rankenos apsaugą sudaro vienas žalvarinis lietas plėtėjantis lankelis. Skydelis iš geležtės pusės puoštas ornamentais. Efesas auksuotas. Rankena dengta baltos spalvos plastikiu. Makštis juodos spalvos, su auksuotais apkaustais, dviem pakabinimo žiedais ir antgaliu. Visi apkaustai puošti ornamentais¹¹⁹. Karininkams buvo numatyta juoda juosta su trimis aukso spalvos juostelėmis. Paradiniai karininkų kardasaičiai aukso, kasdieniai karininkų ir laivūnų – juodos spalvos. Kardo kuta aukso spalvos su įpinta juodos spalvos virvute¹²⁰. Karininkų ir laivūnų kardas buvo nešiojamas per parodus, garbės sargyboje. Kardas turėjo būti nešiojamas su diržu ir kardasaičiais, prisegtais prie diržo ant uniformos ir milinės viršaus. Ne rikiuotėje buvo numatyta jį nešioti po uniforminiu švarku, prikabinant prie juosmeninio kardasaičio.

Dauguma šaltųjų ginklų ekspertų ir ginklų kolekcininkų teigia, kad Lietuvos karinio laivyno karininko ir laivūno tiesus kardas pagamintas nebuvo.

Tačiau 1937 m. *Kardo* žurnale, straipsnyje „Uniformos tobulinimas“, karininko kardas peikiamas dėl svorio ir nepatogumo nešioti: „Daug geriau būtų toks kardelis, kaip mūsų jūrininkų.“¹²¹ Remiantis šiuo straipsniu galima teigti, kad karinio laivyno karininkai nešiojo tiesius karininkų ir laivūnų kardus. Vienoje iš išlikusių istorinių

¹¹⁹ 1936 m. patvirtintose Karo laivyno uniformos dėvėjimo taisyklėse pateiktame 20 piešinyje pavaizduotas karininko ir laivūno tiesus kardas.

¹²⁰ Surgailis G., *Lietuvos karinis laivynas 1935–1940*, Vilnius, 2003, p. 76–81.

¹²¹ Uniformos tobulinimas, *Kardas*, 1937 m., Nr. 6, p. 140–141.

Karo laivyno
karių paradas.
Priekyje
žygiuojantis
karininkas
rankoje laiko
karininko ir
laivūno tiesų
kardą. Kaunas.
Karys, 1938 m.

nuotraukų matome, kad Lietuvos karinio laivyno karių būrio, žygiuojančio 1938 m. parade Kaune, priešakyje žengiantis karininkas rankoje laiko tiesų kardą juodoje makštyje.

Sunaikinus Lietuvos kariuomenę, mokomojo karo laivo „Prezidentas Smetona“ pavadinimas buvo pakeistas. Iš pradžių pavadintas „Prezidentu“, o 1940 m. birželio 23 d. – „Pirmūnu“, laivas buvo perduotas sovietiniam Baltijos kariniam jūrų laivynui. Pagal 1940 m. liepos 1 d. ginkluotės tabelį, karo laivo „Pirmūnas“ įgulai priklausė 9 jūrininkų kardai, tačiau iš tikrųjų jų turėjo tik 2¹²², taip pat lietuvišką kardą¹²³. Lietuviškas kardas buvo nešiojamas iki 1936 m. Tačiau neaišku, ar laivui „Pirmūnas“ priklausę jūrininkų kardai yra tie patys, kurie buvo numatyti prie naujosios uniformos. Kol kas nepavyko rasti šio tiesaus kardo, skirto karininkams ir laivūnams. Kai kurie Lietuvos kariniame laivyne tarnaujantys karininkai buvo baigę Italijos ir Prancūzijos karo mokyklas¹²⁴. Jie prie naujos jūrininkų uniformos galėjo nešioti šių užsienio karo mokyklų įteiktus kardus.

1940 m. buvo sukurta nauja Lietuvos kariuomenės uniforma. Patvirtintose jos dėvėjimo taisyklėse kardo nešiojimo prie uniformos tvarka nebuvo aptarta. Karininkai, dėvėdami išėigines uniformas, juosėjo karininko juostomis, o aviacijos karininkai – ne¹²⁵. Kardus turėjo nešioti tik raitosios artilerijos grupės ir kavalerijos dalių karininkai, puskarininkiai ir kariai prie tarnybinės ir lauko uniformų.

¹²² Surgailis G., *Lietuvos karinis laivynas 1935–1940*, Vilnius, 2003, p. 192.

¹²³ Tarpukario portretinėje nuotraukoje jūrų kpt. Antanas Kaškelis, ranka atsirėmęs į lietuvišką kardą (G. Surgailio asmeninio archyvo nuotrauka, daryta 1935–1936 m.).

¹²⁴ Jūrų kpt. Povilas Labanauskas, kpt. lt. Vytautas Kuizinas ir jūrų j. lt. Ričardas Bernardas Nakas.

¹²⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 45, 1940 m. gegužės 15 d., Kaunas.

Paradinė karininko špaga (1923 m., D. Britanija)

7-ojo Žemaičių kunigaikščio Butigeidžio pėstininkų pulko neatpažintas leitenantas, vilkintis 1923 m. patvirtintą pėstininko paradinę uniformą ir segintis paradinę karininko špagą, pagamintą Anglijoje 1923 m., su kutu. 1927 m. Alvydo Vakausko asmeninio rinkinio nuotrauka

Šios paradinės karininko špagos geležtė tiesi, nikeliuota, su plačiu išilginiu grioveliu abiejose jos pusėse, gale dviašmenė. Ašmenys suformuoti tik prie smaigalio. Geležtėje iš abiejų pusių ėsdinimo būdu įrašyti Lietuvos kariuomenės laimėtų mūšių pavadinimai ir datos. Vidinėje geležtės pusėje, statmenai geležtei, pavaizduotas Vytis, ovalus laurų ir alyvmedžių lapų vainikas, o į augalinių ornamentų kompoziciją, laikantis chronologinės sekos, įrašyti Lietuvos kariuomenės laimėtų mūšių pavadinimai ir datos: 1236 ŠAULIAI, 1260 DURBĖ, 1410 GRUNVALDAS, 1506 KLECKAS, 1514 ORŠA, 1564 ULA, 1605 KIRCHOLMAS, 1649 LOJOVAS, 1654 ŠKLOVAS. Vidinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, pavaizduota aštuoniakampė žvaigždė, o jos centre – juodas apskritimas. Išorinėje geležtės pusėje, taikant tą pačią technologiją, sukurta kompozicija, kurioje tarp augalinių ornamentų išilgai geležtės vingiuojančioje juostoje įrašyti kitų Lietuvos kariuomenės laimėtų mūšių pavadinimai ir jų datos: PANEVĖŽYS-DAUGUVA 1919, RADVILIŠKIS 1919, GIEDRAIČIAI 1920. Toje pat pusėje, prie kryžmos, išgraviruotas gamintojo įrašas: ARMY & NAVY CO-OPERATIVE SOCIETY 105-VICTORIAST LONDON S.W., geležtės pentyje įrašyta: MADE IN ENGLAND¹²⁶.

Rankena (nikeliuotas efesas) uždara. Jos apsauga sudaryta iš vieno plieninio lieto plătėjančio lankelio, kuris išorinėje geležtės pusėje pereina į simetrišką skydelį iš tarpusavyje sujungtų ornamentų. Ornamentų centre, apskritime, įkomponuotas Jogailaičių (Vyčio) kryžius. Rankenos nugarėlę dengia lieta plieninė plokštelė, kurios viršus dekoruotas vertikaliais ir horizontaliais įrėžiais. Rankena medinė, su septyniais skersiniais grioveliais, aptraukta pilka šaltakraujo gyvūno oda¹²⁷ ir per griovelius apvyniota plienine pinta viela. Rankenos ir kryžmos sujungimo vieta uždengta plieniniu žiedu, ant kurio yra penki žiedeliai. Rankenos galvutė lieta, dekoruota aplink einančiu grioveliu. Galvutės viršutinės dalies centre įsukta ovalo formos dekoratyvinė veržlė. Špagos makštis – medinė, aptraukta rudos spalvos oda, su vienu pakabinimo dirželiu ir odiniu antgaliu.

Pagrindiniai špagos matmenys: bendras ilgis – 950 mm, geležtės ilgis – 796 mm, geležtės plotis – 22 mm, geležtės storis – 7 mm.

¹²⁶ Lietuvos kariuomenės Nepriklausomybės kovų (1918–1920) eksponatai VDKM rinkiniuose, Kaunas, 2008, p. 65.

¹²⁷ Teigiama, kad šio kardo rankena buvo aptraukta jūrų velnio pilvo oda.

Paradinė karininko špaga (1923 m., D. Britanija).
VDKM. Inv. Nr. G-1603

Paradinė karininko špaga (D. Britanija)

II variantas

Šios paradinės karininko špagos geležtė tiesi, nikeliuota, su plačiu išilginiu grioveliu abiejose jos pusėse, gale dviašmenė. Ašmenys suformuoti tik prie smaigalio. Geležtėje nėra iš abiejų pusių ėsdinimo būdu įrašytų Lietuvos kariuomenės laimėtų mūšių pavadinimų ir datų. Vidinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, pavaizduota aštuoniakampė žvaigždė, o jos centre – apskritime įkomponuotas Vytis. Išorinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, yra vieta įrašui išgraviruoti.

Rankena (nikeliuotas efesas) uždara. Jos apsauga sudaryta iš vieno plieninio lieto plėtančio lankelio, kuris išorinėje geležtės pusėje pereina į simetrišką skydelį iš tarpusavyje sujungtų ornamentų. Ornamentų centre, apskritime, įkomponuotas Jogailaičių (Vyčio) kryžius. Rankenos nugarėlę dengia lieta plieninė plokštelė, kurios viršus dekoruotas vertikaliais ir horizontaliais įrėžiais. Rankena bakelitinė. Rankenos ir kryžmos sujungimo vieta uždengta plieniniu žiedu, ant kurio yra penki žiedeliai. Rankenos galvutė lieta, dekoruota aplink einančiu grioveliu. Galvutės viršutinės dalies centre įsukta ovalo formos dekoratyvinė veržlė. Špagos makštis medinė, aptraukta rudos spalvos oda, su vienu pakabinimo dirželiu ir odiniu antgaliu. Manoma, kad ši paradinė karininko špaga (1931–1940 m., D. Britanija) kaip vienas iš variantų buvo dovanojama už nuopelnus Lietuvos kariuomenei.

Paradinė karininko špaga (D. Britanija).
II variantas. Alvydo Vakausko šaltųjų
ginklų kolekcija

Paradinė karininko špaga (1923–1926 m., Vokietija)

Vyriausiojo štabo viršininkas plk. lt. Stasys Raštikis su paragine karininko špaga, pagaminta Vokietijoje 1922 m. 1929 m.

Šios paradinės karininko špagos geležtė tiesi, nikeliuota, su plačiu išilginiu grioveliu abiejose jos pusėse, gale dviašmenė. Ašmenys suformuoti tik prie smaigalio. Abiejose geležtės pusėse cheminio ėsdinimo būdu įrašyti Lietuvos kariuomenės laimėtų mūšių pavadinimai ir datos. Vidinėje geležtės pusėje, statmenai geležtei, pavaizduotas Vytis, ovalus laurų ir alyvmedžių lapų vainikas, o į augalinių ornamentų kompoziciją, laikantis chronologinės sekos, įrašyti Lietuvos kariuomenės laimėtų mūšių pavadinimai ir datos: 1236 ŠAULIAI, 1260 DURBĖ, 1410 GRUNVALDAS, 1506 KLECKAS, 1514 ORŠA, 1564 ULA, 1605 KIRCHOLMAS, 1649 LOJOVAS, 1654 ŠKLOVAS. Išorinėje geležtės pusėje, taikant tą pačią technologiją, sukurta kompozicija, kurioje tarp augalinių ornamentų vingiuojančioje juostoje išilgai geležtės įrašyti Lietuvos kariuomenės laimėtų mūšių pavadinimai ir datos: PANEVĖŽYS-DAUGUVA 1919 / RADVILIŠKIS 1919 / GIEDRAIČIAI 1920. Geležtės išorinėje pusėje, prie kryžmos, yra firmos gamintojos pavadinimas (raidės WKC) ir ženklas (riterio šalmas).

Rankena (nikeliuotas efesas) uždara. Rankenos apsauga – vienas plieninis lietas plătėjantis lankelis, išorinėje geležtės pusėje pereinantis į simetrišką skydelį, kurį sudaro tarpusavyje besijungiantys ornamentai. Ornametų centre, apskritime, įkomponuotas Jogailaičių (Vyčio) kryžius. Rankenos nugarėlę dengia lieta plieninė plokštelė, kurios viršuje yra vertikalūs ir horizontalūs įrėžimai. Medinė rankena dekoruota septyniais skersiniais grioveliais, aptraukta pilka šaltakraujo gyvūno oda, per griovelius apvyniota plienine pinta viela. Rankenos ir kryžmos sujungimas uždengtas plieniniu žiedu, ant kurio suformuoti penki žiedeliai. Rankenos galvutė lieta, su aplink einančiu grioveliu. Galvutės viršutinės dalies centre yra ovalo formos dekoratyvinė veržlė. Makštis pagaminta iš plieno, su vienu pakabinimo žiedu ir antgaliu.

Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 976 mm, geležtės ilgis – 828 mm, geležtės plotis – 22 mm, storis – 6 mm.

VDKM. Inv. Nr. G-1747-2

9-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytenio pulko neatpažintas karininkas su paragine karininko špaga, pagaminta Vokietijoje 1922 m. Apie 1928 m. Alvydo Vakausko asmeninio rinkinio nuotrauka

Paradinė karininko špaga. Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcija

Paradinis karininko kardas

Neatpažintas Lietuvos šaulių sąjungos šaulys, prie diržo segintis paradinį karininko kardą, pagamintą Vokietijoje, Solingeno firmos *E. & F. HÖRSTER* gamykloje. Visi šie Lietuvos kariuomenės paradiniai kardai buvo perduoti policijai

Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 963 mm, geležtės ilgis – 795 mm, geležtės plotis – 24 mm, geležtės storis – 5 mm. VDKM. Inv. Nr. G-1579

Šio paradinio kardo geležtė lenkta, nikeliuota, su išilginiu grioveliu abiejose pusėse. Per trečdalį nuo smaigalio pentis siaurėja. Ašmenys nesuformuoti. Vidinėje geležtės pusėje, po kryžmos skydeliu, yra įrašas – firmos gamintojos pavadinimas (raidės WKC) ir ženklas (riterio šalmas). Kardo rankena uždara. Apsaugą sudaro kryžma, pereinanti į apsauginį lankelį, su skydeliais. Rankena, dengta juodos spalvos plastiką, dekoruota grioveliais ir vielos pyne. Rankenos nugarėlėje įkomponuotas Vytis ovalo formos rėmelyje. Rankeną užbaigia ovalo formos dekoratyvinė veržlė. Visos efeso metalinės dalys yra žalvarinės. Plieninė makštis nikeliuota, su dviem pakabinimo žiedais ir antgaliu¹²⁸.

¹²⁸ Pokalbis su VDKM kolekcijų saugotoju Vidmantu Airini (2015 m.).

Paradinis karininko kardas (1931 m.)

Lietuvos Respublikos prezidentas Antanas Smetona suteikia pirmąjį karininko laipsnį Jonui Brazdžioniui. Kaunas, 1938 05 12. VDKM. Inv. Nr. Fa-18635

Paradinio kardo geležtė lenkta, plieninė, su išilginiu grioveliu abiejose pusėse, vienašmenė. Per trečdalį nuo smaigalio ašmenys nesuformuoti ir penties pusėje. Vidinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, yra gamintojo įrašas: E.&F. HÖRSTER / SOLINGEN. Geležtės išorinėje pusėje išpaustas numeris. Kardo rankena uždara. Apsaugą sudaro kryžma, pereinanti į apsauginį lankelį. Rankenos nugarėlėje įkomponuotas Vytis ovalo formos rėmelyje. Ją užbaigia ovalo formos dekoratyvinė veržlė. Kardo rankena bakelitinė (aukšto rango karininkų kardų – dengta šaltakraujo gyvūno oda), per griovelius apvyniota pinta žalvarine vielos pyne.

Šio paradinio kardo matmenys: bendras ilgis – 990 mm, geležtės ilgis – 845 mm, geležtės plotis – 30 mm, geležtės storis – 4,5 mm¹²⁹.

¹²⁹ Toks paradinis kardas su juoda bakelitine rankena be vielos pynės saugomas Alvydo Vakausko kardų kolekcijoje.

Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų
kolekcija

Lietuvos
kariuomenės vadas
gen. Silvestras
Žukauskas,
ginkluotas
lietuvišku kardu
(dešinėje),
inspektuoja 1-ąjį
husarų pulką.
Kairėje – pulko
vadas plk. Pranas
Jackevičius.
1926 m. VDKM.
Inv. Nr. Fa-15093

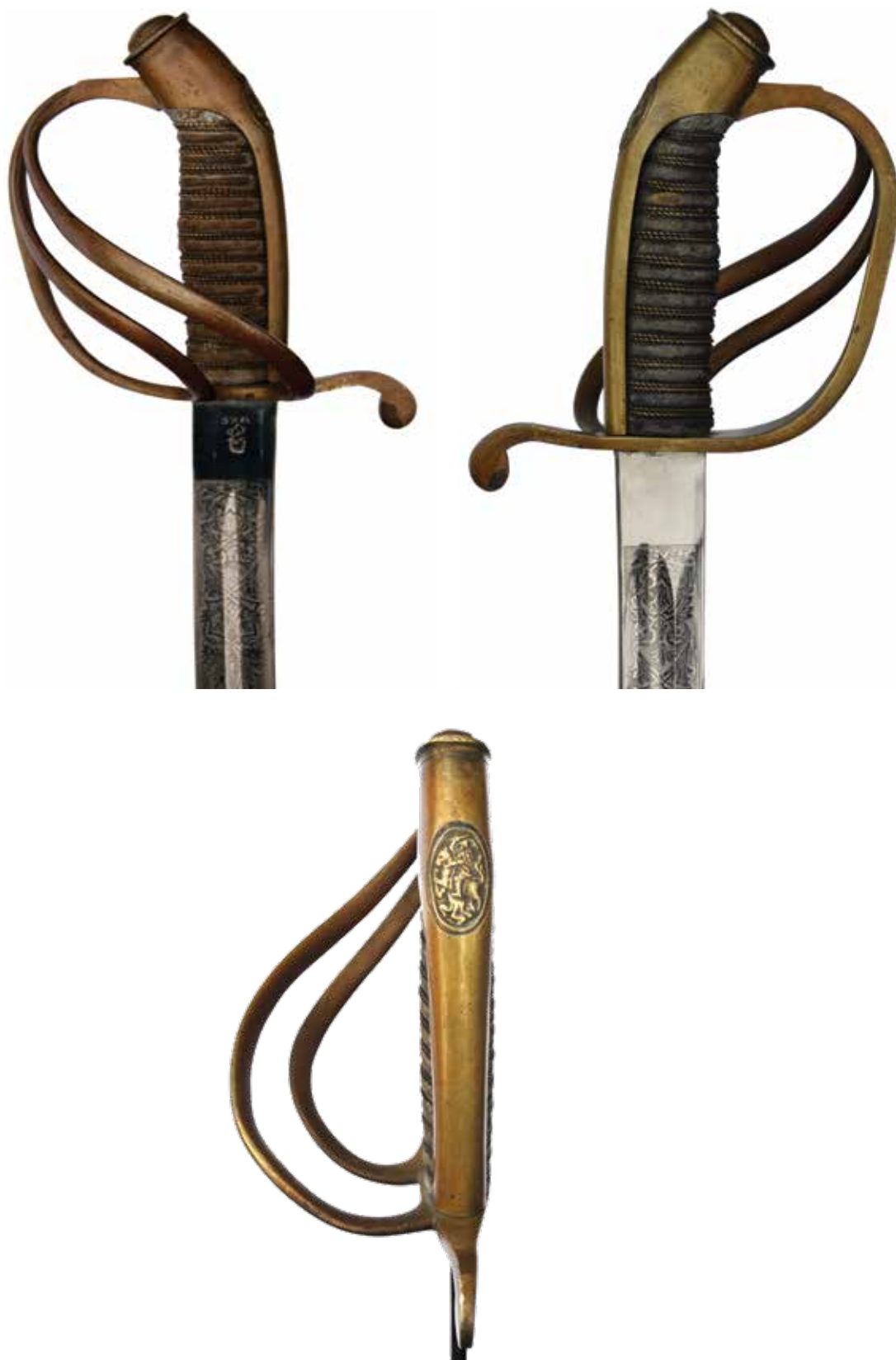
Kariuomenės vadą
gen. Silvestrą Žukauską,
automobiliu atvykusį
inspektuoti 1-ojo husarų
Didžiojo Lietuvos
etmono Jonušo
Radvilos pulko, pasitinka
pulko vadas plk. Pranas
Jackevičius ir kiti
karininkai. Kaunas,
1926 m. VDKM.
Inv. Nr. Fa-17315-13

Paradinis generolo kardas (1922 m.)

Kardo geležtė yra plieninė, nikeluota, lenkta, su išilginiu grioveliu abiejose pusėse, vienašmenė. Ašmenys nesuformuoti ir penties pusėje. Abiejose geležtės pusėse cheminio ėsdinimo būdu sukurta augalinių ornamentų kompozicija, o centre pavaizduotas Vytis. Vidinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, yra firmos gamintojos pavadinimas (raidės WKC) ir ženklas (riterio šalmas). Kardo rankena uždara. Rankos apsaugą sudaro kryžma, pereinanti į apsauginį lankelį, ir du papildomi apsauginiai lankeliai išorinėje pusėje. Medinė rankena aptraukta pilka šaltakraujo gyvūno oda, dekoruota dvylika skersinių griovelių. Per griovelius apvyniota žalvarine vielos pyne. Rankenos nugarėlėje – Vytis ovalo formos rėmelyje. Rankeną užbaigia ovalo formos dekoratyvinė veržlė. Visos efeso metalinės dalys žalvarinės. Kardo makštis plieninė, nikeluota, su dviem pakabinimo žiedais ir antgaliu.

Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 985 mm, geležtės ilgis – 820 mm, geležtės plotis – 29 mm, geležtės storis – 6 mm. Saugomas Alvydo Vakauskio šaltųjų ginklų kolekcijoje.

Paradinis generolo kardas (1922 m.) be apsauginių lankelių

XX a. ketvirtojo dešimtmečio pradžioje nuo paradinio generolo kardo rankenos apsaugos buvo nuimti du papildomi apsauginiai lankeliai. Manoma, kad nuo 1931 m. Lietuvos kariuomenės generolų kardai buvo beveik tokie pat kaip karininkų, skyrėsi tik jų rankenos – generolo kardo rankena buvo dengta šaltakraujų gyvūno (rajos) oda¹³⁰. Abiejose geležtės pusėse cheminio ėsdinimo būdu buvo sukurta augalinių ornamentų kompozicija, o centre pavaizduotas Vytis. Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 985 mm, geležtės ilgis – 825 mm, geležtės plotis – 29 mm, geležtės storis – 6 mm.

Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcija

¹³⁰ Teigiama, kad šio kardo rankena buvo aptraukta jūrų velnio pilvo arba driežo oda. Šis kardas saugomas šaltųjų ginklų eksperto Alvydo Vakausko ginklų kolekcijoje.

Paradinių kardų kutai

Paradinio kardo aukso spalvos virvučių kutas su odiniu dirželiu, kuriame nusiūtos trys tautinių spalvų siūlės. 1931 m.

Vyčio Kryžiaus ordino kavalieriaus kardo sidabrinės spalvos virvučių kutas. 1931 m.

Vyčio Kryžiaus ordino kavalieriaus kardo aukso spalvos virvučių kutas. 1934 m.

Kardasaičiai (1931 m.)

VDKM direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas, vilkintis 1934 m. modelio karininko uniformą. Rankoje laiko lietuvišką kardą, papuoštą Vyčio Kryžiaus ordino kavalieriaus kardo kutu. Kardas prie diržo prisegtas 1931 m. pavyzdžio kardasaičiais, skirtais nešioti prie išieginės uniformos. Leko Aleksandrovičiaus nuotrauka

1931 m. modelio karininko paradinio kardo kardasaičiai, skirti nešioti prie išieginės uniformų. Kardasaičiai susideda iš dviejų skirtingo ilgio juostelių su aukso spalvos sagtele ir karabino tipo aukso spalvos sagtelės kardui prisegti. Kardasaičių juostelė yra 18 mm pločio, išausta reljefiniu raštu iš metalizuotų aukso spalvos siūlų, su išilgai trimis išgaubtomis geltonos spalvos juostelėmis. Kardasaičio juostelės šonai nusiūti žalios spalvos juoste.

LIETUVOS KARIUOMENĖS VADUI GEN. S. ŽUKAUSKUI DOVANOTI KARDAI

Šv. Jurgio kardas „Už drąsą“, dovanotas 1916 m.

Kardą sudaro nežymiai lenkta, prie smaigalio iš abiejų pusių aštri geležtė su dviem siaurais grioveliais abiejose pusėse ir efesas su kryžma, pereinančia į apsauginį lankelį. Geležtės paviršius nikeliuotas, efeso – auksuotas. Vidinėje geležtės pusėje, arčiau efeso, dekoru kompozicijoje įrėmintas dvigalvis Rusijos erelis, prie rankenos apsaugos gamintojo įrašas: P. D. / LÜNESCHLOSS / SOLINGEN. Išorinėje geležtės pusėje, viduryje, yra graviruotas įrašas: *Офицеры и классные чины 314 пех. Новооскольскаго полка / дорогом и любимому отцу – командиру герою Шавель-Соллы 7–14 Июля 1915 г.* Toje pačioje geležtės pusėje, arčiau efeso, dekoru kompozicija įrėmintas imperatoriaus Nikolajaus II monograma, prie kryžmos gamintojo emblema – ant pusmėnulio sėdintis nuogas žmogus, dešine ranka laikantis strėlę. Efesas paauksuotas, lauro šakelių pavidalo ornamentais dekoruotomis dalimis, su graviruotu įrašu *За храбрость* abiejose kryžmos pusėse. Išorinėje jo pusėje yra išpausti žymenys ir numeris: rankenos galvutėje – *ВД*, rankenoje prie rankenos apsaugos – ...56, *ВД*. Vidinėje efeso pusėje, lankelyje prie rankenos galvutės, yra išpausta *ВД*, rankenos gale – Nikolajaus II monograma ir Šv. Jurgio (Georgijaus) ordino kopija. Makštis plieninė, nikeliuota, auksuotais apkaustais ir dviem pakabinimui skirtais žiedais. Visi apkaustai puošti lauro šakelių pavidalo ornamentais. Viršutiniame ir apatiniame makšties apkaustuose (vidinėje jos pusėje) kartojasi išpausti žymenys ir Nr. *ÄÄ*, ...56. Kardą Vytauto Didžiojo karo muziejui padovanojo jo savininkas gen. Silvestras Žukauskas.

Medžiaga: plienas, žalvaris, nikelis, auksas.

Pagrindiniai matmenys: bendras kardo ilgis – 952 mm, geležtės ilgis – 803 mm, geležtės plotis prie efeso – 28 mm, geležtės storis prie efeso – 6 mm, geležtės plotis viduryje – 26,5 mm, geležtės storis viduryje – 4 mm. Svoris be makšties – 0,64 kg, svoris su makštimi – 1,20 kg.

VDKM. Inv. Nr. G-1127

Šv. Jurgio kardas „Už drąsą“: dr. A. Stoliarovas, M. Pečiulis, Vytauto Didžiojo karo muziejaus almanachas, 2013 m., p. 13–15.

Portretas „Kariuomenės vadas generolas Silvestras Žukauskas“. Dail. Ignas Rudolfas. Drobė, aliejus. Aukštis – 100 cm, plotis – 75 cm. 1927 m. VDKM. Inv. Nr. D-89

JAV kariuomenės paradinis kavaleristo kardas, dovanotas 1927 m.

JAV lietuvių organizacijos „Vytis“ nariai už nuopelnus tautai Lietuvos kariuomenės vadui gen. Silvestrui Žukauskui Kaune 1927 m. liepos 2–4 d. pavasarininkų kongreso metu padovanojo JAV kariuomenės paradinį kavaleristo kardą.

Kardo išorinėje geležtės pusėje yra įrašas:
LIETUVOS KARIUOMENĖS VADUI GEN. SILVESTRUI
ŽUKAUSKUI LIETUVOS VYČIAI AN[M]ERIKOJE 1927,
viduryje – JAV nacionalinis paukštis – baltagalvis erelis su juosta,
kurioje įrašyta: PLURIBUS UNUM. Vidinėje geležtės pusėje
įrašai: viduryje – U.S., prie geležtės – RIDABOCK&CO.
NEW YORK. N.Y. VDKM. Inv. Nr. G-1126

Carinės Rusijos dragūnų karininko kardas (1881 m.), dovanotas 1884 m.

2014 m. Vilniuje perleistoje knygoje apie Rusijos imperijos laikais gyvavusią Vilniaus karo mokyklą rašoma, kad už fechtavimą eskadronuose 1884 m. pirmo kurso junkeris Silvestras Žukauskas buvo apdovanotas kardu. Joje pateikta ir šio carinės Rusijos karininko kardo nuotrauka¹⁶². Tai – carinės Rusijos dragūnų karininko 1881 m. modelio kardas.

Kardo geležtės išorinėje pusėje matyti Rusijos imperatoriaus Aleksandro III monograma ir data – 1884 m., o vidinėje pusėje įrašas: „Už fechtavimą eskadronuose junkeriui Silvestrui Žukauskui“ (rus. *За фехтование эскадронах юнкеру Сильвестру Жуковскому*). Geležtės pentyje įrašyta, kad kardas pagamintas Zlatousko ginklų fabrike. Monograma ir įrašas geležtėje suformuoti cheminio ėsdinimo būdu.

¹⁶² *Vilniaus pėstininkų junkerių mokykla 1864–2014 m.* (sudarė V. Bandareno, R. Muksinov, J. Trakšelis), Vilnius, 2014, p. 20.

Carinės Rusijos dragūnų karininko kardo (1881 m.) fragmentai. Vladimiro Kakoškino šaltųjų ginklų kolekcija. Liudo Šulinsko asmeninio rinkinio nuotraukos

Vokiški kardai Lietuvos kariuomenėje (1919–1922 m.)

Kariai, ginkluoti karabinais „Mauser 98 AZ“ ir kardais: pirmas kairėje – 1848 n/A modelio vokišku (prūsišku) lauko artilerijos kardu, sėdintis viduryje karys ir stovintis kairėje – dragūnų 1881 m. modelio kardais. Apie 1919 m. Alvydo Vakausko asmeninio rinkinio nuotrauka

1848 n/A modelio vokiškas (prūsiškas) lauko artilerijos kardas. VDKM. Inv. Nr. G-928-10

5-ojo pėstininkų pulko puskarininkis Stanislovas Vitkevičius, ginkluotas Vokietijos kariuomenės paradiniu kardu. 1920 m. Pažymėtina, kad daug šių vokiškų karininko paradinių kardų saugoma VDKM ginklų saugykloje. Mjr. Gintauto Jakščio asmeninio rinkinio nuotrauka

Paradinis artilerijos karininko kardas, Vokietija, XX a. pradžia. Priklausė KAM valdytojui ir vyriausiajam kariuomenės vadui gen. lt. Pranui Liatukui. VDKM. Inv. Nr. G-1741

1-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulko vyr. ltn. Antanas (pavardė nežinoma), vilkintis 1920 m. pėstininko uniformą, su Rusijos imperijos aviacijos karininko durklu, odiniu kardasaičiu prisegtu prie diržo. Batačiai, 1921 m. Vytauto Kučinsko asmeninio rinkinio nuotrauka

LIETUVOS KARO AVIACIJOS IR KARO LAIVYNO PARADINIS DURKLAS

Durklas yra šaltasis duriamasis ginklas, turintis tiesią, siaurą dviašmenę geležtę ir rankeną su kryžma ir galvute. Pradėtas naudoti kaip laivų abordažinis trumpas ginklas, patogus artimojoje kovoje, nešiojamas makštyje, segamas prie juosiamojo diržo ir po uniformos švarku prie juosmeninio kardasaičio. Durklas kaip uniformos sudedamoji dalis pirmiausia prigijo laivyne, ilgą laiką juo buvo ginkluoti tik jūreiviai, vėliau – ir kitų kariuomenės rūšių kariai (puskarininkiai, jaunesnieji ir vyresnieji karininkai, generolai, maršalai). Durklas yra daugelio valstybių aviacijos ir karinio jūrų laivyno uniformos, kai kur – sausumos pajėgų karininkų paradinės uniformos dalis. Jam papuošti prie efeso rišamas kutas.

Lietuvos kariuomenėje durklus nešiojo pėstininkų pulkų ir aviacijos karininkai ir civiliai tarnautojai XX a. 3-iajame dešimtmetyje. 1920 m. rugpjūčio 15 d. įsakyme kariuomenei Nr. 436 nurodoma aviatoriams ir jūrininkams prie uniformų nešioti durklą¹³¹. 1927 m. liepos 11 d. įsakyme kariuomenei Nr. 100¹³² paminėtas ir durklas, kuris turėjo būti nešiojamas po uniformos švarku, prikabinamas prie dviejų kardasaičių. Tačiau lieka neaišku, kas jį turėjo nešioti ir kaip jis atrodė. XX a. 3-iajame dešimtmetyje Lietuvos kariuomenės aviacijos karininkai dažniausiai nešiojo Rusijos imperijos aviacijos karininkų durklus. Galima manyti, kad juos gamino Kauno ginklų meistrai, remdamiesi carinės Rusijos aviacijos karininko durklo pavyzdžiu.

1930 m. Lietuvos karo aviacijos skraidančiajam personalui buvo sukurtas durklas, puoštas Vyčio kryžiaus simboliu ir augalinių ornamentų kompozicija, taip pat juoda makštis su auksuotais apkaustais. Durklas turėjo būti nešiojamas po uniformos švarku ant juosmeninio kardasaičio¹³³. Nors 1931 m. įsakyme kariuomenei yra šio durklo, skirto aviacijos personalui, piešinys¹³⁴, tarpukario kariuomenės nuotraukose matyti jo neteko ir nežinoma, ar šie durklai iš viso buvo pagaminti. Tačiau VDKM istorikas

¹³¹ Lietuvos kariuomenei įsakymas Nr. 436, Kaunas, 1920 m. rugpjūčio 15 d., § 1.

¹³² Įsakymas kariuomenei Nr. 100, Kaunas, 1927 m. liepos 11 d., § 1.

¹³³ Įsakymas kariuomenei Nr. 42, Kaunas, 1930 Vytauto Didžiojo–metų rugpjūčio 18 d.

¹³⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 6, Kaunas, 1931 sausio 28 d., § 1. Jame pateiktas aviacijos durklo piešinys (Nr. 44).

Karo lakūnas Feliksas Tyškus su žmona. Prie uniformos lakūnas segi Rusijos imperijos aviacijos karininko durklą. Kaunas, 1929 m. Pauliaus Sakalausko rinkinio nuotrauka

Arvydas Pociūnas teigia¹³⁵, kad aviacijos karininkai patys pirkdavo durklus, pagamintus pagal 1930 m. patvirtintą karo aviacijos durklo projektą. Šiuos paradinius durklus jiems pagal užsakymą gamino žydų tautybės ginklų meistras Kaune, Aleksote.

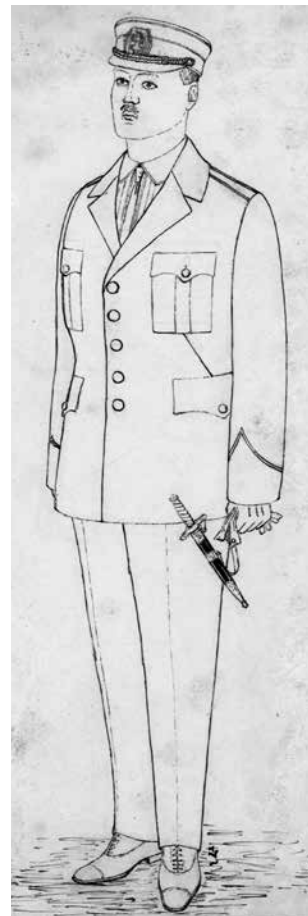
1934 m. buvo sukurta nauja Lietuvos kariuomenės uniforma, bet jos dėvėjimo Lietuvos kariuomenėje taisyklėse nebuvo numatyta aviacijos personalui nešioti durklą. Durklus prie uniformų nešiojo ir karo laivyno karininkai ir laivūnai. 1933 m. sausio 19–23 d. laivas „Prezidentas Smetona“ Vidaus reikalų ministerijos buvo perduotas Krašto apsaugos ministerijai. 1935 m. rugsėjo 1 d. buvo įsteigtas Lietuvos karinis laivynas. Karo laivyno karininkai ir laivūnai prie uniformos durklus nešiojo iki 1936 m. Manoma, kad karininkai ir laivūnai prie uniformų nešio-

jo Vokietijos karinio jūrų laivyno durklus, skirtus karininkams ir puskarininkiams.

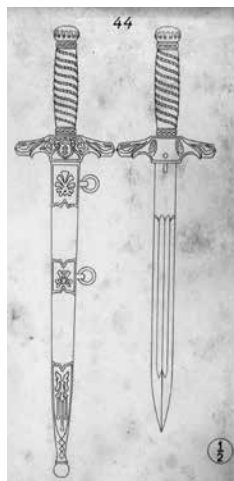
Krašto apsaugos archyve rastas nedatuotas, manytina, pirmasis karo laivyno jūrininkų uniformos projektas 1935 m. buvo atmestas. Šiame projekte karo laivyno karininkams ir laivūnams prie uniformos buvo numatytas durklas. Jis turėjo būti toks pat kaip 1931 m. Lietuvos karo aviacijos skraidančiajam personalui patvirtintas, tik klasikinio jūreiviško tipo. Durklo kardasaitį sudarė dvi juodos lakuotos odos skirtingo ilgio juostelės. Jų metalinės dalys, skirtos kardui arba durklui prisegti, buvo standartinės karabino tipo sagtelės. Ant juostelių pritaisytos ovalios sagtys, kiekviena jų papuošta dviem apskritomis liūto galvos formos sagomis. Visos kardasaičio metalinės dalys buvo aukso spalvos¹³⁶.

¹³⁵ Pokalbis su VDKM direktoriaus pavaduotoju Arvydu Pociūnu (2016 m.).

¹³⁶ Karo laivyno uniformos bendrieji dėsnių (projektas), KAA.

Aviacijos skraidančiojo personalo durklo eskizas.
1931 m. LCVA

Dail. Nerijaus Treinio rekonstrukcija pagal:
Įsakymas kariuomenei Nr.42 1930 m. rugpjūčio 18 d.

2013 01 24

Aviacijos skraidančiojo personalo durklas. 1930 m. Aviacijos durklo eskizą atkūrė dailininkas Nerijus Treinys

Pasienio policijos jūros apsaugos karininkas su durklu. 1932 m. LCVA

Pasienio policijos jūros apsaugos karininko milinės ir paradinio durklo eskizo projektas. 1932 m. LCVA

Mjr. A. Kaškelis buvo parengęs keletą karo laivyno uniformos, prie kurios buvo numatyta durklas, projektų. Durklas turėjo būti kaip Lietuvos karo aviacijos – 1931 m. pavyzdžio, su juoda makštimi auksuotais apkaustais, diržas su kardasaičiais – juodos spalvos, medžiaginis, su auksuotomis sagtelėmis¹³⁷. Tačiau 1936 m. prie patvirtintos naujos karo laivyno išieginės karininkų ir laivūnų uniformos nešioti durklo nebuvo numatyta.

Durklus nešiojo ir Pasienio policijos jūros apsaugos valdininkai. Šios rūšies durklas trumpai aprašytas 1937 m. Policijos departamento aplinkraščių sąvade, jame yra ir jo piešinys¹³⁸. Tarpukario Pasienio policijos jūros apsaugos laivo „Prezidentas Smetona“ karininkai, laivūnai ir valdininkai prie uniformų nešiojo durklus iki 1933 m.¹³⁹, Pasienio policijos jūros apsaugos valdininkai – iki 1940 m. Jūrą saugojo, 1940 m. duomenimis, 6 laivai, jų personalą sudarė 24 jūrininkai¹⁴⁰.

Pasienio policijos jūros apsaugoje tarnaujantys karininkai ir laivūnai durklus prie uniformos pradėjo nešioti apie 1927 m. 1932 m. buvo parengtas paradinės Pasienio policijos jūrų karininko uniformos, prie kurios numatyta durklas ir jūrininko diržas su apskrita aukso spalvos sagtimi, kurioje pavaizduotas inkaras, projektas. Durklo diržas su kardasaičiais turėjo būti juodos spalvos, medžiaginis, su auksuotomis sagtelėmis. Durklus jūros apsaugos karininkai ir valdininkai nešiojo prie kasdieninės, tarnybinės, paradinės ir išieginės uniformų.

Remiantis 1937 m. Policijos departamento aplinkraščių sąvade pateiktu jūros apsaugos valdininko durklo labai neryškiu pavyzdžiu ir trumpu jo aprašymu sunku nustatyti ginklo modelį. Nors tenka pripažinti, kad jis labai panašus į Vokietijos karinio jūrų laivyno 1921 m. modelio durklą, skirtą nešioti karininkams ir puskarininkams, vis dėlto esama ir reikšmingų skirtumų: jūros apsaugos valdininko durklo piešinyje ant efeso kryžmos nėra inkaro su grandine, o durklo makštis nepapuošta ornamentais. Sąvade rašoma, kad durklo makštis yra aukso spalvos, o piešinyje matyti, kad ji neornamentuota. Durklo rankena neaprašyta, nenurodyta, kokios spalvos ją dengiantis plastikas.

¹³⁷ Karo laivyno uniformos projektas, *LCVA*, f. 832, ap. 1, b. 13, l. 89.

¹³⁸ Policijos departamento aplinkraščių sąvadas, Kaunas, 1937, p. 327.

¹³⁹ Pasienio policijos jūros apsaugos laivas „Prezidentas Smetona“ 1933 m. Vidaus reikalų ministerijos buvo perduotas Lietuvos kariuomenei. Karinio laivyno karininkai ir laivūnai durklus nešiojo iki 1936 m.

¹⁴⁰ Pasienio policijos jūros apsaugos pareigūnų duomenys, KAA.

Neatpažintas kariūnas, ginkluotas Didžiosios Britanijos šautuvo „Ross-Enfield“ M-14 durtuvu. Kaunas, 1925 m. Liudo Šulinsko asmeninio rinkinio nuotrauka

LIETUVOS KARIUOMENĖS DURTUVAI

1919–1920 m. Lietuvos kariuomenė buvo ginkluota įvairių šalių gamybos ginklais: „Mauser“ (gamintoja Vokietija), „Mosin-Nagant“ ir „Berdan“ (Rusija), „Arisaka“ (Japonija), „Manlicher“ (Austrija-Vengrija), „Winchester“ (JAV), „Lebel“ (Prancūzija) ir kt. Prie daugumos šautuvų ir karabinų buvo pritvirtinti asmeniniai ir adatiniai keturbriauiniai standartiniai durtuvai plieninėse makštyse. Nemažai ginklų buvo paimta kaip karo grobis iš bolševikų, bermontininkų ir lenkų.

1919 m. sausį įkurta Artilerijos dalis jau legaliai galėjo pirkti ginklus. 1919–1920 m. Lietuva ginklų pirkė ir įvairiais būdais gavo iš vokiečių okupacinės valdžios, Vokietijos, Prancūzijos ir Anglijos vyriausybių¹⁴¹. 1919 m. iš Prancūzijos buvo nupirkta 6 817, iš Anglijos – 2 474 durtuvai. Apytikriais duomenimis, iš vokiečių okupacinės valdžios iki kovų su bermontininkais pradžios buvo gauti 15 655 durtuvai. 1920 m. Kruonio apylinkėse iš nuginkluotos lenkų artilerijos brigados buvo paimti 1083 durtuvai. Nuo 1919 m. sausio iki 1920 m. pabaigos, Artilerijos skyriaus duomenimis, Lietuvos kariuomenė turėjo 42 960 įvairių sistemų šautuvų, 4 624 karabinus, 26 029 durtuvus¹⁴². Daugiausia kariuomenė turėjo Vokietijoje pagamintų „Mauser 98“ sistemos šautuvų ir „Mauser 88“, taip pat „Mauser 98 AZ“ karabinų su asmeniniais durtuvais. 1921 m. pėstininkų pulkai ir technikos dalys daugiausia buvo ginkluoti „Mauser 98“ sistemos šautuvais, o artilerija ir kavalerijos daliniai – karabinais „Mauser 88“ ir „Mauser 98 AZ“¹⁴³. Tačiau jau 1922 m. visi pėstininkų daliniai buvo perginkluoti vokiškais „Mauser 98“ šautuvais su durtuvais¹⁴⁴. Nuo 1935 m. „Mauser 98“ sistemos šautuvų durtuvų metalinės makštys buvo nudažytos tamsiai žalia spalva, daugumoje jų buvo išpaustas mažas Gediminaičių stulpų ženkliukas.

Nuo 1924 m. buvo siekiama suvienodinti Lietuvos kariuomenės ginkluotę. 1924 m. iš Italijos buvo įsigyta 47 650 britiškų „Ross-Enfield“ M-14¹⁴⁵ šautuvų ir 47 500 dur-

¹⁴¹ Vaičenonis J., p. 53.

¹⁴² Dim. mjr. Liubinas V., Mūsų ginklai 1919–1920 metais, *Mūsų žinynas*, t. XXXIV, Nr. 7–12 (161–166), p. 763–774.

¹⁴³ Airini V., „Karabinas“, „Mauser 98 AZ“, *Vytauto Didžiojo karo muziejus 2011 metais*. Kaunas, 2012, p. 75–76.

¹⁴⁴ KAM Artilerijos tiekimo skyriaus viršininko 1922 m. sausio 3 d. raportas, *LCVA*, f. 3, ap.1, b. 23, l. 205.

¹⁴⁵ 1923 m. vasario 22–23 d. komisijos pirmininko gen. št. generolo Leono Radaus-Zenkavičiaus raporte nurodyta, kad buvo apžiūrėti 1903 m. modelio angliški šautuvai „Lee Enfield“, pagaminti 1914 m. JAV. Pirmasis tai pastebėjo Vytautas Jokubauskas, tačiau Lietuvos karinėje istoriografijoje teigiama, kad nupirkti šautuvams buvo „Ross-Enfield“. VDKM saugoma gana daug išlikusių durtuvų, skirtų „Ross-Enfield“ M-14 šautuvams, pagamintų JAV.

Neatpažintas Karo mokyklos kariūnas, ginkluotas britiško šautuvo „Ross-Enfield“ M-14 durtuvu. Apie 1927 m. Liudo Šulinsko asmeninio rinkinio nuotrauka

Ats. j. ltn. Mykolas Filipūnas, ginkluotas britiško šautuvo „Ross-Enfield“ M-14 durtuvu. Šiauliai, 1937 m. Vytauto Kučinsko asmeninio rinkinio nuotrauka

Prezidentas Antanas Smetona ir kariuomenės vadas gen. Stasys Raštikis eina pro karių rikiuotę, ginkluotą „Mauser 98“ sistemos šautuvais su durtuvais. Kaunas, 1936 m. VDKM. Inv. Nr. Fa-18633

tuvų¹⁴⁶. Pirmojo pasaulinio karo metu šautuvai „Ross-Enfield“ M-14 su durtuvais buvo gaminami JAV ir siunčiami į D. Britaniją. 1913 m. modelio asmeniniai durtuvai buvo skirti britiškiems šautuvams „Ross-Enfield“. Pirmojo pasaulinio karo metu juos gamino JAV bendrovė „Remington“. 1916 m. sukurta durtuva 1914 m. modelio šautuvui „Ross-Enfield“, kurio konstrukcija buvo išbandyta dar 1913 m., todėl ir pavadintas 1913 m. modeliu¹⁴⁷.

Lietuvos kariuomenės pulkai buvo apginkluoti šautuvų „Ross-Enfield“, bet skirtingo ilgio durtuvais. VDKM ginklų saugykloje yra daug šių įvairiais metais (1915, 1916 ir 1917) pagamintų durtuvų, kurių bendras ilgis yra nuo 533 iki 555 mm, t. y. skiriasi, tačiau geležtės matmenys vienodi: plotis – 23 mm, storis – 7 mm.

Šautuvais „Ross-Enfield“ su durtuvais daugiausia buvo apginkluoti Lietuvos kariuomenės pėstininkų pulkai, o kavalerijos ir artilerijos – vokiškais „Mauser“ karabinais. Britiški „Ross-Enfield“ šautuvai dėl prastos kokybės kariuomenės lūkesčių nepateisino¹⁴⁸. Ant šių šautuvų durtuvų kryžmos ir makščių būdingo žymens – mažųjų Gediminaičių stulpų ženkliuko – nebuvo.

1935 m. Lietuvos kariuomenėje prasidėjo intensyvus modernizavimo procesas. Iš pradžių nuspręsta įsigyti naujos lengvosios ginkluotės. 1935 m. Lietuvos kariuomenė Čekoslovakijoje pirko 15 000 „Mauser vz. 24“ 7,92 mm šautuvų su durtuvais¹⁴⁹ ir ėmė standartizuoti turimą ginkluotę. 1936 m. buvo parduoti visi angliški „Ross-Enfield“ šautuvai ir pradėti pirkti „Mauser

Karo mokyklos kariūnas rikiuotės pratybose su „Ross-Enfield“ (Didžioji Britanija) šautuvu. Aukštoji Panemunė, Kaunas, 1926 m. VDKM.
Inv. Nr. Fa-17812-249

¹⁴⁶ Jokubauskas V., p. 140.

¹⁴⁷ Pokalbis su VDKM kolekcijų saugotoju Vidmantu Airini (2015 m.).

¹⁴⁸ Vaičėnionis J., p. 94.

¹⁴⁹ Jokubauskas V., p. 151.

Neatpažinti Lietuvos kariuomenės kariai, ginkluoti britiškais „Ross-Enfield“ M-14 šautuvais, prie diržų prisisegę 1913 m. modelio asmeninius durtuvus, pagamintus JAV bendrovės „Remington“. Apie 1926 m. Anatolijaus Procenkos asmeninio rinkinio nuotrauka

24“ sistemos šautuvai su durklais iš Belgijos firmos *Fabrique Nationale d'Armes de Guerre*. Lietuvos kariuomenė iš Belgijos firmos iš viso įsigijo 75 000 „Mauser 24“ 7,92 mm šautuvų su durtuvais. Ginklai buvo perkami etapais. 1936 m. buvo nupirkta pirmoji šių šautuvų partija – 10 000 vnt., 1937 m. antroji – 40 000 vnt. – ir trečioji – 25 000 vnt.¹⁵⁰ Iš jų 10 000 šautuvų 1937 m. buvo įsigyta už Ginklų fondui visuomenės paaukotas lėšas.

1937 m. Lietuvos kariuomenė ir Lietuvos šaulių sąjunga turėjo 132 625 šautuvus ir karabinus (iš jų LŠS – 7958)¹⁵¹. Lietuvos kariuomenės pirmieji iš Belgijos ginklų gamybos firmos *Fabrique Nationale d'Armes de Guerre* nupirkti šautuvai „Mauser 24“ buvo paženklinėti jos pavadinimo santrumpa FN ir įrašu „Mod. 24 L“, o šautuvų uokso

¹⁵⁰ Ginklavimo valdybos 1936 m. užsakytų ir gautų ginklų bei amunicijos sąrašas, 1937 m., LCVA, f. 1, ap. 1, b. 447, l. 8.

¹⁵¹ Jokubauskas V., p. 152.

dangtelio viršus – simboliu „24 L“ (skaitmeniu nurodytas 1924 m. modelis, o raide – kad tai – Lietuvos užsakymas). Virš simbolio buvo išpaustas ir Gediminaičių dinastijos herbas – Gediminaičių stulpai. Mažaisiais Gediminaičių stulpais buvo ženklinamos pagrindinės priimtų ir ginklų inspektoriaus patvirtintų ginklų dalys. Visuomenės lėšomis Ginklų fondo nupirkti ginklai buvo žymimi įrašu „Ginklų fondas“, Gediminaičių stulpais, nurodomi metai ir ginklo modelis¹⁵².

„Mauser 24“ šautuvo standartinis durtuvas plieninėje makštyje buvo žymimas mažuoju Gediminaičių stulpų ženkliuku (Lietuvos kariuomenės durtuvų ženklinimo žymeniu). Čekoslovakijoje įsigytų „Mauser vz. 24“ šautuvų durtuvų žymuo buvo išpaustas išorinėje kryžmos pusėje. Iš Belgijos firmos *Fabrique Nationale d'Armes de Guerre* pirktų „Mauser 24“ šautuvų durtuvuose buvo išpausti du Gediminaičių stulpų ženkliukai. Išorinėje kryžmos pusėje ir vidinėje makšties pusėje, apvalaus antgalio šone, buvo išpausti mažieji Gediminaičių stulpai. Tačiau manoma, kad iš pradžių iš Belgijos firmos FN pirktų keleto partijų šautuvų durtuvuose nebuvo mažojo Gediminaičių stulpų žymens.

1940 m. liepos 1 d. Lietuvos kariuomenė turėjo 137 000 „Mauser 24“ sistemos šautuvų ir 133 000 durtuvų, taip pat 10 000 kitų sistemų ir kalibrų šautuvų su durtuvais¹⁵³. Pasienio policija, Jūros apsaugos tarnyba buvo ginkluotos automatiniais ZH-29 7,92 mm kalibro šautuvais¹⁵⁴. 1939 m., internuojant Lenkijos kariuomenės dalinius, buvo perimti 5072 įvairios modifikacijos šautuvai ir karabinai ir 2501 durtuvas¹⁵⁵.

1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjungai okupavus, o vėliau ir aneksavus Lietuvą, buvo likviduota ir jos kariuomenė. Raudonajai armijai atiteko 147 501 durtuvas¹⁵⁶. 1941 m. prasidėjus karui, dalis likviduotos Lietuvos kariuomenės ginklų su durtuvais, kaip karo grobis paimtų iš Raudonosios armijos, atiteko vermachto kariuomenei. Kiek žinoma, dalis durtuvų geležčių buvo sutrumpintos Vokietijos ginklų gamyklose¹⁵⁷. Tai patvirtina ir 1942 m. vermachto kariuomenės trofėjinių ginklų statusas, kuriame nurodyta, kaip turi būti perdaryti trofėjiniai durtuvai. Lietuvos kariuomenės „Mauser 24“ šautuvų durtuvų randama Rusijoje prie Maskvos, kur vyko Vokietijos kariuomenės ir Raudonosios armijos mūšiai. Tirdami Antrojo pasaulinio karo mūšių vietas Rusijos archeologai randa šių „Mauser 24“ sistemos šautuvų durtuvų, kurių dešinėje kryžmos pusėje išpaustas mažasis Gediminaičių stulpų ženklelis¹⁵⁸.

¹⁵² Vaičėnionis V., 139 p.

¹⁵³ Ginklavimo turto būklės žinios, 1940 m. liepos 1d., LCVA, f. 3, ap. 1, b. 256, l. 11.

¹⁵⁴ Policijos departamento aplinkraščių sąvadas, Kaunas, 1937.

¹⁵⁵ Internuotų ginklų apžiūros akto duomenys, 1940 m. balandis, f. 3, ap. 1, b. 433, l. 5–205.

¹⁵⁶ Knezys S., *Lietuvos kariuomenės likvidavimas 1940–1941 metais. Okupacija ir aneksija, pirmoji sovietinė okupacija 1940–1941*, Vilnius, 2006, p. 198.

¹⁵⁷ Lietuvos kariuomenės Belgijoje pagamintų šautuvų „Mauser vz. 24“ durtuvai karo metu buvo perdaromi (trumpinami) Vokietijos karinėse gamyklose. Vienas toks sutrumpintas šio lietuviško šautuvo durtuvas saugomas ats. kpt. Aurimo Martinkėno durtuvų kolekcijoje.

¹⁵⁸ Pokalbis su šaltųjų ginklų ekspertu Žilvinu Pasternoku (2016-08-29).

Neatpažintas Karo mokyklos kariūnas, ginkluotas britiško šautuvo „Ross-Enfield“ M-14 durtuvu. Apie 1927 m. Mindaugo Sereičiko asmeninio rinkinio nuotrauka

Šautuvo „Ross-Enfield“ durtuvas (1913 m., JAV)

Šio 1913 m. modelio durtuvo geležtė yra vienašmenė, ašmenys suformuoti apatinėje dalyje, su plačiu išilginiu grioveliu abiejose pusėse. Išorinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, yra žymuo (simbolis, primenantis rodyklę, ir karūna). Vidinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, išpaustas durtuvo modelio ir kokybės patikros žymuo, firmos gamintojos pavadinimas REMINGTON apskritime ir durtuvo pagaminimo data. Rankenos kryžma tiesi, metalinė, su žiedu penties pusėje durtuvui užmauti ant vamzdžio movos. Viršutinė rankenos dalis sutvirtinta metaline galvute. Galvutės šone įtaisytas durtuvo fiksavimo mygtukas su spyruokliniu mechanizmu ir išilginis metalinis T formos griovelis, kuriuo stumiamas durtuvas užmaunamas ant šautuvo. Rankenos kriaunos medinės, su dviem plačiomis skersomis išpjovomis abiejose pusėse, pritvirtintos dviem varžtais. Medinė durklo makštis, aptraukta juodos spalvos oda, su metaliniais žiočių ir galo apkaustais. Makštis išorinėje pusėje žiotyse ir galo apkauste išpaustos firmos gamintojos raidės RE. Durtuvas prie diržo tvirtinamas su odine įmaute.

Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 553 mm, geležtės ilgis – 431 mm, geležtės plotis – 23,5 mm, geležtės storis – 7 mm.

Ašmeninis durtuvas, skirtas šautuvui „Ross-Enfield“, JAV, 1913 m. modelis, „Remington“ kompanija. 1917 m. VDKM. Inv. Nr. G-2117

Šautuvo „Ross-Enfield“ durtuvas

Šio 1913 m. modelio durtuvo geležtė yra vienašmenė, ašmenys suformuoti apatinėje dalyje, su plačiu išilginiu grioveliu abiejose pusėse. Vidinėje geležtės pusėje, prie kryžmos, – firmos gamintojos pavadinimas REMINGTON apskritime ir durtuvo pagaminimo data. Rankenos kryžma tiesi, metalinė, su žiedu penties pusėje durtuvui užmauti ant vamzdžio movos. Išorinėje kryžmos pusėje išpausti mažieji Gediminaičių stulpai. Vidinėje kryžmos pusėje išpaustos raidės GF (*Ginklų fondas*) ir žodis KOWNO. Manoma, kad nuo 1936 m. Lietuvos kariuomenės durtuvų išorinėje kryžmos pusėje buvo išpaudžiami mažieji Gediminaičių stulpai. Tačiau neišku, kaip durtuvo kryžmos vidinėje pusėje buvo išpaustas žodis KOWNO. Kiek žinoma, Lietuvos kariuomenės šautuvų durtuvų vidinėje kryžmos pusėje žodžio KOWNO nebuvo. Žodis KOWNO buvo išpaustas jau ne Lietuvos kariuomenėje.

Šautuvo „Ross-Enfield“ durtuvas.
Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų
kolekcija

VDKM 1934 m.
modelio kario uniforma
(rekonstrukcija). Jonas
Vaičenonis rankoje laiko
čekišką „Mauser 24“
šautuvą su durtuvu.
Leko Aleksandrovičiaus
nuotrauka

Šautuvo „Mauser vz 24“ durtuvas (Čekoslovakija)

Durtuvo geležtė vienašmenė, ašmenys suformuoti iš viršaus („apversti“). Geležtė su plačiu išilginiu grioveliu abiejose pusėse prie penties. Rankenos kryžma metalinė, prie kryžmos įtaisytas žiedas durtuvui ant vamzdžio movos užmauti. Išorinėje kryžmos pusėje įspausti mažieji Gediminaičių stulpai. Durtuvų rankenų kriaunos medinės, sutvirtintos dviem varžtais. Viršutinė rankenos dalis sutvirtinta metaline galvute. Galvutės šone yra pailgas fiksavimo mygtukas su spyruokliniu mechanizmu ir išilginis metalinis T formos griovelis, kuriuo durtuvas sklandžiai užmaunamas ant karabino. Galvutės gale įkaltas durtuvo numeris (visi durtuvai buvo numeruoti). Makštis metalinė, juodos spalvos, su odine pakabinimo mova ir apvaliu antgaliu.

Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 555 mm, geležtės ilgis – 420 mm, geležtės plotis – 23 mm, geležtės storis – 6,8 mm.

Alvydo Vakausko šaltųjų
ginklų kolekcija

4-ojo pėstininkų
Lietuvos karaliaus
Mindaugo pulko
karių priesaika.
Kariai prisisegę
šautuvo „Mauser
24“ durtuvus.
1937–1940 m.
E. Preikštenio
kolekcijos nuotrauka

4-ojo pėstininkų
Lietuvos karaliaus
Mindaugo pulko
neatpažinti kariai,
ginkluoti belgiškais
šautuvais „Mauser
24“ su durtuvais.
Apie 1938–1940 m.
Aurimo Martinkėno
kolekcijos
nuotrauka

Šautuvo „Mauser 24“ durtuvas (Belgija)

Durtuvo geležtė vienašmenė. Ašmenys suformuoti iš viršaus („apversti“). Geležtė su plačiu išilginiu grioveliu abiejose pusėse prie penties. Išorinėje kryžmos pusėje įspausti mažieji Gediminaičių stulpai. Rankenos kryžma tiesi, metalinė, su žiedu iš penties pusės durtuvui ant vamzdžio movos užmauti. Viršutinė rankenos dalis sutvirtinta metaline galvute. Galvutės šone įtaisytas durtuvo fiksavimo mygtukas su spyruokliniu mechanizmu ir durklo išilginiu metaliniu T formos grioveliu, kuriuo durtuvas sklandžiai užmaunamas ant karabino. Galvutės gale įspaustas durtuvo numeris – 59 769. Rankenos kriaunos medinės. Makštis metalinė, juodos spalvos, su apvaliu antgaliu ir odine įmaute. Makšties apvalaus antgalio išorinėje pusėje įspausti mažieji Gediminaičių stulpai.

Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 535 mm, geležtės ilgis – 401 mm, geležtės plotis – 23 mm, geležtės storis – 6,5 mm.

Antrojo pasaulinio karo metu iš Lietuvos kariuomenės perimtus „Mauser 24“ su durtuvais vermachto kariuomenė naudojo savo reikmėms, tik durtuvus sutrumpino.

Pagrindiniai sutrumpinto durtuvo matmenys: bendras ilgis – 450 mm, geležtės ilgis – 270 mm, geležtės plotis – 23 mm, geležtės storis – 6,5 mm. Durtuvo numeris – 47 276.

Valdo Sakalausko šaltųjų ginklų kolekcija

Ašmeninis durtuvas, skirtas šautuvui „Mauser 24“, Belgija. Naudotas Lietuvos kariuomenėje 1937–1940 m. Vermachto kariuomenės reikmėms sutrumpintas. Ats. kpt. Aurimo Martinkėno durtuvų rinkinys

3-iojo dragūnų
„Geležinio Vilko“
pulko vėliavos
įteikimo iškilmės.
Pulko rikiuotė,
kariai apsiginklavę
„Mauser 24“
sistemos šautuvais
ir SSRS kavalerijos
1927 m. modelio
kardais. Dragūnai,
sėdintys ant
žirgų, rankose
laiko ietis su pulko
vėliavėlėmis,
spėjama, šviesiai
geltonos ir juodos
spalvų. Tauragė,
1937 m. Edvardo
Vasiliausko
asmeninio rinkinio
nuotrauka

Lietuvos
kariuomenės
1-ojo husarų
Didžiojo
Lietuvos
etmono
kunigaikščio
Jonušo
Radvilos
pulko 3-iojo
eskadrono
pratybos
su ietimis.
Kaunas,
1927 m.
LCVA

KAVALERIJOS IETYS

Lietuvos kariuomenės kavalerijos ietys buvo naudojamos ne kaip ginklas, o kaip raitelių mokymo ir lavinimo priemonė. Jos buvo neatsiejamas kavaleristų atributas, pabrėžiantis šios rūšies pajėgų išskirtinumą per iškilmingas rikiuotes, protokolines ceremonijas ir defiliadas. Kavalerijos pulkai, dalyvaujantys kariniuose paraduose, reprezentaciniuose renginiuose ir šventėse, pasirodydavo su ietimis, kurių viršuje buvo pritvirtintos tautinės trispalvės vėliavėlės. Iš ietimis ginkluotų kavaleristų sudaryti specialūs būriai lydėdavo Lietuvos Respublikos prezidentą ir į Lietuvą atvykusius aukšto diplomatinio rango svečius, taip pat dalyvaudavo įvairiose šventėse ir kariniuose paraduose¹⁵⁹. Pažymėtina, kad dažniausiai Lietuvą reprezentuojančiuose renginiuose eskorto funkcijas atlikdavo kavaleristų būriai, suformuoti iš 1-ojo husarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulko, dislokuoto Kaune, karių.

Pirmosios Lietuvos kariuomenės kavaleristų naudotos ietys buvo vokiškos, su keturbriauniu antgaliu ir metalinio vamzdžio kotu. 1570 mm atstumu nuo ieties smaigalio buvo rankena, kurią sudarė trys žiedai ir tarp jų esantis kotą dengiantis tekstilės audinys. Šios ietys buvo 3040 mm ilgio.

Jos buvo naudojamos 1924–1940 m. per karo invalidų atliekamą žuvusiųjų už Lietuvos laisvę pagerbimo ir vėliavų pakėlimo (nuleidimo) ceremoniją Karo muziejaus sodelyje. Šių iečių viršuje buvo tvirtinama Vyčio Kryžiaus vėliavos spalvų keturkampė 400 mm pločio ir 660 mm (ties viduriu iškarpa – 470 mm) ilgio vėliavėlė su proporcinga vienos kraštinės vidine trikampė išpjova.

Pagrindiniai vokiškos ieties matmenys: bendras ilgis – 3040 mm; antgalio ilgis – 216 mm; keturbriaunio antgalio skersmuo – 17 x 17 mm; koto skersmuo – 26 mm; rankenos ilgis – 487,5 mm; rankenos plačiausio žiedo skersmuo – 37 mm; rankenos skersmuo – 29 mm; atstumas tarp vėliavėlės tvirtinimo elementų – 116 mm¹⁶⁰.

XX a. 3-iajame dešimtmetyje Artilerijos dirbtuvėse Kaune Lietuvos kavalerijos pulkams buvo gaminamos medinės kavaleristų ietys su metaliniais keturbriauniais antgaliais¹⁶¹.

¹⁵⁹ Statkus V., *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, 1986, p. 174.

¹⁶⁰ Pokalbis su VDKM kolekcijų saugotoju Vidmantu Airini (2016 m.).

¹⁶¹ Pokalbis su VDKM direktoriaus pavaduotoju Arvydu Pociūnu (2016 m.).

II DALIS

*Atkurtos Lietuvos
kariuomenės paradiniai
kardai, durklai,
koviniai peiliai ir
durtuvai-peiliai
1991–2015 m.*

Žygiuoja Lietuvos kariuomenės Garbės sargybos kuopa. Vilnius, 1996 m.

ATKURTOS LIETUVOS KARIUOMENĖS PARADINIAI KARDAI

1990 m. atkurtoje Lietuvos kariuomenėje dėl visiškai pakitusių karybos būdų ir taktikos pasikeitė ir kardų funkcijos: jie nebebuvo naudojami pagal savo tiesioginę paskirtį fiziškai kovojant su priešu, o dažniausiai atliko reprezentacinę funkciją.

Pirmą kartą XX a. atkurtos Lietuvos kariuomenės istorijoje kardai buvo panaudoti būtent šiuo tikslu 1990 m. lapkričio 23 d. Kaune Nežinomo lietuvių kario palaikų perlaidojimo ceremonijoje. Iškilmingoje rikiuotėje Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje Krašto apsaugos departamento Vilniaus ir Kauno padaliniais buvo įteiktos pirmosios atkurtos Lietuvos kariuomenės kovinės vėliavos su užrašais: „I Vilnius“ ir „I Kaunas“.

Nežinomo lietuvių kario palaikų perlaidojimo ceremonijoje Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje Krašto apsaugos departamento Kauno komendantūros karių rikiuotė. Kaunas, 1990 m. lapkričio 23 d.

Karininko laipsnio suteikimo ceremonija Lietuvos karo akademijos absolventams. Su kardu Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė. Vilnius, Daukanto aikštė, 2013 m.

Prie jų stovėjo vėliavų grupės kariai asistentai, ginkluoti paradiniais kardais. Renginį sudarė Lietuvos karių paradas ir jų priesaika. Tai buvo viešas karinės atributikos, tarp jų ir kardų, demonstravimas. Šie carinės Rusijos kavalerijos 1881 m. modelio dragūnų (kareivių) kardai buvo paimti iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus.

Kiekvienas krašto apsaugos sistemos padalinys turėjo po vieną ar kelis kardus ir kalavijus, skirtus įvairiems kariniams ritualams atlikti (per Lietuvos kariuomenės vado, dalinių vadų pasikeitimo, karininkų išleidimo į atsargą ir kitas ceremonijas, Lietuvos kariuomenės, Vasario 16-osios ir kitų valstybinių švenčių minėjimus).

Šia prasme iš kitų karinių dalinių išsiskiria Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, kurios absolventai kiekvienais metais dalyvauja iškilmingoje pirmojo karininko laipsnio suteikimo ceremonijoje S. Daukanto aikštėje Vilniuje. Jos metu Lietuvos Respublikos Prezidentas iškilmingoje rikiuotėje, kardu paliesdamas leitenanto kairįjį petį, simboliškai „iššventina“ jį į karininkus. Be to, puoselėjama graži tradicija kasmet rinkti geriausią Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos absolventą ir apdovanoti jį suvenyriniu kardu. 2016 m. geriausiu absolventu išrinktas kariūnas Ovidijus Kuzminas Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro taip pat buvo apdovanotas šiuo kardu¹⁶³.

¹⁶³ Pokalbis su Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Redakcinio skyriaus vedėju Arūnu Alonderiu (2016-07-28).

Puoselėjamos prasmingos generolo kardo įteikimo tradicijos. Šis ritualas atliekamas Lietuvos kariuomenės pulkininkams suteikiant brigados generolo laipsnį Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos Baltojoje salėje¹⁶⁴.

Pirmuosius generolų vardinius ginklus – kardus – nukaldino Krašto apsaugos savanorių pajėgų štabo Aprūpinimo tarnybos ginklų meistras vyr. seržantas Vytautas Lavrencas, o įteikė Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus.

1999 m. liepos 7 d. generolo kardas buvo įteiktas buvusiam Lietuvos kariuomenės vadui gen. mjr. Jonui Andriškevičiui, 2001 m. lapkričio 23 d., suteikus brigados generolo laipsnį, – Valdui Tutkui, kuris buvo paskirtas Lietuvos kariuomenės Lauko pajėgų vadu¹⁶⁵, taip pat Lietuvos kariuomenės vado pareigas ėjusiam gen. mjr. Jonui Kronkaičiui, 2004 m. už nuopelnus atkuriant Lietuvos Respublikos krašto apsaugą – brg. gen. Česlovui Jezerskui ir brg. gen. Algiui Vaičeliūnui, 2007 m. – Lauko pajėgų vadui brg. gen. Jonui Vytautui Žukui.

Generolams kardus Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos užsakymu pagal autorinę sutartį gamino Vytautas Lavrencas. Šio Lietuvos kariuomenės ginklų meistro sukurtais kardais iki 2016 m. apdovanoti visi Lietuvos kariuomenės generolai¹⁶⁶.

Pirmieji atkurtos Lietuvos kariuomenės kardai skirti Garbės sargybos kuopai (GSK), reprezentuojančiai visas Lietuvos kariuomenės ginkluotąsias pajėgas, kuri buvo įkurta 1991 m.¹⁶⁷ Jau nuo 1991 m. gruodžio 1 d. šios kuopos funkcijos buvo reprezentacinės –

¹⁶⁴ Pradėdamas brigados generolo laipsnio suteikimo ceremoniją, Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos vadovas skelbia: „Lietuvos Respublikos Prezidentas!“ Visi svečiai atsistoja. Garbės sargybos kuopos kariai atidaro duris, į Baltąją salę įeina Lietuvos Respublikos Prezidentas. Paskui LR Prezidentą į salę įeina GSK karininkas, rankose nešantis kardą. Karininkas atsistoja salės kairėje. LR Prezidentas pasisveikina su ceremonijos svečiais ir paprašo sėstis. LR Prezidentas eina prie tribūnos ir sako sveikinimo kalbą. Po kalbos LR Prezidentas atsistoja salės viduryje. Kanceliarijos vadovas kviečia LR Prezidentą ir krašto apsaugos ministrą pradėti brigados generolo laipsnio suteikimo ceremoniją. Krašto apsaugos ministras ateina ir atsistoja centre, LR Prezidentas – iš kairės. LR Prezidento kanceliarijos vadovas skaito LR Prezidento dekretą dėl brigados generolo laipsnio suteikimo pulkininkui. Asistuojantis GSK karininkas atneša LR Prezidentui ir krašto apsaugos ministrui naujuosius antpečius. LR Prezidentas nuima pulkininko dešinįjį, o krašto apsaugos ministras kairįjį antpetį ir prisega generolo antpečius. Brigados generolas žengia žingsnį į priekį ir atsisuka į LR Prezidentą. GSK karininkas LR Prezidentui iš dešinės atneša kardą (ištrauktą iš makšties). Generolas priklaupia ant dešiniojo kelio. LR Prezidentas paima kardą, nuleidžia jį generolui ant kairiojo peties tardamas: „Lietuvos Respublikos vardu skiriu Jus Lietuvos kariuomenės generolu.“ LR Prezidentas grąžina kardą GSK karininkui. GSK karininkas įkiša kardą į makštį. Generolas atsistoja ir pasako: „Tėvynės labui!“ Krašto apsaugos ministras paima iš GSK karininko ant padėklo esančius senus antpečius ir įteikia brigados generolui, linkėdamas sėkmės. Generolas atsistoja tarp LR Prezidento ir krašto apsaugos ministro. Visi (ir GSK karininkas, laikantis kardą) stovi veidu į salę. LR Prezidento kanceliarijos vadovas skaito dekretą dėl ginklo dovanojimo. Baigus jį skaityti, LR Prezidentas (per dešinį petį) ir GSK karininkas (per kairį) pasisuka vienas į kitą (generolas tuo metu taip pat pasisuka į dešinę ir lieka stovėti šonu į salę). LR Prezidentas paima iš GSK karininko kardą (GSK karininkas grįžta į savo vietą salės kairėje) ir per kairį petį atsisuka veidu į generolą (abu stovi šonu į salę). LR Prezidentas teikia kardą generolui. Generolas perima kardą ir prisitraukęs pabučiuoja jo ašmenis. LR Prezidentas ir krašto apsaugos ministras sveikina naująją brigados generolą.

¹⁶⁵ Pokalbis su buvusiu Lietuvos kariuomenės vadu gen. ltn. Valdu Tutkumi (2016-08-03).

¹⁶⁶ Kardai buvo įteikti gen. mjr. Jonui Andriškevičiui, gen. mjr. Jonui Kronkaičiui, gen. ltn. Valdui Tutkui, brg. gen. Česlovui Jezerskui, gen. ltn. Arvydui Pociui, brg. gen. Algiui Vaičeliūnui, gen. mjr. Edvardui Mažeikiui, gen. mjr. Vitalijui Vaikšnoriui, fl. adm. Kęstučiui Macijauskui, gen. ltn. Jonui Vytautui Žukui, brg. gen. Gintautui Zenkevičiui, brg. gen. Almantui Leikai, brg. gen. Vilmantui Tamošaičiui, brg. gen. Valdemarui Rupšiui.

¹⁶⁷ Katilius A., Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamento Mokomasis junginys 1990–1991 m., Vilnius, 2011.

Baltijos regiono valstybių krašto apsaugos ministrų susitikimas. Jų laukiantys su kardais stovi GSK karininkai (iš kairės į dešinę): pirmas – būrio vadas (neatpažintas), antras – kuopos vadas Skirmantas Stražnickas, trečias – būrio vadas (neatpažintas), ketvirtas – būrio vadas Darius Kondratavičius (šie pirmieji sovietinės kariuomenės paradiniai kardai buvo gauti GSK 1992 m., nuo kardo efeso buvo nutrinta sovietinė simbolika). Trakai, 1995 m.

Ji dalyvaudavo užsienio svečių susitikimuose, kariniuose paraduose ir kituose iškilminguose renginiuose. Kuopų kariai demonstravo Lietuvos kariuomenės karinių pajėgų pavyzdinčiai atrodančias uniformas, lengvuosius šaunamuosius ir šaltuosius ginklus. Lietuvoje pradėjus lankytis užsienio valstybių svečiams, reikėjo GSK aprūpinti elementariausia karine atributika ir aksesuarais. 1992 m. šiai kuopai buvo pasiūta paradinė uniforma ir papuošta akselbanta, kurie simbolizavo Lietuvos kariuomenės rūšis – Sausumos ir Karinės jūrų pajėgas, Karinės oro pajėgas ir Oro erdvės apsaugos tarnybą.

Tuo metu pirmuosius 5 kardus GSK parūpino plk. lt. Valdas Tutkus – tai buvo sovietinės kariuomenės, dislokuotos Vilniuje, Šiaurės miestelyje, paradiniai kardai. Žinoma, pirmiausia nuo šių kardų efeso nugarėlės ir makšties buvo pašalinti Sovietų Sąjungos simboliai¹⁶⁸. Šiuos kardus iki 1997 m. GSK naudojo per reprezentacinius renginius.

1997 m. GSK kariai vilkėjo paradinę aprangą, atitinkančią prieškarinio uniformos pavyzdžius. Vėliau susigriebta, kad GSK Sausumos, Karinių oro ir Karinių jūrų pajėgų būrių karininkai reprezentacinių renginių metu nešioja sovietinės kariuomenės paradinius kardus. 1997 m. Lietuvos kariuomenės vadovybė pasiūlė sukurti naują paradinį kardą Lietuvos kariuomenės GSK. Netrukus buvo pateikta įvairių pasiūlymų dėl šių kardų gamybos.

¹⁶⁸ Pokalbis su buvusiu GSK vadu mjr. Dariumi Kondratavičiumi.

Įdomi pirmųjų kardų gamybos Kauno UAB „Suvenyras“ istorija. Kaip teigė buvęs šios įmonės generalinis direktorius Rimutis Petras Pūras, buvo išnagrinėti visi įmanomi įvairių šalių literatūros šaltiniai ir muziejuose esantys kardai. Pirmąją geležtę nukalė kalvių kalvis kaunietis Frėjus. Ją dekoruojant buvo naudotos tuo metu pažangiausios juvelyrinių dirbinių gamybos technologijos. Pirmasis kardas buvo įteiktas prof. Vytautui Landsbergiui. Vėliau tokiu pat kardu buvo apdovanotas JAV valstybės sekretorius¹⁶⁹.

Kauno UAB „Suvenyras“ vadovai pirmosioms kardų geležtėms pagaminti gavo tuo metu specialaus, bet brangaus švediško plieno. Kadangi jų savikaina buvo gana didelė, kai kuriuos įmonė gamino savo lėšomis. Dėl to netrukus imta ieškoti pigesnio gamybos varianto. Naujų kardų geležtėms gaminti pradėtos naudoti carinės Rusijos kardų geležtės. Pasirodė, kad šie kardai pigesni, o metalas, iš kurio buvo pagamintos rusiškos geležtės,

Lietuvos kariuomenės GSK karininko kardas. 1997 m.

¹⁶⁹ Pokalbis su buvusiu UAB „Suvenyras“ steigėju ir generaliniu direktoriumi Rimučiu Petru Pūru (2016-07-19).

KASP Vytauto apygardos 7-osios rinktinės vėliavos grupės kariai, ginkluoti SKAT paradiniais kardais, Katedros aikštėje. Vilnius, 2001 m.

beveik nenusileidžia geriausiems švediško plieno pavyzdžiams¹⁷⁰. Ketinta šiais kardais apginkluoti Garbės sargybos kuopą, bet tam neatsirado pinigų.

1997 m. ir toliau buvo siekiama Lietuvos kariuomenės karininkams sukurti paradinius kardus. Žinoma, kaip visada, trūko lėšų, būta nesutarimų, kaip jie turėtų atrodyti. Tenka pripažinti, kad nebuvo atkurtas tarpukario Lietuvos kariuomenės karininko paradinis kardas. Tačiau dar įdomiau tai, kad 1997 m., remiantis Vokietijos Demokratinės Respublikos kariuomenės paradinio karininko kardo pavyzdžiu¹⁷¹, GSK pagaminti paradiniai kardai buvo nešiojami iki 2012 m. Šie kardai buvo gaminami Gargžduose, UAB „TRANSSAGA“¹⁷².

1996 m. buvo pagamintas Lietuvos kariuomenės generolo kardas ir Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos ceremonijų kardas. Tačiau pirmajam Lietuvos kariuomenės vadui gen. mjr. Jonui Andriškevičiui generolo kardas buvo įteiktas tik 1999 m. Nuo 2007 m. kiekvienas karininkas, norintis turėti kardą, už asmenines lėšas galėjo jį įsigyti (nusipirkti), išskyrus GSK karininkus, kurie kardus nešioja tik reprezentacinių renginių metu.

Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos (SKAT) ceremonijų kardus 1996 m. nukaldino Krašto apsaugos savanorių pajėgų (KASP) štabo Aprūpinimo tarnybos ginklų meistras vyr. seržantas Vytautas Lavrencas. Pasak jo, jie buvo pagaminti nuodugniai išstudijavus istorinę medžiagą ir Vytauto Didžiojo karo muziejuje išlikusius egzempliorius. Pavyzdžiui, kardo rankena nusižiūrėta nuo tarpukario Lietuvos kariuomenės 1931 m. karininko paradinio kardo, kuris taip ir nebuvo pagamintas, projekto. Idėja pagaminti kardus SKAT rinktinių vėliavų grupės kariams asistentams kilo laikinai šios tarnybos vado pareigas ėjusiam plk. lt. Bronislovui Juozaičiui. Kardų geležtės buvo užsakytos ir nukaldintos vienoje Panevėžio įmonėje. Kardai ir makštys buvo papuoštos Savanorių pajėgų simboliais. Iš viso buvo nukaldinti 23 kardai, iki 1997 m. pabaigos šiais kardais buvo aprūpinta SKAT ir rinktinių štabai¹⁷³. Jie buvo naudojami įvairių KASP ceremonijų ir švenčių metu. Atsisakius senojo ir priėmus naująjį Rikiuotės ir ceremonijų statutą, kardai nebebuvo naudojami KASP renginiuose. 2007 m. pabaigoje buvo nuspręsta visų 10 KASP rinktinių (5 funkcionuojančių ir 5 jau reorganizuotų) kardus perduoti Kauno įgulos karininkų ramovei. 2008 m. sausio 11 d. Kauno karininkų ramovėje įvyko iškilminga Krašto apsaugos savanorių pajėgų rinktinių kardų perdavimo Kauno įgulos karininkų ramovei ceremonija. Dešimt porų kardų papuošė šios ramovės sienas, visi kiti saugomi KASP štabe¹⁷⁴.

Pirmasis atkurtas viduramžių kalavijas buvo įteiktas Motorizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ 5-erių metų sukakties proga jos vadui plk. Česlovui Jezerskui

¹⁷⁰ UAB „Suvenyras“ steigėjo ir generalinio direktoriaus Rimučio Petro Pūro atsiminimai (2013 m.). Kardų gamybos darbus ir istorinių šaltinių tyrimą atliko UAB „Metalo formos“ savininkas Antanas Vaičekauskas.

¹⁷¹ Šis Vokietijos Demokratinės Respublikos kariuomenės paradinis karininko kardas už ilgametę tarnybą 2003 m. buvo įteiktas GSK vadui kpt. Dariui Kondratavičiui.

¹⁷² Pokalbis su buvusiu UAB „TRANSSAGA“ steigėju ir generaliniu direktoriumi Gediminu Miliausku (2016-07-28).

¹⁷³ SKAT ceremonijų kardai buvo gaminami pagal sutartį su SKAT teritorinės gynybos rinktinėmis, vieno kardo kaina – 4316 Lt.

¹⁷⁴ Pokalbis su KASP štabo Aprūpinimo tarnybos ginklų meistru Vytautu Lavrencu (2014-10-17).

GSK karys, vilkintis viduramžių kario aprangą, su ginkluote. Alfredo Pliadžio nuotrauka

atkuriant XIII a. Desiukiškių kalaviją¹⁷⁶. Pėstininko skydas atkurtas remiantis Lietuvos didžiųjų kunigaikščių Kęstučio¹⁷⁷ ir Vytauto antspaudais, kūginis kario šalmas – XII a. kario šalmu, rastu Kaišiadorių r., Rusių kaime¹⁷⁸. Pažymėtina, kad toks pat kario šalmas ir skydas pavaizduoti ir ant XII–XIII a. šachmatų figūrėlės, rastos Krokuvoje XX a. I pusėje (deja, ji per Antrąjį pasaulinį karą dingo).

Nuo 2006 m. Lietuvos kariuomenės GSK kariai valstybinių švenčių, iškilmingų karinių ceremonijų ir diplomatinių priėmimų metu vilki Lietuvos viduramžių kario aprangą ir yra ginkluoti atkurtais šio laikotarpio ginklais. Ši viduramžių kario apranga ir ginkluotė, nors ir ne autentiška, stilistiškai rekonstruota, liudija Lietuvos valstybės ir jos

Kalnų parke Vilniuje 1997 m.

Daugelio valstybių ginkluotųjų pajėgų garbės sargybų kuopų kariai per valstybines šventes, karinius paradus ir kitus reprezentacinius renginius dėvi savo šalių klestėjimo laikų kariuomenės uniformas.

2005 m. Lietuvos kariuomenės vadovybė sumanė sukurti viduramžių kario aprangą, ginkluotę ir šarvus GSK kariams, reprezentuojantiems Lietuvos valstybę ir jos kariuomenę šiomis iškilmingomis progomis. 2006 m. buvo sukurtas šarvų komplektas: kalavijas, kovinis peilis, kovinė ietis, kovinis kirvis, pėstininko skydas, šalmas, dilbių, alkūnių, pečių, kelių, blauzdų apsaugos, šarviniai marškiniai (vadinamieji „žieduočiai“), šarvinių marškinių kapišonas, pošarvis ir t. t. Viduramžių kario ginklus nukaldino Mažeikių rajono meistrai – kalviai tėvas ir sūnus Stankai, šarvinius marškinius pagamino Kauno Viduramžių karo istorijos klubo nariai Karolis Jankauskas ir Juras Visockis. Viduramžių kario drabužius sukūrė drabužių modeliuotoja Jolanta Rimkutė¹⁷⁵.

Senovinė apranga ir ginklai buvo sukurti ir atkurti remiantis iki šių dienų išlikusiais istoriniais šaltiniais. Kalavijas nukaldintas

¹⁷⁵ Pokalbis su mjr. Egidijumi Čiūtu (2016 m.).

¹⁷⁶ Kazakevičius V., *IX–XIII a. baltų kalavijai*, Vilnius, 1996, p. 23–26.

¹⁷⁷ Raulinaitis Z., *Keturi frontai*, Bruklinas: Karys, 1982, p. 137–139.

¹⁷⁸ Volkaitė-Kulikauskienė R., *Ankstyviausių šalmų Lietuvoje klausimu*.

Gen. mjr. Jonas Kronkaitis perduoda naujamam kariuomenės vadui gen. mjr. Valdui Tutkui kariuomenės vado kalaviją. 2004 m. birželio 30 d. Alfredo Pliadžio nuotrauka

kariuomenės istorines šaknis.

2006 m. Desiukiškių tipo kalavijas su užrašu „Aitvaras“ runų rašmenimis ant ašmenų buvo įteiktas SOP vadui plk. Sauliui Gudzevičiui. Šiuo metu kalavijas saugomas Lietuvos kariuomenės SOP štabe. 2009 m. išleidžiamam į atsargą kariuomenės vadui plk. ltn. Valdui Tutkui buvo padovanotas šio tipo kalavijas. Lietuvos kariuomenėje tradiciškai baigiantis kadenciją kariuomenės vadas perduoda kariuomenės kalaviją (Desiukiškių tipo) naujamam kariuomenės vadui.

Karinių jūrų pajėgų karininkai pirmuosius kardus gaudavo baigę užsienio karo mokyklas Švedijoje, Danijoje, Norvegijoje, Vokietijoje, JAV. Kadangi Lietuvos kariuomenės KJP neturėjo patvirtinto modelio kardo, jų karininkams buvo teikiami Švedijos karinių jūrų pajėgų karininko kardai, pagaminti Vokietijoje, firmoje WKC SOLINGEN¹⁷⁹, ir JAV, ir laivyno karininko kardai VANGUARD V-21, pagaminti Ispanijoje, „Toledo“ firmoje¹⁸⁰. 2009 m., remiantis JAV laivyno karininko kardo pavyzdžiu, buvo pagamintas Lietuvos karinių jūrų pajėgų karininko kardas, dekoruotas KJP simbolika. Lietuvos KJP karininko kardai taip pat buvo gaminami Vokietijoje, Solingeno firmoje.

¹⁷⁹ Pokalbis su Karinių jūrų pajėgų štabo N9 skyriaus civilių ir karių bendradarbiavimo vyresniuoju specialistu vyr. srž. Audriumi Vitkausku.

¹⁸⁰ Pokalbis su ats. kpt. ltn. Kęstučiu Lukoševičiumi (2016-03-15).

Lietuvos kariuomenės vado kalavijas

Karines jūrų pajėgas reprezentuojančio būrio karininkas su KJP kardu, papuoštu kutais. Iškilmingų rikiuočių, valstybinių švenčių metu vėliavų grupės kariai asistentai iki 2011 m. buvo ginkluojami KJP karininkų kardais

Karinių jūrų pajėgų karininko paradinis kardas, papuoštas kutais. 2009 m.

Tačiau pirmasis rankų darbo KJP karininko kardas buvo pagamintas UAB „TRANSSAGA“ gamykloje Kretingoje vietinio Žemaitijos meistro, kurio vardo ir pavardės nepavyko sužinoti. Šis kardas buvo įteiktas ir KJP vadui fl. adm. Kęstučiui Macijauskui.

2011 m. rugpjūčio 1 d. KJP vado įsakymu Nr. V-560 buvo patvirtinti KJP karininko kardo nuostatai¹⁸¹ ir jo įteikimo ceremonijos tvarka¹⁸². Nuostatuose pabrėžiama, kad KJP karininko kardas yra karininko pripažinimo, garbės ir pasirengimo kovinėms užduotims ir Tėvynės gynybai simbolis. Tai kartu yra ir KJP karininkų ceremonijų ir vakarinės uniformos dalis, reprezentacinis simbolis, todėl koviniams veiksams nenaudojamas. Teisę nešioti KJP karininko kardą turi karininkas, kuriam jis yra įteiktas KJP vado įsakymu. Kardas negražinamas, kai karininkas išleidžiamas į atsargą ir jam paliekama teisė nešioti uniformą, taip pat karininkui mirus ar žuvus, jeigu mirties ar žūties aplinkybės nėra susijusios su kario vardo pažeminimu. Iškilmingose rikiuotėse, valstybinių švenčių proga organizuojamuose renginiuose vėliavų grupės kariai asistentai iki 2011 m. nešiojo KJP kardus¹⁸³.

2012 m. buvo atkurtas ir pagamintas naujas GSK karininko kardas, skirtas naudoti iškilmingų ceremonijų metu. Kaip teigė mjr. Egidijus Čiutas, GSK karininko kardas buvo atkurtas remiantis XX a. 3-iojo dešimtmečio Lietuvos kariuomenės karininko paradinio kardo pavyzdžiu. Paradiniai karininkų kardai buvo gaminami

GSK vadas mjr. Egidijus Čiutas su karininko paradiniu kardu. Vilnius, Daukanto aikštė, 2012 m.

¹⁸¹ 2011-08-01 KJP vado įsakymas Nr. V-560 „Dėl Karinių jūrų pajėgų karininko kardo nuostatų patvirtinimo“.

¹⁸² Karinių jūrų pajėgų karininko kardą įteikia KJP vadas prieš karių rikiuotę. Įteikimo ceremonijos metu kapelionas pašventina kardą. KJP vadui asistuojantis karys prieina prie stalo, paima nuo jo kardą ir, laikydamas horizontaliai abiem rankomis taip, kad perduoto KJP vadui kardo rankena atsidurtų KJP vado kairėje rankoje, atsisukęs į KJP vadą, perduoda jam kardą. KJP vadas, paėmęs kardą iš asistuojančio kario, atsisuka į karininką ir, laikydamas kardą abiem rankomis prieš save krūtinės lygyje, kaire ranka ištraukia kardą iš makšties 20 cm, apžiūri jį ir įteikia karininkui sakydamas: „Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk!“ Kardą gavęs karininkas linkteli galvą, įstumia kardą į makštį, pasuka kardą rankena į viršų ir, paėmęs jį kaire ranka, nuleidžia prie kairės kojos. Paspaudęs KJP vadui ranką, karininkas atiduoda pagarbą ir atsako: „Tėvynės labui!“ Po to apsisuka ir grįžta į rikiuotę.

¹⁸³ Pokalbis su KJP štabo N9 skyriaus viršininko pavaduotoju civilių ir karių bendradarbiavimui kpt. ltn. Antanu Brenciumi.

Ltn. Lina
Kievišaitė.
2008 m.

Ltn. Laimutis
Vaičys. 2007 m.

Karininko
paradinį kardą
laiko I kurso
kariūnas Artūras
Macickas.
Daukanto aikštė,
Vilnius, 2014 m.

Paradiniai karininko kardai įteikiami Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos (LKA) geriausiems absolventams pirmojo karininko laipsnio suteikimo ceremonijos metu. Kardą įteikia krašto apsaugos ministras.

Plk. Rimantas Gasparavičius išleidžiamas į atsargą Krašto apsaugos ministerijos Baltojoje salėje. Vilnius, 2012 m. spalio 25 d. Alfredo Pliadžio nuotrauka

Vokietijoje, WKC Solingenio firmoje. GSK puoselėjama graži tradicija apdovanoti kardų tarnauti į kitą dalinį išleidžiamą kuopos vadą.

Kardais yra apdovanoti buvę GSK vadai mjr. Liutauras Kavaliūnas, kpt. Skirmantas Stražnickas, mjr. Darius Kondratavičius, plk. lt. Renatas Spėčius, mjr. Alvydas Viskontas, mjr. Egidijus Čiūtas ir kiti.

Lietuvos kariuomenėje tradiciškai į atsargą išleidžiamas aukštesnio rango karininkas turi įeiti pro sukryžiuotus kardus, vadinamuosius Garbės vartus. Ši ceremonija vyksta Krašto apsaugos ministerijos Baltojoje salėje¹⁸⁴, kariniuose daliniuose ir kitose vietose.

¹⁸⁴ Išleidžiamas į atsargą aukšto rango karininkas (pvz., pulkininkas) taria keletą žodžių susirinkusiesiems. Jis kviečiamas žengti pro simbolinius Garbės vartus ir įsiliesti į Lietuvos kariuomenės atsargos karininkų gretas, tapti aktyviu krašto apsaugos sistemos ir Lietuvos kariuomenės rėmėju, tradicijų puoselėtoju ir jauniosios karininkų kartos ugdytoju. Atsargos karininkui palinkima didelės sėkmės ateityje. Garbės sargybos kuopos karininkai, sukryžiuodami kardus, padaro simbolinius Garbės vartus (salės centre). Išleidžiamas į atsargą karininkas eina pro Garbės vartus, atsisuka ir pagerbia galvos linktelėjimu. Ceremonijos dalyviai sveikina naująjį atsargos karininką rankos paspaudimu. Garbės sargybos kuopos kariai nuleidžia kardus ir įkiša juos į makštis. Tuo metu prie atsargos karininko prieina Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos kariuomenės vadovybės atstovai ir taip pat jį sveikina. Galiausiai visi kviečiami nusifotografuoti su naujuoju atsargos karininku.

GSK būrys
Prancūzijos
prezidento
F. Miterano vizito
metu. Su kardu
stovi GSK būrio
vadas
j. ltn. Darius
Katinas. Vilnius,
1992 m.

Izraelio gynybos
ministro
A. Sharono
sutikimas.
Vyksta rikiuotės
apžiūra, ministrai
apeina GSK
rikiuotę. Izraelio
ministrą lydi
Lietuvos
Respublikos
krašto apsaugos
ministras
A. Butkevičius.
Paskui juos eina
GSK būrio vadas
j. ltn. Gediminas
Jonikas su kardu.
Vilnius, 1992 m.
Tado
Dambrausko
nuotrauka

Rikiuotėje stovi GSK karininkai, ginkluoti sovietinės kariuomenės paradiniais kardais. Kariai ginkluoti automatiniais šautuvais AK-74M su 6 x 5 modelio durtuvais-peiliais. 1993 m.

MPB
„Geležinis
Vilkas“
karininkai
5 metų
brigados
įkūrimo proga
brigados vadui
įteikė kalaviją
Kalnų parke,
Vilniuje,
1995 m.

Prancūzijos
gynybos ministro
sutikimas. Vyksta
rikiuotės apžiūra,
ministrai apeina
GSK rikiuotę.
Ministrą lydi
Lietuvos
Respublikos krašto
apsaugos ministras
A. Butkevičius.
Juos lydi GSK
kuopos vadas
vyr. ltn. Liutauras
Kavaliūnas,
ginkluotas kardu.
Vilnius, 1992 m.
Tado Dambrausko
nuotrauka

GSK būrio
vadas ltn. Darius
Kondratavičius
tikrina karius
prieš vizitą. MPB
„Geležinis Vilkas“
štabas Kapsų g. 44,
Vilnius, 1996 m.

Išrikiuotas GSK KJP
būrys, būrio vadas –
vyr. ltn. Mindaugas
Tamošaitis. Vilnius,
1997 m.

Lietuvos
Respublikos
Prezidentas
Valdas Adamkus
pirmojo
karininko
laipsnio
suteikimo
ceremonijoje
LKA. Vilnius,
1998 m.

GSK rikiuotė.
Priekyje su
kardu – kuopos
vadas kpt. Darius
Kondratavičius.
Vilnius, 2000 m.

Didžiosios Britanijos
karalienės Elžbietos II
sutikimas Lietuvos
Respublikos
prezidentūroje. Šalia
karalienės stovi
Lietuvos Respublikos
Prezidentas Valdas
Adamkus. Garbės
sargyboje išrikiuoti
GSK kariai, apdengti
viduramžių kario
aprangą ir apginkluoti
viduramžių kario
ginkluote. Vilnius,
2006 m.

GSK vadas
kpt. Egidijus Čiūtas
(GSK vadovavo nuo
2008 iki 2013 m).
2013 m. liepos 6 d.
Daukanto aikštė,
Vilnius

Parade žygiuoja LK GSK.
Rikiuotės priekyje su
kardu – kuopos vadas
Paulius Jankauskas.
Vilnius, 2014 m.

KJP
paradas
Klaipėdoje.
2012 m.
liepos 4 d.

KJP atkūrimo
dvidešimtųjų metinių
minėjimas LK Karo
laivų flotilėje. Rikiuotės
priekyje stovi
komandoras Giedrius
Premeneckas, už jo – LK
vadas gen. mjr. Arvydas
Pocius ir fl. adm. Kęstutis
Macijauskas, pranešimą
skaito kpt. lt. Antanas
Brencius. Klaipėda,
2012 m. liepos 4 d.

KJP jūreivių rikiuotės priekyje – kpt. ltn. Marius Šneideris

Lietuvos
Respublikos
Prezidentas
Valdas Adamkus,
simboliškai
 pridėdamas prie
peties kardą,
perduoda
kariuomenės vadui
gen. mjr. Jonui
Kronkaičiui
valdžios regalijas –
kariuomenės vado
ženklą, skeptrą
ir kariuomenės
vėliavą. 2001 m.
liepos 1 d.
Alfredo Pliadžio
nuotrauka

Lietuvos
Respublikos Seimo
pirmininkas, einantis
Respublikos
Prezidento pareigas,
Artūras Paulauskas,
simboliškai pridėdamas
prie peties kardą,
perduoda kariuomenės
vadui gen. mjr. Valdui
Tutkui valdžios
regalijas – kariuomenės
vado ženklą, skeptrą ir
kariuomenės vėliavą.
2004 m. birželio 30 d.
Alfredo Pliadžio
nuotrauka

Lietuvos Respublikos Prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas suteikia kontradmirolo laipsnį Karinių jūrų pajėgų vadui Raimondui Baltuškait. 1997 m. Alfredo Pliadžio nuotrauka

Lietuvos
Respublikos
Prezidentė
Dalia
Grybauskaitė,
simboliškai
pridėdama prie
peties kardą,
perduoda
kariuomenės vadui
gen. mjr. Arvydui
Pociui valdžios
regalijas –
kariuomenės vado
ženklą, skeptrą
ir kariuomenės
vėliavą. 2009 m.
liepos 28 d.
Alfredo Pliadžio
nuotrauka

Iš kairės į dešinę stovi
Lietuvos Respublikos
Prezidentas Valdas
Adamkus, Sausumos
pajėgų vadas
brg. gen. Jonas
Vytautas Žukas,
rankoje laikantis
generolo kardą, ir
kariuomenės vadas
gen. mjr. Valdas
Tutkus. Vilnius,
2007 m. Alfredo
Pliadžio nuotrauka

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus suteikia brigados generolo laipsnį Baltijos gynybos koledžo komendantui plk. Algiiui Vaičieliūnui. Šalia iš dešinės – kariuomenės vadas gen. mjr. Valdas Tutkus. 2004 m. lapkričio 23 d. Alfredo Pliadžio nuotrauka

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus suteikia brigados generolo laipsnį Karinių oro pajėgų vadui plk. Edvardui Mažeikiui. Šalia iš dešinės – kariuomenės vadas gen. mjr. Valdas Tutkus. 2004 m. lapkričio 23 d. Alfredo Pliadžio nuotrauka

Lietuvos
Respublikos
Prezidentas Valdas
Adamkus suteikia
brigados generolo
laipsnį plk. Vitalijui
Vaikšnoriui. 2005 m.
lapkričio 23 d.
Džojos Gundos
Barysaitės nuotrauka

Lietuvos Respublikos
Prezidentas Valdas
Adamkus suteikia
brigados generolo
laipsnį plk. Gintautui
Zenkevičiui. 2008 m.
lapkričio 24 d. Alfredo
Pliadžio nuotrauka

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus sveikina brg. gen. Algį Vaičieliūną aukšto karinio laipsnio suteikimo proga. Dešinėje – kariuomenės vadas gen. mjr. Valdas Tutkus. 2004 m. lapkričio 23 d. Alfredo Pliadžio nuotrauka

Lietuvos
Respublikos
Prezidentas Valdas
Adamkus suteikia
flotilės admirolo
laipsnį Karinių jūrų
pajėgų vadui jūrų
kapitonui Kęstučiui
Macijauskui.
Vilnius, 2005 m.
vasario 16 d.
Džojos Gundos
Barysaitės
nuotrauka

Lietuvos kariuomenės
Jungtinio štabo
viršininkas
brg. gen. Vilmantas
Tamošaitis su kardu
Lietuvos Respublikos
prezidentūroje.
2012 m. rugsėjo 17 d.
Alfredo Pliadžio
nuotrauka

Lietuvos
Respublikos
Prezidentė Dalia
Grybauskaitė
suteikia brigados
generolo laipsnį
Lietuvos
kariuomenės
Sausumos pajėgų
vadui
plk. Valdemarui
Rupšui. Šalia
Prezidentės stovi
krašto apsaugos
ministras Juozas
Oleckas. 2016 m.
liepos 15 d.
Roberto Dačkaus
nuotrauka

Lietuvos Respublikos
Prezidentė
Dalia Grybauskaitė
suteikia brigados
generolo laipsnį
Štabo viršininko
pavadootojui
operacijoms
plk. Raimundui
Vaikšnoriui. Šalia
Prezidentės stovi
krašto apsaugos
ministras Raimundas
Karoblis. 2018 m.
vasario 6 d.
Roberto Dačkaus
nuotrauka

Brg. gen.
Almantas Leika
(kairėje) ir
atsargos gen. mjr.
Jonas Kronkaitis.
Vilnius, 2011 m.
Alfredo Pliadžio
nuotrauka

Lietuvos Respublikos
Prezidento įgaliotas
krašto apsaugos
ministras Linas
Linkevičius suteikia
brigados generolo
laipsnį KAM
generaliniam
inspektoriui
plk. Česlovui
Jezerskui. Alfredo
Pliadžio nuotrauka

Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus dovana – vardiniai kardai gen. mjr. J. Kronkaičiui ir brg. gen. V. Tutkui. Vilnius, 2001 m. lapkričio 23 d.

Lietuvos kariuomenės generolo kardas (1996 m.)

Šio paradinio kardo geležtė šiek tiek lenkta, pagaminta iš nerūdijančio plieno, vienašmenė, su išilginiu grioveliu abiejose pusėse, pasibaigiančiu apatiniame trečdalyje ir praplatėjusiu smailiajame gale. Geležtė asimetriškai smailėja pačiame gale. Geležtės išorinėje pusėje išgraviruoti ąžuolo lapai, Gedimino stulpai ir užrašas „Be reikalo nepakelk – be garbės nenuleisk“. Geležtės vidinėje pusėje iškaltas kardo numeris, išilgai geležtės išgraviruoti paausuoti ąžuolo lapai ir Gedimino stulpai.

Rankena (efesas) uždara. Rankenos apsauga – žalvarinis lietas platėjantis lankelis, kuris išorinėje geležtės pusėje pereina į asimetrišką skydelį, papuoštą augaliniais ornamentais. Skydelio centre įlieti Gedimino stulpai. Rankenos nugarėlę dengia lieta žalvarinė ornamentuota plokštelė, galvutėje pereinanti į stilizuotą liūto galvą. Plastikinė rankena, dekoruota septyniais skersiniais grioveliais, aptraukta oda. Per griovelius apvyniota pinta žalvarine viela. Rankenos ir rankenos kryžmos sujungimo vieta uždengta žalvariniu žiedu, puoštu ąžuolo šakelių ornamentu.

Tiesi makštis žalvarinė, paausauta, su dviem ornamentuotais tvirtinimo žiedais ir antgaliu. Makšties dalis tarp žiedų aptraukta juoda oda. Viršutinėje dalyje tarp žiočių ir viršutinio žiedo, išorinėje pusėje, pavaizduotas Lietuvos Respublikos herbas Vytis, apsuptas ąžuolo lapų pusvainikio. Toje pačioje pusėje, apatinėje makšties dalyje (žemiau apatinio žiedo), įlietas išilginis augalinis ornamentas ir jo centre Gedimino stulpai. Makšties vidinėje pusėje, viršutinėje dalyje, yra meistro žymuo – Zodiako Vėžio ženklas, o jo viduryje meistro inicialai – raidės V ir L (virš V raidės yra mažesnė L). Makštis su dviem pakabinimo žiedais baigiasi žalvariniu antgaliu.

Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 980–985 mm, rankenos ilgis – 120 mm, geležtės ilgis – 850 mm, geležtės plotis ties rankenos kryžma – 27 mm, geležtės griovelių ilgis – 540 mm, makšties ilgis – 880 mm, įkišto į makštį kardo ilgis – 1000–1010 mm.

Kutas – aukso spalvos, pintas 15 mm pločio ir 330 mm ilgio dirželis baigiasi tokios pat spalvos kutu. Dirželio kraštai papuošti įpinta juodos ir auksinės spalvų virvute. Tokia pat virvute perrištas ir kutas¹⁸⁵.

Vyr. srž. V. Lavrenco pagaminti kardai teikiami vyresniems karininkams, suteikus Lietuvos kariuomenės generolo laipsnį.

¹⁸⁵ Pokalbis su KASP štabo Aprūpinimo tarnybos ginklų meistru Vytautu Lavrencu (2015-05-23).

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus suteikia aukštesnį gen. ltn. laipsnį Lietuvos kariuomenės vadui Jonui Kronkaičiui. Vilnius, 1999 m. liepos 1 d.

Ginklų meistras srž. Vytautas Lavrencas rankose laiko LK SKAT ceremonijų kardą. Vilnius, 2000 m.

Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos paradinis kardas (1996 m.)

Šio paradinio kardo geležtė šiek tiek lenkta, pagaminta iš nerūdijančio plieno, vienašmenė, su išilginiu grioveliu abiejose pusėse, apatiniame trečdalyje iki smaigalio plėtėjanti ir asimetriškai smailėjanti. Geležtės išorinėje pusėje iškaltas kardo numeris.

Rankena (efesas) uždara. Rankenos apsauga – vienas žalvarinis lietas lankelis, pereinantis į skydelį. Skydelio išorinė pusė papuošta augaliniais ornamentais ir SKAT ženklų – trikampių, kurio kampai baigiasi stilizuotomis tulpėmis. Jame pavaizduoti du sukryžiuoti kalavijai ir vienas mažesnis trikampis, padalytas į tris horizontalias dalis tautinės vėliavos spalvomis, su Gediminaičių stulpais. Skydelio vidinėje pusėje iškaltas meistro žymuo – Zodiako Vėžio ženklas, o jo viduryje meistro inicialai – raidės V ir L (virš V raidės yra mažesnė L). Plastikinė rankena, puošta septyniais skersiniais grioveliais, aptraukta oda, per griovelius apvyniota pinta žalvarine viela. Rankenos ir kryžmos sujungimo vieta uždengta žalvariniu žiedu, dekoruotu ažuolo šakelių ornamentu. Rankenos nugarėlę dengia lieta žalvarinė ornamentuota plokštelė, galvutėje pereinanti į stilizuotą liūto galvą.

Tiesi makštis, pagaminta iš žalvario poliruotos plokštelės, sutvirtinta dviem ornamentuotais žiedais ir antgaliu. Makšties dalis tarp žiedų aptraukta juoda oda. Viršutinėje dalyje tarp žiočių ir viršutinio žiedo išorinėje pusėje įlietas SKAT ženklas, apsuptas ažuolo lapų pusvainikio. Toje pačioje pusėje, apatinėje makšties dalyje (žemiau apatinio žiedo), išgraviruotas išilginis augalinis ornamentas ir jo centre Lietuvos Respublikos herbas Vytis. Makštis su dviem pakabinimo žiedais baigiasi žalvariniu antgaliu.

Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 980–985 mm, rankenos ilgis – 120 mm, geležtės ilgis – 850 mm, geležtės plotis ties rankenos kryžma – 27 mm, geležtės griovelių ilgis – 540 mm, makšties ilgis – 880 mm, įdėto į makštį kardo ilgis – 1000–1010 mm.

Kardas nešiojamas prisegtas prie odinės perpetės, kurios ilgis reguliuojamas sagtele, prie perpetės odinių juostelių galų pritvirtintos standartinės karabino tipo sagtelės (kardui prisegti). Apačioje perpetė su sagtele sujungta dirželiu¹⁸⁶.

¹⁸⁶ Pokalbis su KASP štabo Aprūpinimo tarnybos ginklų meistrų Vytautu Lavrencu (2014-10-17).

GSK kuopos vado kardas

GSK būrio vado kardas

Garbės sargybos kuopos paradinis karininko kardas (1997 m.)

Kardo efesas su Bliucherio tipo rankos apsauga. Ją sudaro kryžma, pereinanti į apsauginį lankelį, su skydeliais. Ant kardo kryžmos skydelio, vidinėje ir išorinėje geležtės pusėse, įkomponuotas Lietuvos Respublikos herbas Vytis (raudoname lauke šarvuotas raitelis, virš galvos laikantis iškeltą kalaviją). Rankena dengta juodos spalvos oda, su grioveliais, apvyniota varinės vielos pyne. Rankena baigiasi ovalo formos dekoratyvine veržle. Visos efeso dalys metalinės. Lenkta geležtė nikeliuota, su išilginiu grioveliu abiejose pusėse. Plieninė makštis nikeliuota, su vienu tvirtinimo žiedais ir antgaliu.

Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 855 mm, geležtės ilgis – 850 mm, geležtės plotis – 25 mm, geležtės storis – 6 mm¹⁸⁷.

GSK paradiniai kardai buvo su plieninėmis nikeliuotomis ir plieninėmis juodai dažytomis makštimis¹⁸⁸.

¹⁸⁷ Kardas aprašytas remiantis 1997 m. GSK paradinio kardo pavyzdžiu, saugomu GSK ginklų saugykloje.

¹⁸⁸ Pokalbis su GSK vadu Pauliumi Jankausku, kuris teigė, kad kardą su plienine nikeliuota makštimi nešioja GSK vadas, o kardus su plieninėmis juodai dažytomis makštimis – GSK būrių vadai (2015 m.).

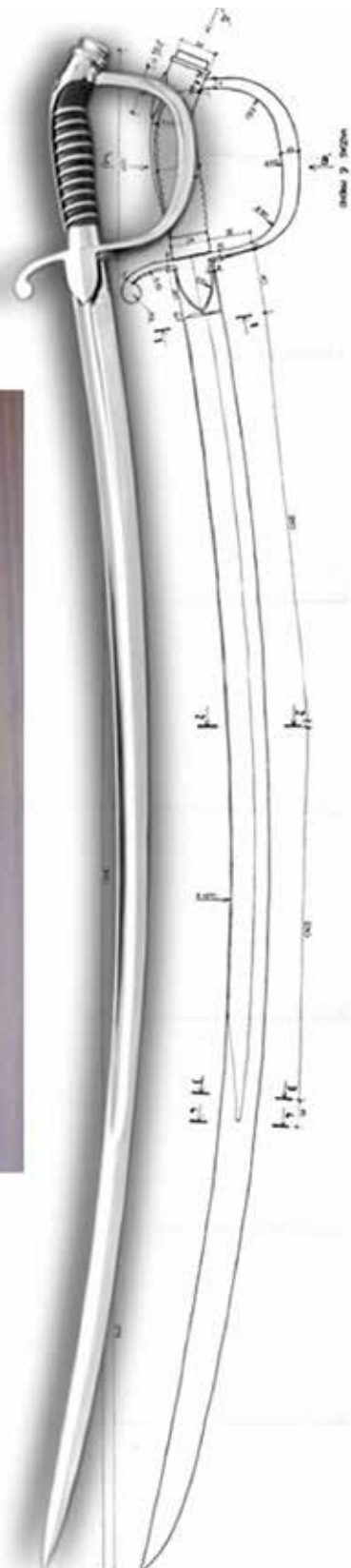
GSK būrio vadai, prie uniformos segintys paradinius karininko kardus. 2012 m.

Garbės sargybos kuopos paradinis karininko kardas (2012 m.)

Kardo rankena uždara. Apsaugą sudaro kryžma, pereinanti į apsauginį lankelį, su skydeliais. Rankena, dengta juodos spalvos oda, su grioveliais ir apvyniota (persiūta) baltos spalvos siūlų pyne. Rankenos nugarėlėje įkomponuotas Vytis ovalo formos rėmelyje. Rankena baigiasi ovalo formos dekoratyvine veržle. Visos efeso metalinės dalys žalvarinės, nikeliuotos. Lenkta geležtė nikeliuota, su išilginiu grioveliu abiejose pusėse. Per trečdą lį geležtės nuo smaigalio pentis plonesnė. Vidinėje geležtės pusėje, po kryžmos skydeliu, įspaustas firmos gamintojos pavadinimas ir ženklas. Plieninė makštis nikeliuota, su dviem tvirtinimo žiedais ir antgaliu¹⁸⁹.

Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 105 mm, geležtės ilgis – 84 mm, geležtės plotis – 24 mm, geležtės storis – 6 mm.

¹⁸⁹ 2012-07-26 patvirtinti Kardo techniniai reikalavimai Nr. 4VL.

Karinių jūrų pajėgų karininko paradinis kardas, papuoštas kutu. 2009 m.

Karinių jūrų pajėgų paradinis karininko kardas (2009 m.)

Kardo geležtė tiesi, pagaminta iš nerūdijančio plieno, dviašmenė. Kardo rankenos apsauga – žalvarinis lietas platėjantis lankelis, išorinėje geležtės pusėje pereinantis į apsauginį skydelį, papuoštą augaliniais ornamentais. Skydelio centre 20 mm ilgio ir 7 mm pločio juostelė su užrašu „KJP“. Kardo rankenos apsauga iš abiejų pusių puošta augaliniais ornamentais. Rankenos antgalio centre pavaizduotas inkaras, apjuostas ąžuolo lapų vainiku. Rankena, dengta baltos spalvos (dramblbio kaulo atspalvio) taškuotu plastikumu, dekoruota dvylika skersinių griovelų. Per griovelius apvyniota pinta žalvarine paausiuota vielute. Efesas auksuotas.

Makštis pagaminta iš bronzos, aptraukta juodos spalvos oda, papuošta trimis dekoratyvinėmis detalėmis, su dviem pakabinimo žiedais ir antgaliu. Visos apkaustų detalės ornamentuotos, pagamintos iš bronzos ir paausiuotos.

Pagrindiniai matmenys: bendras ilgis – 480 mm, geležtės ilgis – 460 mm.

Diržo sagtis apvali, pagaminta iš bronzos ir paausiuota, jos pakraščiu eina jūrinė virvelė, diržo kilpa papuošta augaliniais ornamentais. Sagties centre – KJP simbolis inkaras, apjuostas ąžuolo lapų vainiku. Diržas pagamintas iš natūralios juodos spalvos odos. Jo plotis – 45 mm, ilgis – nuo 950 iki 1050 mm, reguliuojamas. Visos kardo ir diržo paausiuotos detalės padengtos „Gold 6“ atspalvio 0,25 mikrono storio aukso sluoksniu.

Kardasaičiai sudaryti iš dviejų skirtingo ilgio (300 ir 500 mm) juodos spalvos natūralios odos dirželių, tvirtinamų prie diržo. Abu dirželiai reguliuojami, gali būti pailginti nuo 150 iki 250 mm. Kardasaičių metalinės tvirtinimo dalys paausiuotos.

Kutas pagamintas iš aukso atspalvio metalizuotų siūlų¹⁹⁰.

¹⁹⁰ KJP štabo viršininko 2009-11-17 patvirtinta Karininko kardo techninė specifikacija.

Žygiuoja Lietuvos kariuomenės
Garbės sargybos kuopa. Vilnius, 2007 m.

LIETUVOS KARIUOMENĖS GARBĖS SARGYBOS KUOPOS KARININKŲ KARDŲ KARDASAIČIAI IR KUTAI

Garbės sargybos kuopos karių uniformos skirstomos į Sausumos, Karinių oro ir Karinių jūrų pajėgų karininko ir kareivio uniformas. Joms priklauso atitinkami aksesuarai: išeiginiai antpečiai, akselbantai, karininko diržas (GSK karininkams), kardų kardasaičiai ir kutai. Karininkai per reprezentacinius renginius ir iškilmingas ceremonijas nešioja paradinius kardus.

Pirmieji paradiniai karininkų diržai, atkurti remiantis 1931 m. tarpukario karininko juostos pavyzdžiu, skirti nešioti su paradinėmis uniformomis, buvo pagaminti 1993 m. Atkurto diržo sagties puošyba buvo šiek tiek pakeista – atsisakyta Gediminaičių stulpų, padailinta žirgo uodega ir sutrumpinta gūnia po balnu.

Beje, pažymėtina, kad karininkai paradinius diržus, pagamintus 1993 m., nešiojo gana trumpai – iki 1997 m., o GSK karininkai nešioja iki šiol. Deja, iš pradžių, kol nebuvo patvirtintos techninės specifikacijos, remdamiesi jau patvirtintu etalonu, šių aksesuarų gamintojai dažnai prigaminavo skirtingų atspalvių (rudos ir pilkos spalvos) diržų.

GSK karininko diržas – tai geltonos spalvos juosta, kurioje išaustas rudos spalvos tautinis raštas, su apskrita aukso spalvos sagtimi, kurioje pavaizduotas Vytis, apjuostas ažuolo lapų vainiku.

GSK kario diržas – baltos spalvos, 470 mm pločio, natūralios odos, užsegamas prie keturkampės metalinės sagties pritvirtintu metaliniu kabliu ir kilpa, komplektuojamas su dviem šovininėmis ir kovinio durtuvo makštimi.

1998 m. kardams papuošti buvo pagaminti kardasaičiai. Įdomi buvo ir GSK kardasaičių gamybos eiga. Karo muziejuje buvo rastas tarpukario metais pagamintas paradinio kardo kardasaitis. Remiantis juo ir buvo atkurtas tarpukario Lietuvos karininko paradinio kardo kardasaitis. Šiuos darbus organizavo ir atliko Erika Pūraitė. Jai pavyko Kaune, Aleksote, Lakūnų gatvėje, rasti senutę Adelę, kuri jaunystėje rankinėmis staklėmis išaudė šį kardasaitį. Audėjos staklės buvo padarytos iš medinių balanų, audimo tempas – apie 30 cm per 12 val. Ji daug padėjo atkuriant paradinius karininkų antpečius ir kardasaičius¹⁹¹.

¹⁹¹ UAB „Suvenyras“ steigėjo ir generalinio direktoriaus Rimučio Petro Pūro atsiminimai (2013 m.).

Kardasaitis. I laida. Sudarytas iš dviejų skirtingo ilgio juostelių (870 ir 760 mm). 2000 m.

Kardasaitis. II laida. Su aukso spalvos sagtele ir karabino tipo aukso spalvos sagtele kardui prisegti. Kardasaičio 20 mm pločio, 815 ir 555 mm ilgio juostelės, išaustos reljefiniu raštu iš metalizuotų aukso spalvos siūlų, su žalios spalvos juostelėmis. 2013 m.

GSK karininko kardo kutas. 1997 m.

GSK karininko kardo kutas. 2013 m.

Pirmasis kardasaitis buvo pagamintas iš dviejų skirtingo ilgio (870 ir 760 mm) juostelių, su aukso spalvos sagtele ir karabino tipo aukso spalvos sagtele kardui prisegti. Kardasaičio juostelė yra 20 mm pločio, išauta reljefiniu raštu iš metalizuotų aukso spalvos siūlų, su žalios spalvos juostelėmis. Tačiau 1913 m. buvo patvirtintos naujos kardasaičių techninės specifikacijos. Jie liko tokie pat, tik pasikeitė kardasaičio juostelių ilgis (jos sutrumpėjo). Kardasaitis sudarytas iš dviejų skirtingo ilgio (ilgasis – 815 mm, trumpasis – 555 mm) juostelių, su aukso spalvos sagtele ir karabino tipo aukso spalvos sagtele kardui prisegti. 20 mm pločio kardasaičio juostelė, išauta reljefiniu raštu iš metalizuotų aukso spalvos siūlų, puošta trimis žalios spalvos juostelėmis. Vienas juostelės galas prisegamas prie kardo, kitas – prie karininko išieginio diržo. Kardasaitį sudaro dvi dalys – pagrindinė ir prisegama. Tiek ilgojo, tiek trumpojo kardasaičio prisegama dalis yra vienoda, padaryta iš kardasaičio juostelės, kurios viename gale pritvirtinta sagtelė pagrindinei kardasaičio daliai prisegti, kitame – standartinė karabino tipo sagtelė kardasaičiui prie kardo prisegti. Pagrindinė kardasaičio dalis padaryta iš kardasaičio juostelės, kurios viename gale išsiūtos dvi kilpos 12 mm aukščio kojėlės tipo tvirtinimo elementui įstatyti: pirma kilpa išsiūta 15 mm, antra – 125 mm atstumu nuo galo, kitame kardasaičio juostelės gale įstatyta 4–5 mm skersmens akutė. Kardasaičių juostelės iš vidinės pusės sutvirtintos smėlio spalvos odos juostelėmis, prisiūtomis per visą jų ilgį¹⁹².

Pirmieji kardams papuošti skirti kutai buvo pagaminti 1996 m., tačiau jie buvo nekokybiški. Šių kutų virvutės buvo blogai pritvirtintos ir dažnai nutrūkdavo. Kutai buvo pagaminti ne iš aukso spalvos, o iš geltonos spalvos virvučių. 1997 m. buvo sukurtas naujas kardo kutas – šio modelio kutas naudojamas ir šiuo metu. Naujojo kuto išvaizda niekuo nesiskiria nuo jo pirmtakų. Lietuvos kariuomenės generolų paradiniams kardams ir durklams kutus gamino dailininkė Kristina Krulienė.

Kutas – aukso spalvos, pritvirtintas prie juodos spalvos odinio dirželio. Dirželis per visą ilgį nusiūtas trimis lygiagrečiomis Lietuvos valstybės vėliavos spalvų siūlėmis. Kutą sudaro odinis dirželis su metaliniu aukso spalvos dangteliu, dažniausiai pagamintu iš žalvario. Odis 20 mm pločio dirželis ir 700 mm ilgio juodos odos juostelė puošti trimis dekoratyvinėmis siūlėmis per visą ilgį Lietuvos trispalvės spalvų siūlais. Siūlės – 1 mm pločio, išdėstytos simetriškai, vienodų dyginių, 4–5 mm ilgio. Kutas sudarytas iš 80 mm ilgio pusiau perlenktų 1,0–1,2 mm skersmens virvučių, megztų iš aukso spalvos Madeiros tipo siūlų su metaninu, ir prisiūtas prie odinio dirželio. Kuto pritvirtinimo vieta uždengta pusiau sferinės formos aukso spalvos metalo dangteliu, aptrauktu tinkleliu, megztu iš tokių pat virvučių kaip kutai. Dangtelio viršuje yra odinio dirželio pločio išpjova, per kurią perveriami abu dirželio galai ir prisiuvamas kutas¹⁹³.

¹⁹² Logistikos valdybos vado 2013-10-31 patvirtinta Techninė kardasaičių specifikacija TS-117.

¹⁹³ Logistikos valdybos vado 2013-10-31 patvirtinta Techninė specifikacija kutams prie kardo TS-118.

Ginklų meistras srž. Vytautas Lavrencas rankose laiko pirmąjį pagamintą Lietuvos kariuomenės garbės durklą. Vilnius, 2007 m.

LIETUVOS KARIUOMENĖS PARADINIAI DURKLAI

1997 m. Lietuvos kariuomenės vadovybė puoselėjo idėją sukurti ir suvenyrinį durklą, kuris būtų įteikiamas kaip daiktinė dovana už nuopelnus Lietuvos kariuomenei ir valstybei aukšto rango karininkams ir užsienio valstybių piliečiams. Lietuvos kariuomenės vienetų vadai norėjo, kad kiekvienam daliniui būtų sukurtas paradinis durklas. Tačiau šis sumanymas taip ir liko neįgyvendintas. 1997 m. prie naujos Lietuvos kariuomenės karininko išieginės uniformos nešioti durklą nebuvo numatyta. Tiesa, kai kurie Lietuvos kariuomenės daliniai turi pasigaminę savo suvenyrinius durklus, šie ginklai įteikiami kariams dalinio vado įsakymu kaip daiktinė dovana už nuopelnus daliniui. Dažnai durklu apdovanojami į atsargą išleidžiami karininkai.

Skulptorius Antanas Vaicekuskas Lietuvos kariuomenei yra pagaminęs keletą variantų suvenyrinių durklų. Tačiau jo parengti suvenyrinių durklų gamybos Lietuvos kariuomenės Sausumos, Karinių jūrų ir oro pajėgų kariams projektai nebuvo įgyvendinti.

1998 m. pradžioje Kauno Vytauto Didžiojo atskiroido jėgerių bataliono karininkų iniciatyva buvo sukurtas Jėgerio durklas. Tų pačių metų antroje pusėje buvo parengtas Jėgerių durklo nuostatų projektas, bet jis taip ir liko krašto apsaugos ministro nepatvirtintas. 1998 m. nuostatuose rašoma, kad Jėgerio durklas yra asmeninis Jėgerių bataliono karininkų šaltasis ginklas. Jis yra numeruotas ir skiriamas kiekvienam karininkui asmeniškai Vytauto Didžiojo atskiroido jėgerių bataliono vado teikimu. Krašto apsaugos ministro arba kariuomenės vado įsakymu juo apdovanojami Jėgerių bataliono karininkai už nuopelnus kuriant ir stiprinant batalioną. Jėgerio durklu galėjo būti apdovanojami ir kitų kariuomenės dalinių karininkai ir tarnautojai (manytina, civiliai asmenys, ne karininkai) už nuopelnus Jėgerių batalionui. Durklą įteikia Jėgerių bataliono vadas iškilmingoje aplinkoje prieš bataliono rikiuotę. Durklas nešiojamas per iškilmes ir karines ceremonijas, vilkint paradine uniforma, prie diržo kairėje pusėje¹⁹⁴.

Deja, Jėgerio durklas ir jo nuostatai taip ir liko nepatvirtinti. Laikui bėgant, Jėgerio durklas bataliono vado iniciatyva buvo teikiamas kaip daiktinė dovana bataliono karininkams už pasižymėjimą ir nuopelnus batalionui¹⁹⁵.

¹⁹⁴ Kauno Vytauto Didžiojo atskiroido jėgerių bataliono Jėgerių durklo nuostatų projektas (1998 m.).

¹⁹⁵ Pokalbis su buvusiu Vytauto Didžiojo jėgerių bataliono vadu, šiuo metu Lietuvos kariuomenės Karo policijos vadu plk. lt. Gyčiu Kazoku (2016-08-19).

Lietuvos kariuomenės ginklų meistro V. Lavrenco sukurtas suvenyrinio durklo Lietuvos kariuomenei projektas. 2016 m. Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcija

2002 m. Jėgerio karininko durklo projektą ir nuostatus patvirtino Lauko pajėgų vadas. Tačiau dar tais pačiais metais šie nuostatai buvo pakeisti: vietoje teiginio, kad durklas „yra asmeninis šaltasis bataliono karininkų ginklas, kuris turi būti patikimai saugomas ir negali būti perduodamas kitam asmeniui; jis gali būti panaudotas tik savigynos tikslais, realios grėsmės gyvybei atveju“, įrašyta: „Durklas yra suvenyrinis ginklas ir įteikiamas kaip daiktinė dovana. Durklai yra numeruojami ir yra vardiniai. Durklas gaminamas Vytauto Didžiojo jėgerių bataliono lėšomis. Apdovanojus mirusįjį ar žuvusįjį, durklas paliekamas jo šeimai.¹⁹⁶“

Taigi Jėgerio karininko durklu dažniausiai apdovanojami asmenys, nusipelnę Jėgerių batalionui. Durklas visada įteikiamas bataliono vado iškilmingų bataliono karių rikiuotės arba švenčių metu. Iš viso buvo pagamintas ir įteiktas 41 Jėgerio karininko durklas. Šiuo metu šie durklai jau nebeteikiami kaip daiktinė dovana bataliono karininkams¹⁹⁷. Pažymėtina, kad prie pirmosios versijos Jėgerio karininko durklo makšties, išorinėje pusėje, viršuje, buvo pritvirtintas metalinis matinis Jėgerių bataliono ženklas (kuriame pavaizduotas sakalas, medžiotojo ragas, durklas ir žaibas).

2008 m. Vytauto Didžiojo jėgerių batalionui buvo pagamintas naujas Jėgerio garbės durklas. Šį durklą sukūrė ir pagamino KASP štabo Aprūpinimo tarnybos ginklų meistras vyr. seržantas Vytautas Lavrencas. Turimais duomenimis, buvo pagaminti ir įteikti 4 tokie durklai. Vėliau pagal Vytauto Didžiojo jėgerių bataliono parengtą projektą (projekto autorius Šarūnas Vitonis) buvo ištiesinta durklo stilizuota išskleidusio sparnus sakalo pavidalo kryžma. Be to, nuo durklo rankenos išorinės pusės raginės kriaunos nuimtas papuošimas – žaibo apjuostas kalavijas. Ties vidurine makšties dalimi nuimta viena sidabruota kilpa su pakabinimo žiedu dirželiui tvirtinti¹⁹⁸. Iki šios dienos yra įteikti 42 durklai su perdaryta kryžma.

Pažymėtina, kad 2007 m. ginklų meistras vyr. seržantas V. Lavrencas sukūrė durklą Lietuvos kariuomenei (Lietuvos kariuomenės vado garbės durklas). Šis durklas buvo pagamintas remiantis 1930 m. Lietuvos karo aviacijos skraidančiajam personalui sukurto ir patvirtinto durklo su Vyčio kryžiaus simbolika pavyzdžiu¹⁹⁹. Šis durklas turėjo būti teikiamas kaip daiktinė dovana už nuopelnus Lietuvos kariuomenei ir valstybei aukšto rango karininkams ir užsienio valstybių piliečiams. Buvo sukurta apie 12 šių durklų. Beje, šis suvenyrinis durklas Lietuvos kariuomenės vadovybės nebuvo patvirtintas²⁰⁰.

¹⁹⁶ Lauko pajėgų vado 2002 m. įsakymu Nr. – patvirtinti Jėgerių karininko durklo nuostatai.

¹⁹⁷ Pokalbis su Lietuvos kariuomenės Karo policijos vadu plk. lt. Gyčiu Kazoku (2016 m.).

¹⁹⁸ Pokalbis su Lietuvos kariuomenės Karo policijos vadu plk. lt. Gyčiu Kazoku (2015 m.).

¹⁹⁹ 1931 m. sausio 28 d. įsakyme kariuomenei Nr. 6 yra šio durklo piešinys (Nr. 44).

²⁰⁰ Vytauto Lavrencos duomenimis, suvenyriniai durklai buvo įteikti šiems nusipelnusiems asmenims: LR Prezidentui Valdui Adamkui, LR Prezidentui Algirdui Mykolui Brazauskui, LR krašto apsaugos ministrui Gediminui Kirkilui, gen. lt. Arvydui Pociui, gen. lt. Valdui Tutkui, KASP vadui plk. Antanui Plieskiui, Danijos kariuomenės vadui (pavardė nežinoma), D. Britanijos kariuomenės vadui (pavardė nežinoma), Graikijos atstovui (pavardė nežinoma), Italijos atstovui (pavardė nežinoma).

2010 m. birželio 19 d. KASP vado įsakymu Nr. V-338 „Dėl apdovanojimo Krašto apsaugos savanorių pajėgų vado daiktine dovana „Kario savanorio garbės durklas“ nuostatų ir aprašymo tvirtinimo“ patvirtintuose nuostatuose nurodyta, kad šis durklas yra KASP vado lygmens apdovanojimas, skirtas tarnybos ir ne tarnybos metu nusipelnusiems ar pasižymėjusiems asmenims kuriant, plėtojant ir stiprinant KASP pagerbti. Kariams savanoriams teikiamas durklas yra be akutės, o karininkams – su raudona akute²⁰¹.

Kario savanorio garbės durklą sukūrė KASP štabo Aprūpinimo tarnybos ginklų meistras vyr. seržantas V. Lavrencas. Iš viso buvo pagaminti 5 tokie durklai²⁰². Kario savanorio garbės durklo puošybai panaudoti V–VI a. Taurapilio, Utenos r., piliakalnyje ir Linkaičių kapinyne aptiktų archeologinių radinių ornamentų motyvai. Šie radiniai aprašyti B. Tautavičienės parengtame kataloge „III–XVI a. sidabriniai ir sidabru puošti dirbiniai“²⁰³.

2010 m. V. Lavrencas sukūrė KJP suvenyrinį durklą, tačiau jo projektas nebuvo patvirtintas. Buvo pagaminta keletas šių suvenyrinių durklų.

Lietuvos kariuomenės ginklų meistro V. Lavrenco sukurti šaltieji ginklai yra rankų darbo, gražūs, aukštos kokybės ir meninio lygio. 2016 m. ginklų meistras ats. vyr. seržantas V. Lavrencas savo iniciatyva sukūrė suvenyrinį durklą Lietuvos kariuomenei. Tai buvo lyg ir atsisveikinimo su ja dovana – 2016 m. rugsėjo 3 d. KASP štabo Aprūpinimo tarnybos ginklų meistras ats. vyr. seržantas Vytautas Lavrencas mirė. Visų jo sukurtų paradinių kardų ir durklų vidinėje geležtės pusėje, prie efeso, yra meistro žymuo – Zodiako Vėžio ženklas su viduje pavaizduotais jo inicialais – raidėmis V ir L (virš V raidės yra mažesnė L).

²⁰¹ LK KASP vado 2010 m. birželio 19 d. įsakymas Nr. V-338 „Dėl apdovanojimo Krašto apsaugos savanorių pajėgų vado daiktine dovana „Kario savanorio garbės durklas“ nuostatų ir aprašymo tvirtinimo“.

²⁰² Pokalbis su KASP štabo Aprūpinimo tarnybos ginklų meistru Vytautu Lavrencu (2015-11-23).

²⁰³ Tautavičienė B., *III–XVI a. sidabriniai ir sidabru puošti dirbiniai*. Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejus, Vilnius, 1981; Geriamojo rago angos apkalas, Taurapilis, Utenos raj., piliakalnis Nr. 5. AP 540:21; makščių galo apkalas, Taurapilis, Utenos raj., piliakalnis Nr. 5. AP 540:17; Geriamųjų ragų apkaustai iš Linkaičių kapinyno, gr. k. 15. ŠAM 16.

Lietuvos kariuomenės vado garbės durklas (2007 m.)

Durklo geležtė tiesi, dviašmenė, pagaminta iš nerūdijančio plieno. Geležtės ašmenys prasideda 35 mm atstumu nuo rankenos kryžmos. Išorinėje jos pusėje, prie efeso, išgraviruotas kariuomenės vado ženklas – keturių galų kryžius, tarpumentėse sukryžiuoti kalavijai ir spinduliai pakaitomis. Ženklo viduryje – apjuostas ąžuolo lapų apskritimas su Vyčiu centre²⁰⁴. (Šis kariuomenės vado ženklas buvo naudojamas 1997–2010 m.) Vidinėje geležtės pusėje, prie efeso, išpausta durklo serija, numeris ir meistro žymuo (Zodiako Vėžio ženklas, kurio viduryje įkomponuoti meistro inicialai – raidės V ir L (virš V raidės yra mažesnė L)).

Durklo rankena plastikinė, su aštuoniais skersiniais grioveliais, aptraukta oda. Per griovelius apvyniota auksuota vielos pynelė iš šešių gijų. Rankenos galvutė lieta iš žalvario, auksuota, LDK heraldinės karūnos pavidalo. Rankenos žiedas prie kryžmos lietas iš žalvario, auksuotas, dekoruotas ąžuolo lapų ir gilių ornamentu. Rankenos kryžma lieta iš žalvario, masyvi, auksuota, ornamentuota. Kryžmos centre, abiejose pusėse, tarp dviejų ąžuolo lapų įkomponuoti Gedimino stulpai.

Makštis lieta iš žalvario, masyvi. Makšties žiotys, antgalis ir centrinė dalis – auksuoti, su lietais figūriniais papuošimais. Juos skiriančios makšties dalys aptrauktos juoda oda. Odos siūles dengia žalvarinės auksuotos juostelės. Ties žiotimis ir vidurine makšties dalimi – dvi auksuotos žalvarinės kilpos su žiedais pakabinimo dirželiams. Ant durklo rankenos rišama pinta juodos ir auksinės spalvų virvutė, besibaigianti auksinės spalvos spurgu.

Pagrindiniai matmenys: durklo bendras ilgis – 390 mm, rankenos ilgis – 140 mm, geležtės ilgis – 250 mm, geležtės plotis ties rankenos kryžma – 20 mm, geležtės plotis prie rankenos kryžmos – 19–20 mm, geležtės griovelio ilgis – 135 mm, makšties ilgis – 265 mm, įkišto į makštį durklo ilgis – 405 mm²⁰⁵.

²⁰⁴ Vytis simbolizuoja Lietuvos valstybę, sukryžiuoti kalavijai – Lietuvos kariuomenę, ąžuolo lapų vainikas – stiprybę. Riterio kryžius istoriškai simbolizuoja garbę ir rodo aukštas karines pareigas.

²⁰⁵ Pokalbis su durklą sukūrusiu KASP štabo Aprūpinimo tarnybos ginklų meistru Vytautu Lavrencu (2016-02-01).

Lietuvos kariuomenės vado garbės durklas (2007 m.).
Alvydo Vakausko šaltųjų ginklų kolekcija

Jėgerio garbės durklas (2008 m.)

Durklo geležtė tiesi, dviašmenė, pagaminta iš nerūdijančio plieno. Geležtės ašmenys prasideda 45 mm nuo rankenos kryžmos, toliau tolygiai smailėja, šešiabriaunė geležtės dalis išgalsta iš abiejų pusių. Gale geležtė pereina į keturbriaunį smaigalį. Išorinėje geležtės pusėje, prie efeso, iškalta durklo serija, numeris ir meistro žymuo – Zodiako Vėžio ženklas ir jo viduryje meistro inicialai – raidės V ir L (virš V raidės yra mažesnė L raidė), po jais išgraviruotas Lietuvos kariuomenės Jėgerių bataliono ženklas (kuriame pavaizduotas sakalas, medžiotojo ragas, durklas ir žaibas)²⁰⁶.

Lieta durklo rankena sidabruota, iš šonų puošta ąžuolo lapų ir gilių ornamentu, kriaunos pagamintos iš elnio rago. Kriaunų išorinėje pusėje, centre, įkomponuotas metalinis jėgerių ženklas – žaibo apjuostas kalavijas. Lieta, sidabruota rankenos galvutė yra nuosekliai platėjančio kūgio formos ir baigiasi apvalia, platėjančia „kepurėle“, kurios viršuje, centre, įtaisyta gilės pavidalo veržlė. Išorinėje ir vidinėje galvutės pusėje įspausti Gedimino stulpai, tarp jų – po du ąžuolo lapus. Kepurėlės viršus ornamentuotas ąžuolo lapais. Efeso kryžma – lieta, sidabruota, stilizuoto išskleidusio sparnus sakalo pavidalo. Abipus sakalo galvos įkomponuota po du ąžuolo lapus.

Makštis pagaminta iš dviejų šampuotų žalvario plokštelių. Jos žiotys, smaigalys ir centrinė dalis puošta lietais sidabruotais figūriniais apkaustais. Juos skiriančios makšties dalys aptrauktos juoda oda. Odos siūles dengia sidabruotos metalo juostelės. Žiočių apkausto išorinėje dalyje iškalta durklo serija ir numeris (atitinka įrėztus geležtėje). Ties žiotimis ir vidurine makšties dalimi pritvirtintos dvi sidabruotos kilpos su žiedais pakabinimo dirželiams tvirtinti.

Durklas nešiojamas pritvirtintas odiniais 20 mm pločio dirželiais, kurių išorinė pusė puošta sidabrinių juostelių pynėmis. Dirželiai viršuje suverti į lieta figūrinį karabiną. Ant kiekvieno dirželio yra po vieną dekoratyvinę sagtelę. Laisvi dirželių galai baigiasi laikikliais su spyruokliniais užraktais, skirtais durklo makščiai pakabinti. Kiekvieno dirželio abiejuose galuose yra po vieną žiedelį. Visos metalinės pakabinimo sistemos dalys puoštos ąžuolo lapų ir gilių ornamentais, sidabruotos. Prie rankenos rišamas sidabrinės spalvos spurgas.

Pagrindiniai matmenys: bendras durklo ilgis – 400 mm, rankenos ilgis – 140 mm, geležtės ilgis – 260 mm, geležtės plotis ties rankenos kryžma – 25 mm, makšties ilgis – 270 mm, įdėto į makštį durklo ilgis – 405 mm²⁰⁷.

²⁰⁶ Medžiotojo ragas (trimitas) simbolizuoja jėgerių karių ir padalinių valdymo instrumentą, sakalas – kad jėgeriai yra akyli ir greiti ir, kaip šis paukštis, gali pulti priešą iš oro, durklas – kad jie yra tvirti kaip šio ginklo plienas, o žaibas – kad geba žaibiškai reaguoti į priešo veiksmus.

²⁰⁷ Pokalbis su Jėgerio durklą sukūrusiu KASP štabo Aprūpinimo tarnybos ginklų meistru Vytautu Lavrencu (2016-02-01).

Jėgerio garbės durklas. I variantas. 2008 m.

Jėgerio garbės durklas. II variantas. 2008 m.

Jėgerio karininko durklas. I variantas. 2002 m.

Jėgerio karininko durklas (1998 m.)

Šio durklo geležtė tiesi, vienašmenė, pagaminta iš nerūdijančio aukštos kokybės plieno. Jos galas simetriškai smailėja iš abiejų pusių. Išorinėje geležtės pusėje, prie efeso, iškalta durklo numeris. Vidinėje geležtės pusėje yra dvi 5 mm pločio, 1 mm gylio ir 138 mm ilgio išpjovos. Dažnai geležtės vidinėje pusėje būna išgraviruotas durklo savininko vardas, pavardė, įteikimo metai ir įsakymo numeris.

Metalinė durklo rankenos galvutė stilizuotos sakalo galvos formos, 30 mm ilgio. Rankena 83 mm ilgio ir 20 mm storio, pagaminta iš raudonmedžio arba kito panašaus atspalvio medžio, su įstrižomis išpjovomis pirštų vietose. Rankenos kryžma metalinė, apvalaus strypo, kurių abu galai baigiasi sustorėjimais, išlenktais į priešingas puses, formos. Prie kryžmos, išorinėje pusėje, pritaisyta pusapskritimio formos apsauginė atlenkiama plokštelė, primenanti stilizuotą lapą, kurios viduryje išpjautas Jogailaičių (Vyčio) kryžius. Apsauginė atlenkiama plokštelė fiksuojama spyruokle. Visos metalinės dalys poliruotos.

Durklo makštis pagaminta iš metalo ir aptraukta juoda oda. Jos apatinė dalis baigiasi lašo formos metaliniu antgaliu. Prie durklo kuto tvirtinti nenumatyta. Jėgerių durklas nešiojamas makštyje, prisegtoje prie diržo kairėje pusėje.

Pagrindiniai matmenys: bendras durklo ilgis su rankena – 350 mm, geležtės ilgis – 230 mm, rankenos ilgis – 113 mm, geležtės plotis – 25 mm, geležtės storis – 5 mm²⁰⁸.

²⁰⁸ Jėgerio karininko paradinio durklo autorius nežinomas.

Jėgerio karininko durklo makštis
su Jėgerio ženklu. I variantas

Jėgerio karininko durklas. II variantas. 2002 m.

Jėgerio karininko
durklo makštis be
Jėgerio ženkle.
II variantas

Krašto apsaugos savanorių pajėgų savanorio durklas (2010 m.)

Savanorio durklo geležtė tiesi, dviašmenė, pagaminta iš nerūdijančio plieno, ašmenys prasideda 35 mm nuo rankenos kryžmos. Geležtė lygiagrečiais kraštais, smailėjanti apatiniam penktadalyje, su išilginiu grioveliu abiejose pusėse. Išilginis griovelis prasideda nuo išgalastos geležtės dalies. Išorinėje geležtės pusėje, prie efeso, išgraviruotas Savanorių pajėgų ženklas – du sukryžiuoti kalavijai, virš jų – Gediminaičių stulpai, po jais ir šonuose – trys stilizuoti ąžuolo lapai. Vidinėje geležtės pusėje, prie efeso, iškalta durklo serija, numeris ir meistro žymuo – Zodiako Vėžio ženklas ir jo viduryje meistro inicialai – raidės V ir L (virš V raidės yra mažesnė L raidė).

Durklo rankena lieta, sidabruota, jos šonai puošti tradiciniu lietuvišku ornamentu V–VI a. Lietuvoje rastų kalavijų puošybos motyvais. Kriaunos kaulinės, įstatytos į rankeną. Galvutė sidabruota, lieta, puošta aplink einančia ornamentuota juosta. Viršutinę galvutės dalį sudaro trys iškilimai, perskirti grioveliais. Rankenos kryžma lieta iš žalvario, sidabruota, atviro, į geležtės pusę plėtėjančiais galais lankelio formos. Išorinėje kryžmos pusėje yra rombo formos papuošimas su raudona akute centre (durklas skirtas karininkams). Išorinė ir vidinė kryžmos pusės puoštos tradiciniais lietuviškais ornamentais.

Makštis pagaminta iš dviejų šampuotų žalvario plokštelių. Jos žiotys, smagaly ir centrinė dalis puošta lietais sidabruotais figūriniais apkalais. Juos skiriančios makštės dalys aptrauktos juoda oda. Odos siūles dengia sidabruotos metalo juostelės. Ties žiotimis ir vidurine makštės dalimi pritvirtintos dvi sidabruotos kilpos su žiedais pakabinimo dirželiams tvirtinti. Puošybai naudoti lietuviški V–VI a. ornamentų motyvai. Makštės žiočių apkausto išorinėje pusėje įspausti Gedimino stulpai.

Durklas prikabinamas dviem sidabruotomis grandinėlėmis, kurių viena sudaryta iš dviejų, kita – iš trijų figūrinių narelių, su galuose prijungtais spyruokliniais užraktais. Apatiniai užraktai segami prie durklo makštės žiedelių, viršutiniai – prie sidabruotos jungties, į kurią įverta odinė kilpa, maunama ant dirželio. Juodos odos kilpos išorinėje pusėje įspaustas ornamentas.

Pagrindiniai matmenys: bendras durklo ilgis – 375 mm, rankenos ilgis – 125 mm, geležtės ilgis – 255 mm, geležtės plotis ties rankenos kryžma – 20 mm, geležtės griovelio ilgis – 130 mm, makštės ilgis – 260 mm, įdėto į makštį durklo ilgis – 380 mm.

LIETUVOS KARIUOMENĖS KOVINIAI PEILIAI

Atkurtoje Lietuvos kariuomenėje koviniai peiliai ir toliau liko funkcionalūs. Jais buvo ginkluoti Karinio jūrų laivyno, Specialiųjų operacijų pajėgų, Jėgerių bataliono, specialiųjų eskadronų, pvz., „Aitvaro“, povandeninių veiksmų komandų, įvairių karinių misijų kariai, kuriems koviniai peiliai reikalingi ne kaip reprezentacinės uniformos sudedamoji dalis, o tiesioginėms užduotims vykdyti, artimojoje kovoje su priešu.

Lietuvoje pirmuosius kovinius peilius kariams sukūrė ir pagamino Vilniaus „Vilmos“ gamyklos konstruktorių biuras „Garsas“. Už juos 1992 m. spalio 22 d. buvo sumokėta 1 mln. 177 tūkst. LR talonų²⁰⁹. Šie peiliai 1993–1994 m. buvo naudojami SKAT karių einant kovinės tarnybos, sargybos pareigas, taip pat kovinėje savigynoje. Jie buvo paženklinėti SKAT ženklu ir numeruoti. Iš viso buvo pagaminta 500 tokių peilių²¹⁰. 1993 m. vieno durklo kaina buvo 33 Lt 46 ct.

Reikia pripažinti, kad šie peiliai buvo nekokybiški. Per pratybas į taikinį mėtomų peilių geležtės lūždavo, prie geležtės įskildavo plastikinės rankenos. Taigi šie ginklai lūkesčių nepateisino, todėl buvo išimti iš ginkluotės ir atiduoti į sandėlius²¹¹. Nuo 1996 m. koviniai peiliai buvo teikiami pasižymėjusiems tarnyboje ir per pratybas kariams ir savanoriams. 2007 m. gruodžio 27 d. Lietuvos kariuomenės Lauko ir Savanorių pajėgų kariai juo apdovanojo gen. ltn. Valdą Tutkų. Pažymėtina, kad tokius pat durklus turėjo 1993 m. Civilinės saugos departamento (iki 2004 m. pavaldaus Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijai) kariai. Civilinės saugos departamento durklo išorinėje geležtės pusėje, prie rankenos, yra išpaustas civilinės saugos ženklas – lygiašonis trikampis apskritime.

Kovinius peilius naudoja ir Lietuvos kariuomenės Specialiųjų operacijų pajėgų kariai. Beje, pažymėtina, kad jie, vykdydami įvairias karines operacijas ir kovines užduotis, naudoja NATO valstybių kariuomenių specialiųjų pajėgų kovinius peilius. Šiuo metu mūsų Specialiųjų operacijų pajėgų daliniai neturi vieno standartinio modelio kovinio peilio. Savo kovinius peilius turi tik SOP Mokymo ir kovinės paramos centro kariai. Yra pagaminta viena partija SOP MKPC peilių, skirtų išgyvenimo ekstremaliomis sąlygomis

²⁰⁹ 1992-10-22 išankstinis mokėjimas už pagamintus peilių komplektus pagal sutartį Nr. 42-10-05.

²¹⁰ 1993–1994 m., remiantis SKAT prekių gabenimo važtaraščiais, buvo pirkti iš VMĮT KB „Garsas“ 500 peilių-durklų: 1993 m. važtaraščiai Nr. 363210, 100 vnt., Nr. 363235, 100 vnt., Nr. 363258, 100 vnt., 1994 m. važtaraštis Nr. 791224, 200 vnt.

²¹¹ Pokalbis su KASP savanoriu Vytautu Perevičiumi (2015-08-01).

pratyboms. Išskirtinį peilį-durklą yra sukūrusi SOP Ypatingosios paskirties tarnyba (YPT). Juo ypatingomis progomis apdovanojami jos kariai – „žaliukai“. Peilis turi savo asmeninį numerį ir įrašą „žaliukui“. Teko matyti skirtingų SOP eskadronų karių savo iniciatyva pagamintų kovinių peilių. Jų geležtės yra įvairių formų ir dydžių, paženklintos šių pajėgų ar dalinių simboliais, visi peiliai numeruoti. Šiuos kovinius peilius „Aitvaro“ kariai naudojo įvairiose misijose.

Koviniai peiliai yra šios rūšies veiklai – kovai skirti ginklai. SOP kariams juos buvo stengiamasi parinkti tokius, kad būtų patogūs naudoti artimoje kovoje (durti, pjauti). Vis dėl to kariai kovinius peilius naudoja ir buities darbams atlikti (ruošdami maistą, kurdami ugnį, statydami būstą ir t. t.). Su laiku keitėsi peilių forma ir paskirtis. Geriausiai tai matyti panagrinėjus „atrankos“ peilio komplektą. Į komplektą papildomai įtrauktas ugnies skiltuvas, galastuvas ir kordilininė virvė. Naudodami šį peilį atrankos metu, kariai išmoksta išgyventi gamtoje ir likti kovingi, kad galėtų vykdyti skirtas užduotis. Šiuo metu SOP kariai peilius įsigija individualiai²¹².

Pirmieji Lietuvos kariuomenės narų peiliai buvo pagaminti 1992 m. Klaipėdoje, Jūrų sienos ir pakrančių apsaugos tarnyboje. Peilio pavyzdį sukūrė lttn. Valerijus Krisikaitis. Jo geležtę pagamino vietinis meistras. Peilio rankena buvo pagaminta remiantis britiškojo naro peilio pavyzdžiu, bet ne iš plastiko, o iš raudonmedžio. 1992 m. iš Rusijos Federacijos karinio jūrų laivyno per trečius asmenis (slaptai) buvo nupirkti 3 narų peiliai.

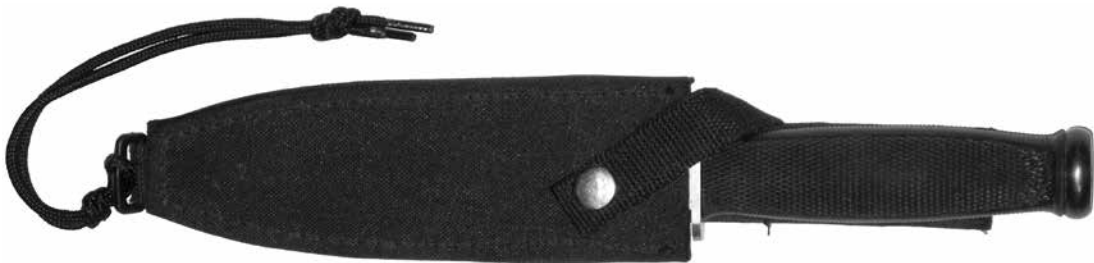
1993 m. Mechanizuotosios pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ Klaipėdos motodesantiniam batalione buvo sukurtas Kovinių narų skyrius. Jį sudarė šeši koviniai nariai. 1998 m. 7-ojo Pamario dragūnų gynybos bataliono koviniams narams buvo nupirkti 12 prancūziškų narų peilių²¹³. 2001 m. LK KJP buvo sukurta Povandeninių veiksmų komanda, jos branduolį sudarė MPB „Žemaitija“ dragūnų batalione tarnavę kariai (koviniai nariai).

Naro peilis naudojamas ir KOP Aviacijos bazės paieškos ir gelbėjimo postuose budint, atliekant gelbėjimo darbus ir per jų treniruotes vandenyje. Šio peilio geležtė tiesi, dviašmenė, pagaminta iš nerūdijančio plieno. Geležtės metalas ir rankena atsparūs korozijai ir sūriam jūros vandeniui. Rankena pagaminta iš plastiko, dėklas su peilio fiksavimo užraktu – iš tvirto plastiko, jis turi du guminius dirželius ginklui tvirtinti prie kojos.

²¹² Šiuo metu aprašyti ir pademonstruoti LK Ypatingosios paskirties tarnybos, Vytauto Didžiojo jėgerių bataliono, Kovinių narų tarnybos ir Karinių oro pajėgų Specialiųjų operacijų grandies naudojamų kovinių peilių nėra galimybių, nes ši informacija slapta.

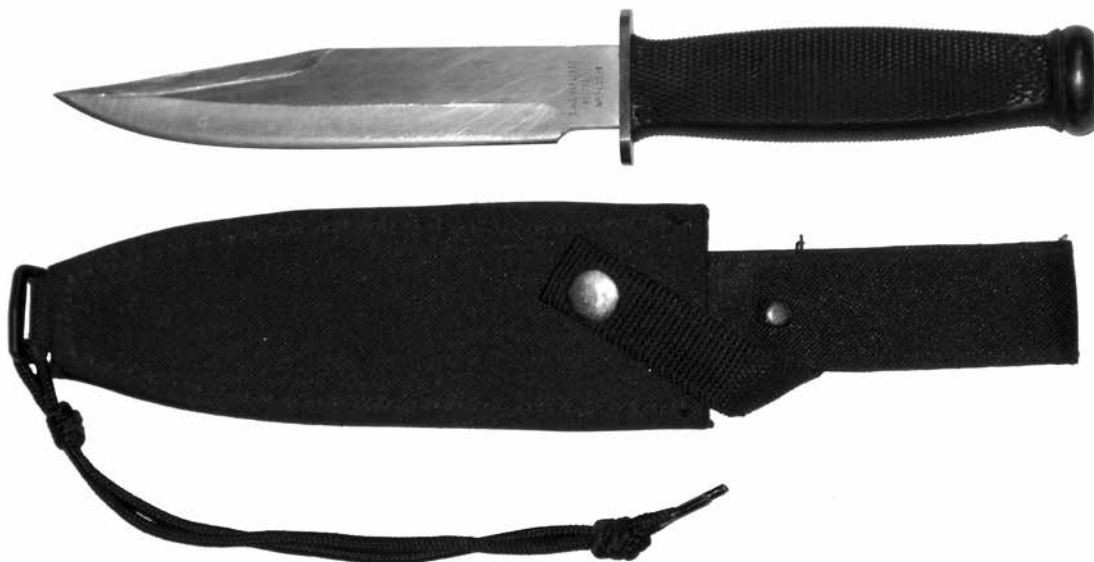
²¹³ Pokalbis su buvusiu LK KJP naru ats. kpt. lttn. Valerijumi Krisikaičiu (2016-08-02).

**Kovinis peilis „C.JuL HERBERTZ“, 1996–1998 m.
teiktas YPS kariams, baigusiems „specialiosios“ taktikos kursą**

Pagrindiniai peilio dėklo matmenys:

1. ilgis – 320 mm;
2. storis – 31 mm.

Pagrindiniai kovinio peilio matmenys: Pagrindiniai kovinio peilio dėklo matmenys:

1. ilgis – 287 mm;
2. ašmenų plotis – 29 mm;
3. ašmenų storis – 4 mm.

1. ilgis – 295 mm;
2. plotis – 60 mm.

**Kovinis peilis „Smith & Wesson SW820“, 1998–2000 m.
teiktas YPT kariams, baigusiems „specialiosios“ taktikos
kursą ir gavusiems antsiuvą „Žaliukas“**

Pagrindiniai peilio dėklo matmenys:

1. ilgis – 260 mm;
2. storis – 32 mm.

Pagrindiniai kovinio peilio matmenys:

1. ilgis – 247 mm;
2. ašmenų plotis – 24 mm;
3. ašmenų storis – 3,5 mm.

Kovinio peilio dėklo matmenys:

1. ilgis – 185 mm;
2. plotis – 60 mm.

**Kovinis peilis „Nieto 440c“, 2000–2001 m. teiktas
YPT kariams, baigusiems „specialiosios“ taktikos kursą
ir gavusiems antsiuvą „Žaliukas“**

Pagrindiniai peilio dėklo matmenys:

1. ilgis – 277 mm;
2. storis – 35 mm.

Pagrindiniai kovinio peilio matmenys:

1. ilgis – 256 mm;
2. ašmenų plotis – 27 mm;
3. ašmenų storis – 4 mm.

Pagrindiniai dėklo matmenys:

1. ilgis – 270 mm;
2. plotis – 50 mm.

Kovinis „atrankos“ peilis „trc knives“, nuo 2015 m. duodamas (naudojamas tik atrankos metu) kariams, atvykusiems į atranką Specialiujų operacijų pajėgose

Pagrindiniai peilio dėklo matmenys:

1. ilgis – 245 mm;
2. storis – 33 mm.

Pagrindiniai kovinio peilio matmenys:

1. ilgis – 233 mm;
2. ašmenų plotis – 30 mm;
3. ašmenų storis – 4 mm.

Pagrindiniai dėklo matmenys:

1. ilgis – 237 mm;
2. plotis – 67 mm.

Kovinis „žaliuko“ peilis, pagamintas firmos *SOG speciality knives*, išduodamas visiems kariams, turintiems antsiuvą „Žaliukas“. Peilis turi eilės numerį ir išgraviruotą antsiuvo „Žaliukas“ gavimo datą.

Pagrindiniai peilio dėklo matmenys:

1. ilgis – 300 mm;
2. storis – 44 mm.

Pagrindiniai kovinio peilio matmenys:

1. ilgis – 276 mm;
2. ašmenų plotis – 32 mm;
3. ašmenų storis – 6 mm.

Kovinio peilio dėklo matmenys:

1. ilgis – 290 mm;
2. plotis – 65 mm.

GSK karių rikiuotė Daukanto aikštėje. Vilnius, 2006 m. Alfredo Pliadžio nuotrauka

LIETUVOS KARIUOMENĖS DURTUVAI-PEILIAI

1991 m. po rugpjūčio pučo iš SSRS Valstybės saugumo komiteto padalinio Lietuvoje ginklų sandėlio Vilniuje buvo paimti pirmieji AK-74M automatiniai šautuvai su 1974 m. modelio 6 x 5 durtuvais-peiliais²¹⁴. 1992–1996 m. Lietuvos kariuomenės daliniai daugiausia buvo ginkluoti rusiškais automatiniais šautuvais AK-47, AK-88²¹⁵, AKMS²¹⁶, AK-74²¹⁷, AKM (su durtuvais) ir AKS-74U (be durtuvų)²¹⁸. Lietuvos kariuomenės ginklų arsenale buvo Vokietijos, Lenkijos, Bulgarijos²¹⁹ ir Čekoslovakijos gamybos automatinių šautuvų. Deja, šie ginklai buvo nupirkti be kovinių durtuvų.

Galima konstatuoti²²⁰, kad nuo 1996 iki 2001 m. Lietuvos kariuomenė buvo ginkluota rusiškais 7,62 mm kalibro automatiniais šautuvais AKMS ir AKM ir naudojo šių ginklų modelių durtuvus-peilius. Tuo metu dažniausiai buvo naudojami 1978 m. automatinio šautuvo AKM naujesnės versijos 6 x 4 modelio durtuvai-peiliai, tinkantys ir automatiniams šautuvams AK-74.

1998–2000 m. JAV kaip karinę paramą Lietuvos kariuomenei etapais perdavė apie 2000 automatinių šautuvų M16A2. Dalis šių ginklų buvo su durtuvais-peiliais M9²²¹. Taip pat buvo perduota ir apie 40 000 pusiau automatinių šautuvų M14. Beje, visi perduoti pusiau automatiniai šautuvai buvo be durtuvų-peilių. 2001 m. Lietuvos kariuomenė kaip karinę pagalbą iš Švedijos Karalystės gavo daug pusiau automatinių šautuvų

²¹⁴ Manoma, kad iš Valstybės saugumo komiteto Vilniuje buvo paimta mažiausiai 261 automatinis šautuvas AK-74M su naujos versijos durtuvais.

²¹⁵ Krašto apsaugos ministro įsakymai, t. I, 1991 m. Nr. 222–355. 1992, Nr. 01–479. Sudarytojas G. Surgailis. Vilnius, 2004, p. 357.

²¹⁶ Krašto apsaugos ministro įsakymai, t. III, 1992 m. Nr. 750–975. Sudarytojas G. Surgailis. Vilnius, 2006, p. 162.

²¹⁷ Krašto apsaugos ministro A. Butkevičiaus 1992-09-08 įsakymas Nr. 629 „Dėl ginklų paskirstymo“, *Krašto apsaugos ministro įsakymai*, t. II, p. 152.

²¹⁸ Krašto apsaugos ministro įsakymai, t. II, 1992 m. Nr. 480–749. Sudarytojas G. Surgailis. Vilnius, 2006, p. 182.

²¹⁹ Bulgarijos gamybos kovinių durtuvų buvo nupirkti nedaug.

²²⁰ 1996–1998 m. Lietuvos kariuomenės dalinių ginkluotė buvo suvienodinta. Jie buvo apginkluoti 7,62 mm kalibro automatiniais šautuvais. Taigi, atsisakyta visų 5,45 mm kalibro ginklų.

²²¹ Lietuvos kariuomenė turėjo apie 300 automatinių šautuvų M16A2 kovinių durtuvų M9. Kadangi šiuo metu šie ginklai yra Lietuvos kariuomenės rezerve, informacija apie ginkluotę yra slapta ir neprieinama. Kiek šiuo metu Lietuvos kariuomenė turi šių ginklų, jie buvo pirkti ar dovanoti, sunku pasakyti. Kadangi Lietuvos kariuomenėje tarnavau nuo 1991 iki 2011 m., kiek pamenu, JAV automatinius šautuvus M16A2 perdavė kaip karinę paramą tik BALTBAT batalionui. Visi kiti automatiniai šautuvai M16A2 buvo pirkti JAV. Kadangi iš Švedijos kaip karinė pagalba buvo gauta daug pusiau automatinių šautuvų AK4, jais 2001 m. ir buvo perginkluota Lietuvos kariuomenė. Taigi, buvo atsisakyta JAV pirkti automatinių šautuvų M16A2.

GSK vėliavų grupės kariai, stovintys su MPB „Geležinis Vilkas“ vėliava, ginkluoti AK-74M automatiniais šautuvais su 1974 m. modelio 6 x 5 durtuvais-peiliais. Vilnius, 1993 m.

Žygiuoja Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomojo pulko kariai, ginkluoti automatiniais šautuvais AKM su durtuvais-peiliais. Rukla, 1999 m.

Kariuomenės
vadas
gen. mjr. Jonas
Andriškevičius.
Rukla, 1999 m.
gegužės 22 d.

GSK kariai
prie Krašto
apsaugos
ministerijos.
Vilnius,
2013 m.
Alfredo
Pliadžio
nuotrauka

AK 4MT, tačiau ir šie ginklai buvo be AK 4MT durtuvų-peilių. Lietuvos kariuomenės vadovybė siekė ginkluotę suvienodinti pagal NATO standartus. 2002 m. Lietuvos kariuomenės daliniai buvo perginkluoti švediškais pusiau automatiniais šautuvais AK 4MT, kurių šovinių kalibras (7,62 x 39 mm) atitiko NATO standartus. 2001 m. JAV gamybos pusiau automatiniais šautuvais M14 buvo perginkluota MPB „Geležinis Vilkas“ GSK. Kadangi Lietuvos kariuomenė iš JAV gavo tik pusiau automatinį šautuvą be durtuvų-peilių, 2001 m., remiantis automatinio šautuvo M14 kovinio durtuvo-peilio pavyzdžiu, GSK buvo pagaminta 140 durtuvų-peilių, skirtų naudoti iškilmingų ceremonijų ir rikiuočių metu kartu su pusiau automatiniais šautuvais M14. Šie durtuvai-peiliai buvo gaminami UAB „Transsaga“ gamykloje Kretingoje.

Labai įdomi šio kovinio durtuvo-peilio išbandymo istorija. MPB „Geležinis Vilkas“ vadovybė siekė išsiaiškinti, ar naujasis durtuvus-peilis savo savybėmis nenusileidžia M14 šautuvo durtuvui-peiliui. Tačiau pagrindinis tikslas buvo patikrinti ginklo galimybes, naudojant jį MPB „Geležinis Vilkas“ GSK per karines ceremonijas. Tam buvo sudaryta M14 šautuvo kovinio durtuvo bandymų programa. Paimti penki pusiau automatiniai šautuvai M14 ir kiekvienam jų skirta po 100 imitacinių šovinių. Bandymai vyko MPB „Geležinis Vilkas“ štabo rikiuotės aikštėje penkias dienas bet kokiomis oro sąlygomis. Prieš tai durtuvai-peiliai buvo sausai nuvalomi, o baigus bandymus – sutepami ginklų tepalu. Bandomą durtuvą karys turėjo užmauti ir numauti nuo šautuvo M14 1000 kartų per 1 dieną (iš viso 5000 kartų), iššauti 20 šūvių iš ginklo su peiliu-durklu (iš viso 100 šūvių). Šaudant buvo tikrinamas ir durtuvo-peilio fiksavimo mechanizmas – ar gerai užsifiksuoja, taip pat stebima, ar parako dujos neskatina asmenų korozijos, ar per 8 val. jie nepradedą rūdyti (dėl lietaus ar sniego poveikio)²²².

Dabar LK GSK kariai per iškilmingas ceremonijas naudoja pusiau automatinis šautuvus M14 ir šiuos Lietuvoje pagamintus durtuvus-peilius. GSK gyvuoja graži tradicija apdovanoti koviniu durtuvu GSK būrio vado pareigas ėjusį karininką, perkeliama tarnauti į kitą dalinį. Šiuo koviniu durtuvu apdovanotas ir tarpukario artilerijos generolo Antano Žilio anūkas, vienas pirmųjų GSK būrių vadų lttn. Gediminas Jonikas²²³, buvęs būrių vadai ats. lttn. Tadas Drungolcas, mjr. Darius Katinas, mjr. Mindaugas Tamošaitis, mjr. Artūras Purlys, mjr. Irmantas Brazulis, kpt. Linas Žeimys ir kiti.

Šiuo metu Lietuvos kariuomenė apginkluota *Heckler & Koch* bendrovės įvairių modifikacijų automatiniais šautuvais G36, kurie neturi kovinių durtuvų-peilių, taip pat naudojami ir pusiau automatiniai šautuvai AK 4MT, tačiau ir jie yra be durtuvų-peilių.

²²² Lietuvos kariuomenės vado gen. mjr. J. Kronkaičio 2001-03-02 įsakymas Nr. 117 „Dėl priėmimo komisijos sudarymo, durtuvų išbandymo ir užpajamavimo“, *MRD archyvas*, f. 56. ap. 1, b. 197, l. 20–21.

²²³ Mjr. Gediminas Jonikas Lietuvos kariuomenėje tarnauja nuo 1991-02-02. 1993–1998 m. tarnavo Prancūzijos svetimšalių legione ir už tarnybą jame ne kartą buvo apdovanotas.

Pusiau automatinio šautuvo M14 durtuvas-peilis
(jį per iškilmingas ceremonijas naudoja LK GSK kariai)

KOVINIS PEILIS IR DURTUVAS-PEILIS

Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos kovinis peilis (1993 m.)

Kovinio peilio geležtė tiesi, vienašmenė, pagaminta iš nerūdijančio plieno, ašmenys prasideda 45 mm atstumu nuo rankenos kryžmos. Geležtės galas smailėjantis ir išgalastas iš abiejų pusių. Geležtės penties centrinėje dalyje yra 21 dantukas, primenantis pjūklą. Išorinėje geležtės pusėje, prie efeso, išgraviruotas durklo numeris, serija ir Savanorių pajėgų ženklas – du sukryžiuoti kalavijai, virš jų – Gediminaičių stulpai, po jais ir šonuose – trys stilizuoti ąžuolo lapai. Po ženklu išilgai geležtės išgraviruojamas turėtojo vardas ir pavardė (kam įteiktas), vidinėje geležtės pusėje, prie efeso, užrašas: „SKAT vadas. Už tarnybą Lietuvai.“ Durklo rankena lieta iš plastiko, juodos spalvos, su trimis žiedais pirštų vietose. Rankenos žiedo plotis – 4 mm, atstumas tarp žiedų – 12 mm.

Makštis pagaminta iš aliuminio ir nudažyta juoda spalva, su išilginiu grioveliu abiejose pusėse. Durklo pakabinimo sistema – juodos spalvos odinis dėklas, maunamas ant diržo, ir du odiniai dirželiai durklui tvirtinti. Viršutinis dirželis segamas prie rankenos kryžmos, apatinis – prie makšties žiočių (išorinėje pusėje 15 mm nuo makšties žiočių yra tvirtinimo elementas, prie kurio segamas dirželis).

Pagrindiniai matmenys: durklo ilgis – 295 mm, rankenos ilgis – 120 mm, geležtės ilgis – 175 mm, geležtės plotis ties rankenos kryžma – 25 mm, geležtės storis – 3 mm, makšties ilgis – 190 mm, įdėto į makštį durklo ilgis – 310 mm²²⁴.

²²⁴ Kovinis peilis, išmatuotas ir aprašytas remiantis Lietuvos kariuomenės KASP psk. Vytauto Perevičiaus durklo pavyzdžiu.

LITPOLBAT Lietuvos karių kuopa,
ginkluota automatiniais šautuvais
AKM su durtuvais-peiliais (6 x 4). 2002 m.

Automatinio šautuvo AKM durtuvas-peilis (6 x 4)

Šio durtuvo-peilio geležtė vienašmenė, tik jos galas dviašmenis, išlenktas. Geležtės pentyje yra dantukai, primenantys pjūklą (naudojamas kaip pjūklas metaliniams strypams pjauti). Apatinėje geležtės dalyje, centre, prie smaigalio yra ovali anga.

Rankena susideda iš dviejų plastikinių dalių ir pritvirtinta prie geležtės galo. Rankenos kryžma metalinė, prie kryžmos yra žiedas durtuvui ant vamzdžio movos užmauti. Kitoje kryžmos pusėje įtaisytas mažas kablys dirželiui prisegti. Viršutinė rankenos dalis sutvirtinta metaline galvute, kurioje yra skylutė rankos dirželiui tvirtinti ir žemiau durklo-peilio fiksavimo mygtukas su spyruokliniu mechanizmu. Galvutės antgalyje įleistas išilginis metalinis T formos griovelis, kuriuo durtuvas-peilis užmaunamas ant automatinio šautuvo žemiau dujų kameros esančio vamzdžio grūstuvo tvirtinimo mechanizmo.

Makštis pagaminta iš metalo ir padengta tamsiai rudos spalvos plastmase iki apatinės metalinės makšties dalies su figūrine išpjova ir ovalia metaline ašimi. Užmovus durtuvo-peilio geležtę su ovalia anga ant makšties apatinėje dalyje esančios metalinės ovalios ašies, padaromos žirkklės vielai kirpti. Viela nukerpama figūrine išpjova, sukančią geležtę apie ovalią metalinę ašį.

Pagrindiniai matmenys: durtuvo-peilio (6 x 4) ilgis – 270 mm, rankenos ilgis – 120 mm, geležtės ilgis – 150 mm, geležtės plotis ties rankenos kryžma – 30 mm, geležtės storis – 3,5 mm, žiedo durtuvui užmauti vidinis skersmuo – 17,7 mm.

Automatinio šautuvo AKM durtuvas-peilis (6 x 4) nuo 1991 iki 1999 m. Lietuvos kariuomenėje buvo nešojamas prie juosmens diržo, makštyje, 2000 m. patvirtinus naują kario ekipuotę (atakos) – dėkle, karabino tipo sagtele prisegtas prie amunicijos diržo kairėje pusėje. Tačiau dažnai kariai durtuvus nešiojo dėkluose, pritvirtintuose prie amunicijos diržo (perpetės).

Pažymėtina, kad 2002 m. Specialiųjų operacijų pajėgų eskadronų „Aitvaras“ ir „Erelis 02“ kariai į misijas

išvyko aprengti naujomis slepiamųjų spalvų dykumų lauko uniformomis ir apginkluoti automatiniais šautuvais AKM. Šių ginklų durtuvams-peiliams buvo pagaminti nauji dėklai (apie 140), pritaikyti nešioti prie naujų dykumų lauko uniformų.

MPB „Geležinis Vilkas“ žvalgai, ginkluoti automatiniais šautuvais AKM, taktikos pratybose Pabradėje. 1994 m.

1991–2002 m. buvo naudojami automatinio šautuvo 6 x 4 modelio durtuvai-peiliai, kuriems
2000–2002 m. Lietuvoje buvo pagaminti dėklai

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Archyviniai šaltiniai

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos biblioteka.

Lietuvos centrinis valstybės archyvas, 1, 3, 384, 394, 524, 526, 832, 929, 1373 fondai.

Lietuvos kariuomenės Materialinių resursų departamento archyvas.

Krašto apsaugos archyvas prie KAM, 1 fondas.

Vytauto Didžiojo karo muziejus.

Spausdinti šaltiniai

Karinės uniformos dėvėjimo taisyklės. Vilnius, 1992.

Karinės uniformos dėvėjimo taisyklės ir karių aprūpinimo apranga ir amunicija normos. Vilnius, 1997.

Kario aprangos ir ekipuotės dėvėjimo nuostatai. Vilnius, 2001.

Karių aprūpinimo apranga ir ekipuote normos bei sąlygos. Vilnius, 2001.

Svarbiausių krašto apsaugos įstatymų rinkinys. Vilnius, 2000.

KAM įsakymai.

Literatūra

Ališauskas A. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1919–1920, I tomas. Čikaga, 1972.

Bilnik T., Gaponik T. Kawaleryjskie szaski radziesckie w Wojsku Polskim. Katowice, 2015.

Jankauskas A. Kario kelias: generolas Kazimieras Ladiga Nepriklausomybės kovose. Vilnius, 2004.

Jakubčionis A., Knezys S., Streikus A. Pirmoji sovietinė okupacija ir aneksija (1940–1941), I tomas. Vilnius, 2006.

Jojų tarnyba, divizijos eskadronas ir mišri žvalgomoji rinktinė. Kaunas, 1928.

Jokubauskas V. „Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas. Tarpukario Lietuvos atvejis. Klaipėda, 2014.

Krašto apsaugos ministro įsakymai, I tomas, 1991 m. Nr. 222–355; 1992 m., Nr. 01–479. Sudarytojas G. Surgailis. V., 2004, 512 p.

Krašto apsaugos ministro įsakymai, II tomas, 1992 m. Nr. 480–749. Sudarytojas G. Surgailis. V., 2006, 374 p.

Krašto apsaugos ministro įsakymai, III tomas, 1992 m. Nr. 750–975. Sudarytojas G. Surgailis. V., 2006, 286 p.

Katilius A. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamento Mokomasis junginys 1990–1991 m. Vilnius, 2011.

Katilius A., Tininis V. Lietuvos kariuomenės karių uniformos, ženklai ir vėliavos 1990–2010 m. Vilnius, 2014.

Кулинский А. Н. Русское холодное оружие XVIII–XX вв., том I. Санкт-Петербург, 2001.

Кулинский А. Н. Русское холодное оружие XVIII–XX вв., том II. Санкт-Петербург, 2001.

Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920. Vilnius, 1998.

Lesčius V. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920 m. Vilnius, 2004.

Lietuvos kariuomenės Nepriklausomybės kovų (1918–1920) eksponatai VDKM rinkiniuose. Kaunas, 2008.

Lietuvos policija įstatymų ir tvarkos tarnyboje. Čikaga, 1974.

Mitkiewicz L. Kauno atsiminimai 1938–1939. Vilnius, 2001.

Rukša A. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės, I tomas. Cleveland, 1981.

Rukša A. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės, II tomas. Cleveland, 1982.

Policijos departamento aplinkraščių sąvadas. Kaunas, 1937.

Statkus V. Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m., Chicago, 1986.

Surgailis G. Lietuvos karinis laivynas 1935–1940. Vilnius, 2003.

Šulinskas L. Pakelti užmaršties garbės ženklai. Kaunas, 2015.

Vaičėnonis J. Lietuvos karių uniformos ir lengvieji ginklai XX amžiuje. Vilnius, 2004.

Raitininkų mokymas. Kaunas, 1933.

Kavalerijos statutas. I dalis „Vieno mokymas“. Kaunas, 1925.

Kavalerijos statutas. II dalis „Kautynės“. Kaunas, 1938.

Straipsniai

Airini V. Karabinas „Mauser 98AZ“ // Vytauto Didžiojo karo muziejus 2011 metais. Kaunas, 2012.

Jakštys G. Lietuvos karo mokyklos tradicijos (1919–1940) // Karo archyvas, t. XXX, 2015.

Kraunaitis I. Kavalerija nepriklausomybės 10 metų sukaktuvių šviesoje // Kardas, 1928 m. vasaris, Nr. 4–5 (100–101).

Lesčius V. Lietuvos kariuomenės ginklavimosi aspektai (1919–1937) // Karo archyvas, 29 tomas. Vilnius, 2014.

Lesčius V. Lietuvos kariuomenės ginklavimosi aspektai (1919–1937) // Karo archyvas, 30 tomas. Vilnius, 2015.

Jokubauskas V. Lietuvos kariuomenės kavalerija tarpukariu: reguliarieji pulkai, šauliai dragūnai ir teritorinių dragūnų tarnyba // Karo archyvas, 30 tomas. Vilnius, 2015.

Liubinas V. Mūsų ginklai 1919–1920 metais // Mūsų žinynas, XXXIV tomas, Nr. 7–12.

Biržys P., Karo mokyklos išleistuvės // Lietuva, Nr. 244 (1361).

Morkūnas A., Šinkūnaitė M. Siekis prikelti tarpukario Lietuvos Karo mokyklos kardų įteikimo tradicijas // Kariūnas, Nr. 3 (122), 2014.

Mūsų kavalerijos organizavimas ir jos veikimas pirmame nepriklausomybės dešimtmetyje // Mūsų žinynas, XV tomas, Nr. 349–378, 1928.

Vaičenonis J. Lietuvos karių uniformų antsiuvai 1918–2008 m. // Karo archyvas, 24 tomas. Vilnius, 2009.

Karys, Nr. 43 (491), 1928 m. spalio 18–24 d.

SERIJOS „LIETUVOS KARIUOMENĖS ISTORIJA“ LEIDINIAI

1. Krašto apsaugos departamento generalinio direktoriaus įsakymai. 1990–1991. Sudarytojas Gintautas Surgailis. V., 2003, 222 p.
2. Surgailis Gintautas. Lietuvos karinis laivynas. 1935–1940. V., 2003, 208 p.
3. Kazakevičius Vytautas. Geležies amžiaus strėlės Lietuvoje (II–XII–XIII amžius). V., 2004, 136 p.
4. Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose. 1918–1920. V., 2004, 498 p.
5. Aničas Jonas. Karininkas Antanas Juozapavičius. 1894 02 13 – 1919 02 13. V., 2004, 124 p.
6. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 1. 1991 Nr. 222-355. 1992 Nr. 01-479. Sudarytojas Gintautas Surgailis. V., 2004, 512 p.
7. Juodagalvis Jonas. Švenčionių krašto savanoriai. 1918–1920 m. V., 2005, 236 p.
8. Surgailis Gintautas. Rusijos kariuomenės išvedimas. 1990–1993. V., 2005, 345 p.
9. Rusijos kariuomenės išvedimas dokumentuose. Sudarytojai Algis Balaišis ir Gintautas Surgailis. V., 2005, 472 p.
10. Raubickas Eugenijus. Ženklas ant munduro. V., 2005, 294 p.
11. Gečas Steponas. Steponas Darius Lietuvos kariuomenėje ir sporte. V., 2005, 232 p.
12. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 2. 1992 Nr. 480-749. Sudarytojas Gintautas Surgailis. V., 2006, 374 p.
13. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 3. 1992 Nr. 750-975. Sudarytojas Gintautas Surgailis. V., 2006, 286 p.
14. Aničas Jonas. Generolas Silvestras Žukauskas. 1861–1937. V., 2006, 294 p.
15. Surgailis Gintautas. Valstybės sienos apsauga 1990–1994 metais. V., 2008, 247 p.
16. Surgailis Gintautas. Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas. V., 2011, 300 p.
17. Katilius Artūras. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamento Mokomasis junginys 1990–1991 m. Istorinė apybraiža, atsiminimai, dokumentai. V., 2011, 226 p.
18. Rakutis Valdas, Vaičėnonis Jonas. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mecha-

nizuotojo pėstininkų bataliono istorija. V., 2012, 196 p.

19. Surgailis Gintautas. Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas. V., 2013, 188 p.

20. Katilius Artūras, Tininis Vytautas. Lietuvos kariuomenės karių uniformos, ženklai ir vėliavos. 1990–2010. V., 2014, 390 p.

21. Tamošiūnienė Milena. Tarp politinio įrankio ir aukos: karo belaisviai Lietuvos Respublikos politikoje 1919–1920 m. V., 2014, 166 p.

22. Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas. V., 2014, 260 p.

23. Surgailis Gintautas. Antrasis Lietuvos didžiojo kunigaikščio pėstininkų Algirdo pulkas. V., 2014, 292 p.

24. Stoliarovas Andriejus. Lietuvos Respublikos karinė justicija 1919–1940 m. V., 2015, 337 p.

25. Surgailis Gintautas. Ketvirtasis pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas. V., 2016, 276 p.

26. Surgailis Gintautas. Penktasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulkas. V., 2017, 254 p.

27. Grigaliūnas-Glovackis Vincas. Generolo atsiminimai. I dalis. Carų imperijoje. V., 2017, 308 p.

28. Grigaliūnas-Glovackis Vincas. Generolo atsiminimai. II dalis. Lietuvoje. III dalis. Demokratijos sukuriuose. V., 2017, 384 p.

29. Žigaras Feliksas. Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistema 1919–1940. I dalis. V., 2018, 324 p.

30. Žigaras Feliksas. Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistema 1919–1940. II dalis. V., 2018, 324 p.

31. Surgailis Gintautas. Šeštasis pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulkas. V., 2019, 249 p.

32. Andriškevičius Jonas. Nuo Krašto apsaugos mokyklos iki Akademijos (1992–1994). V., 2019, 88 p.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

ARTŪRAS KATILIUS

LIETUVOS KARIUOMENĖS ŠALTIEJI GINKLAI XX–XXI A.

Atsakingasis redaktorius ats. plk. lt. dr. Gintautas Surgailis

Kalbos redaktorė Nijolė Andriušienė

Maketavo Jolanta Girnytė

2019-09-27. Tiražas 200 egz.

Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,
Šilo g. 5A, LT-10322 Vilnius

Spausdino Standartų spaustuvė,
S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius

ISSN 2669–090X

ISBN 978-609-8074-95-6

